

Opdrachtgever

UWV

Opdrachtnemer

UWV / Arbeidsmarktinformatie- en
advies

Onderzoek

UWV Arbeidsmarktprognose 2013-
2014. Met een doorkijk naar 2018
Einddatum – 3 juni 2012

Categorie

Arbeidsmarkt

UWV Arbeidsmarktprognose 2013- 2014. Met een doorkijk naar 2018

Doel en vraagstelling

Dit rapport bevat de arbeidsmarktverwachtingen van UWV. Daarbij is uitgegaan van de economische verwachtingen van het Centraal Planbureau zoals vastgelegd in het Centraal Economisch Plan 2013. Dit prognoseonderzoek geeft een actueel beeld van vraag naar arbeid door werkgevers en het aanbod door de beroepsbevolking. Discrepanties tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, zoals die tot uiting komen in het aantal vacatures en het aantal werkzoekenden, komen ook aan bod. De prognose maakt primair analyses voor de korte termijn, maar kijkt ook vooruit naar de middellange termijn.

Deze arbeidsmarktprognose draagt bij aan de doelstelling van UWV om de transparantie op de arbeidsmarkt te bevorderen. Een hoge transparantie leidt ertoe dat vragers (werkgevers) en aanbieders (werknemers) elkaar sneller vinden op de arbeidsmarkt. Hierdoor wordt het aantal werkzoekenden en onnodig lang openstaan van vacatures beperkt. Bovendien wordt het financieel beslag dat werkloosheidsuitkeringen leggen op de samenleving en productieverlies (als gevolg van openstaande vacatures) zoveel mogelijk beperkt. We gaan hierbij in op het landelijke, sectoraal en regionaal schaalniveau.

Conclusie

De UWV Arbeidsmarktprognose 2013-2014 geeft overzicht van de verwachtingen die UWV heeft voor de arbeidsmarkt in 2013 en 2014. De UWV Arbeidsmarktprognose 2013-2014 geeft overzicht van de verwachtingen die UWV heeft voor de arbeidsmarkt in 2013 en 2014. De arbeidsmarktontwikkelingen zijn gebaseerd op de macro-economische verwachtingen van het Centraal Planbureau van het voorjaar. Die gaan uit van een economische krimp in 2013 en een lichte groei in 2014. Uit de prognose volgt dat het aantal banen dit jaar met 88.000 zal afnemen en volgend jaar is de afname 23.000. De krimp van de werkgelegenheid zorgt ervoor dat het aantal werkzoekenden in 2013 en 2014 oploopt met 170.000 naar 739.000. Het aantal vacatures dat ontstaat neemt in 2014 door de economische groei iets toe, maar blijft laag.

Deze arbeidsmarktprognose gaat uit van een economische krimp van 0,5% in 2013

en van een economische groei van 1% in 2014. De macroeconomische
groeiontwikkelingen vormen het uitgangspunt van het overheidsbeleid en van deze
arbeidsmarktprognose. Belangrijkste conclusies zijn: Minder vraag naar arbeid;
Aanbod van arbeid groeit weinig; Minder banen voor meer mensen die een baan
willen: meer werkzoekenden; Het aantal vacatures groeit in 2014 maar blijft laag; In
2014 weer banengroei in de uitzendsector, de zorgsector is niet meer de
banenmotor; werkgelegenheid krimpt in bijna alle regio's en op middellange termijn
is er geen duidelijk arbeidsmarktherstel.

[Link naar bestand](#)

<http://www.onderzoekwerkeninkomen.nl/rapporten/5juq92ja>

UWV Arbeidsmarktprognose 2013-2014

Met een doorkijk naar 2018

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Samenvatting	6
1. Inleiding en leeswijzer	10
2. Landelijke ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2013-2014	12
2.1 Veronderstellingen over economische ontwikkeling	12
2.2 De vraag naar arbeid	14
2.3 Het aanbod van arbeid	16
2.4 De werkzoekenden	21
3. Sectorale ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2013-2014	28
3.1. Banen naar sector	28
3.2. Vacatures naar sector	36
4. Regionale ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2013-2014	40
4.1. Regionale ontwikkeling banen	40
4.2. Regionale ontwikkeling banen per sector	43
4.3. Regionale ontwikkeling beroepsbevolking	47
4.4. Regionale ontwikkeling werkzoekenden	49
5. Doorkijk ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2015-2018	52
5.1. Indicatie landelijke ontwikkelingen	52
5.2. Indicatie sectorale ontwikkelingen van de vraag	53
5.3. Indicatie regionale ontwikkelingen van de vraag	54
Bijlage I Verschillen met de voorgaande prognose	57
Bijlage II Sectorindeling	58
Bijlage III Indeling arbeidsmarktregios in 2013	59
Begrippenlijst	60
Lijst van afkortingen	63
Colofon	64

Lijst van Boxen

- 1.1 De arbeidsmarkt in een model
- 2.1 Nederlandse arbeidsmarkt minder concurrerend
- 2.2 Geboortepiek van direct na WO-II heeft de arbeidsmarkt al voor 2011 verlaten
- 2.3 Arbeidsparticipatie van 60-65 jarigen verdrievoudigd in vijftien jaar tijd
- 2.4 Komt er nog wel krapte aan op de arbeidsmarkt?
- 3.1 Banenmotor zorg en welzijn hapert
- 3.2 Bouw beïnvloed economische krimp in 2012 sterk
- 3.3 Sectoren onderling afhankelijk
- 3.4 Dynamiek op de arbeidsmarkt groter dan aantal vacatures suggereert
- 3.5 Hoe wordt het aantal vacatures in de komende jaren geraamd?
- 4.1 Hoe komt de regionale prognose van de werkgelegenheid tot stand?
- 5.1 Economische crisis zorgt voor meer faillissementen en meer UWV-faillissementslasten

Voorwoord

De arbeidsmarkt blijft sterk in beweging. Het aantal werkzoekenden is, ten opzichte van een aantal jaar terug, aanzienlijk gestegen en het aantal vacatures dat ontstaat is laag. De economie, als sturende factor voor de arbeidsmarkt, vindt maar moeilijk haar weg omhoog.

Dit rapport bevat de arbeidsmarktverwachtingen van UWV. Daarbij is uitgegaan van de economische verwachtingen van het Centraal Planbureau zoals vastgelegd in het Centraal Economisch Plan 2013. Dit prognoseonderzoek geeft een actueel beeld van vraag naar arbeid door werkgevers en het aanbod door de beroepsbevolking. Discrepanties tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, zoals dat tot uiting komt in het aantal vacatures en het aantal werkzoekenden, komen ook aan bod. We maken hier primair analyses voor de korte termijn, maar we kijken ook vooruit naar de middellange termijn.

Deze arbeidsmarktprognose draagt bij aan de doelstelling van UWV om de transparantie op de arbeidsmarkt te bevorderen. Een hoge transparantie leidt ertoe dat vragers (werkgevers) en aanbieders (werknemers) elkaar sneller vinden op de arbeidsmarkt. Hierdoor wordt het aantal werkzoekenden en onnodig lang openstaan van vacatures beperkt. Bovendien wordt het financieel beslag dat werkloosheidsuitkeringen leggen op de samenleving en productieverlies (als gevolg van openstaande vacatures) zoveel mogelijk beperkt. We gaan hierbij in op het landelijke, sectoraal en regionaal schaalniveau.

Met deze prognoses ondersteunt UWV haar partners op de arbeidsmarkt, zoals regionale samenwerkingsverbanden, gemeenten, onderwijsinstellingen en werknemers- en werkgeversorganisaties.

We bedanken het Centraal Bureau voor de Statistiek voor de data die het welwillend ter beschikking heeft gesteld. Het onderzoeksbureau Panteia/EIM bedanken we voor de opstelling van de prognoses van de vraag naar arbeid.

André Timmermans,
Directeur UWV WERKbedrijf

Samenvatting

Een belangrijke taak van UWV is het bij elkaar brengen van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Hierbij is transparantie van de arbeidsmarkt een vereiste. Door meer transparantie vinden werkzoekenden en werkgevers elkaar sneller. Transparantie op microniveau wordt geboden door werkzoekenden zoveel mogelijk inzicht te bieden in concrete vacatures en hun actuele kansen op werk. Ook voor werkgevers die personeel zoeken, wordt de arbeidsmarkt transparant gemaakt. Werkgevers kunnen op www.werk.nl inzicht krijgen in het actuele aanbod van werkzoekenden.

Voor arbeidsmarktbeleid is transparantie op een geaggregeerd niveau nodig: landelijk, sectoraal en regionaal. UWV publiceert daarom periodiek actuele gegevens over de arbeidsmarkt. Daarnaast maakt UWV jaarlijks een arbeidsmarktprognose die gebruikt kan worden in het (regionale) arbeidsmarktoverleg van werkgevers, overheid en onderwijs.

Dit rapport gaat in op de verwachtingen die UWV heeft voor de arbeidsmarkt in de komende jaren.

Voorzichtig economisch herstel later dit jaar

De economie ontwikkelt zich begin 2013 niet gunstig. De omvang van de economische activiteiten ligt in het eerste kwartaal van 2013 1,7% onder het niveau van vorig jaar. De consumentenbestedingen staan onder druk. Pessimisme onder consumenten, hogere belastingen (Btw-tarief) en de verslechterde vermogenspositie van consumenten drukken de uitgaven. De Nederlandse economie krimpt dit jaar, maar het Centraal Planbureau verwacht dat in de loop van dit jaar de economie haar pad omhoog weer vindt; vooral door de groei van de export. Concreet gaat deze arbeidsmarkt prognose uit van een economische krimp van 0,5% in 2013 en van een economische groei van 1% in 2014. Deze macro-economische groeiontwikkelingen vormen het uitgangspunt van het overheidsbeleid en van deze arbeidsmarktprognose.

Minder vraag naar arbeid

Minder economische activiteiten leiden in de regel tot minder vraag naar arbeid. Omdat de productiviteit van arbeid in veel sectoren groeit, moeten we in 2013 zelfs rekening houden met een extra krimp van de werkgelegenheid. Op landelijk niveau neemt de werkgelegenheid in 2013 af met 88 duizend banen van werknemers (-1,1%).

De economische groei in 2014 vertaalt zich niet direct in een groeiende werkgelegenheid. Enerzijds omdat gemiddeld gezien de productiviteit van arbeid groeit en anderzijds omdat werkgevers met vertraging hun personeelsbestand aanpassen aan de afzetontwikkeling en op dit moment nog ruim in het personeel zitten. Een groei van de economie kan dan samengaan met minder vraag naar arbeid. Al met al daalt de werkgelegenheid voor werknemers in 2014 met 23 duizend banen (-0,3%).

Aanbod van arbeid groeit weinig

De bevolking met een leeftijd van 15-64 jaar is in potentie beschikbaar voor arbeid en daalt in 2013 en 2014 (potentiële beroepsbevolking). Het deel van potentiële beroepsbevolking dat op de arbeidsmarkt participeert, groeit echter licht. Per saldo groeit de beroepsbevolking bijna 30 duizend per jaar (+0,4% per jaar).

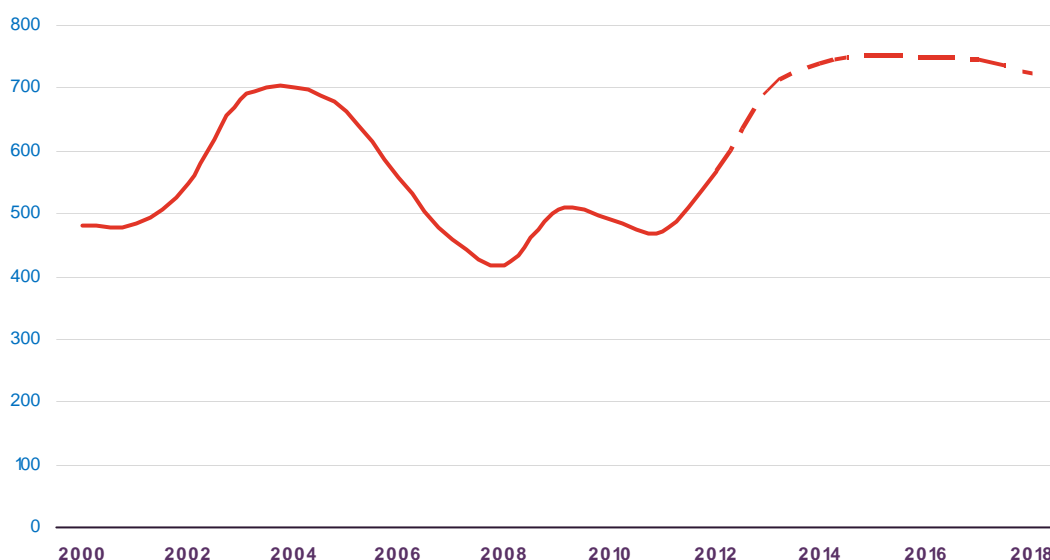
Minder banen voor meer mensen die een baan willen: meer werkzoekenden

We verdelen de arbeidsmarkt in vraag naar arbeid door werkgevers en aanbod van arbeid door de beroepsbevolking. Omdat vraag en aanbod nooit precies op elkaar aansluiten, zijn er marktdiscrepanties: namelijk onbenut arbeidsaanbod (werkzoekenden) en onbezette arbeidsplaatsen (vacatures).

De vraag naar arbeid door werkgevers neemt door de matige economische ontwikkelingen in 2013-2014 af. Het aanbod van arbeid neemt in dezelfde periode toe. We zien dus dat er minder banen zijn voor meer mensen die willen werken.

Het gevolg van de vraag en aanbodontwikkelingen op de arbeidsmarkt is dat het aantal mensen dat werk zoekt, toeneemt. In twee jaar tijd groeit het aantal werkzoekenden met 170 duizend naar 739 duizend eind 2014 (+22% in 2013 en +6% in 2014).

Figuur Aantal bij UWV ingeschreven werkzoekenden x 1.000

Aantal ontstane vacatures groeit volgend jaar maar blijft laag

Door de economische krimp en de lagere vraag neemt het aantal ontstane vacatures af in 2013. In 2014 neemt opnieuw de arbeidsvraag af, maar doordat de economie weer groeit, neemt ook de baan-baan-dynamiek weer toe. Het gevolg is dat het aantal vacatures weer iets kan toenemen. Het aantal ontstane vacatures blijft, ondanks het beperkte herstel op de vacaturemarkt, ook in 2014 op een laag niveau liggen.

In 2014 weer banengroei in de uitzendsector Zorg niet meer de banenmotor

In 2013-2014 hebben we te maken met banenkrimp in Nederland. Gewoonlijk wordt de banenkrimp in de marktsector deels gecompenseerd door banengroei in de collectieve sector. In 2013-2014 zien een bijzondere ontwikkeling: een simultane daling van het aantal banen in de markt- en de collectieve sector. Meer in detail zien we de volgende ontwikkelingen:

- Uitzendbureaus kunnen in 2014 profiteren van het aanstaande economisch herstel. Immers het bedrijfsleven dat te maken heeft met meer afzet, zal in eerste instantie vooral tijdelijk personeel inzetten om hun hogere productie te realiseren.
- De werkgelegenheid in de export georiënteerde marktsectoren (zoals de industrie en de groothandel) ontwikkelt zich relatief gunstig in 2014. Weliswaar neemt in de industrie de werkgelegenheid al jaren af, maar in 2014 is het beeld gunstiger en de werkgelegenheidsafname kleiner onder invloed van het verwachte economisch herstel.
- De werkgelegenheid in binnenlands georiënteerde sectoren (zoals horeca, detailhandel, cultuur en recreatie) blijft min of meer stabiel in 2014. Aan de herstructurering in de financiële dienstverlening is nog geen einde gekomen: de werkgelegenheid krimpt in 2014 gewoon verder. Er lijkt een wel einde te komen aan de sterke daling van de werkgelegenheid in de bouw: de werkgelegenheid krimpt in 2014 bij de bouw zeer gering.
- De werkgelegenheid in zorg en welzijn laat in 2013-2014 wel groei zien, maar veel minder dan voorheen. In de afgelopen vijftien jaar nam de werkgelegenheid met gemiddeld 32 duizend banen per jaar toe. Daarmee steekt de voorziene groei van gemiddeld 6 duizend banen in 2013-2014, zowel absoluut als relatief, erg mager af bij het verleden. De matige ontwikkeling van de werkgelegenheid wordt veroorzaakt door bezuinigingsmaatregelen. Vooral bij de ouderenzorg (veel lagere groei) en thuiszorg, jeugdhulpverlening en kinderopvang (krimp) zien we in deze indicatieve berekeningen behoorlijke arbeidsmarkteffecten.
- Gezien de bezuinigingen bij de overheid, moet ook in 2014 gerekend worden op een forse werkgelegenheidskrimp bij het openbaar bestuur.

Werkgelegenheid krimpt in bijna alle regio's

De werkgelegenheid neemt alleen in Flevoland toe in 2013-2014, in de rest van de regio's is er werkgelegenheidskrimp. Daarbij is de ontwikkeling in 2013 ongunstiger dan in 2014. In Groot Amsterdam, Midden-Holland, Haaglanden en Zuid-Gelderland daalt de werkgelegenheid minder dan het landelijke gemiddelde. Dit zijn alle regio's met een behoorlijke bevolkingsgroei. Bevolkingsgroei stimuleert economische activiteiten en daarmee de werkgelegenheid.

Op middellange termijn geen duidelijk arbeidsmarktherstel

Voor de periode na 2014, gaan we uit van het volgende:

- De economie groeit in laag tempo op middellange termijn met gemiddeld 1¼% per jaar. Het economisch herstel wordt onder meer geremd door bezuinigingen.
- De lage economische groei kan grotendeels worden gerealiseerd, door een verbetering van de groei van de productie per werknemer (arbeidsproductiviteit). Dan is maar weinig groei van de werkgelegenheid nodig. Hier wordt uitgegaan van een gemiddelde groei van het totaal aantal banen met ruim 25 duizend per jaar (0,3% per jaar).
- Op de middellange termijn groeit het aantal ontstane vacatures (uitbreiding en vervanging) volgens deze arbeidsmarktprognose maar weinig. In 2018 worden nog geen 900 duizend ontstane vacatures berekend. Dit is duidelijk lager dan vóór de economische crisis: gemiddeld ontstonden er destijds 1,1 miljoen vacatures per jaar (2006-2008).
- De omvang van de beroepsbevolking groeit langzaam. Dit is het saldo van twee ontwikkelingen: een dalende omvang van de potentiële beroepsbevolking en een stijging van de gemiddelde arbeidsparticipatie. De groei van de arbeidsparticipatie wordt gedragen door meer arbeidsparticipatie van vrouwen en ouderen. Echter deze groepen hebben de afgelopen jaren al een forse inhaalslag gemaakt. Daardoor zijn de mogelijkheden tot groei minder groot geworden. Al met al verwachten we dat de beroepsbevolking toeneemt met nog geen 20 duizend ofwel 0,2% per jaar.
- Een hogere werkgelegenheid leidt tot minder werkzoekenden en een hogere omvang van de beroepsbevolking heeft een opwaartse invloed op het aantal werkzoekenden. Per saldo zien we het aantal werkzoekenden in vier jaar tijd iets dalen. De groei van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt liggen beide in dezelfde orde van grootte (circa 20 duizend). Daardoor kan, bij een iets gunstiger economisch beeld, het aantal werkzoekenden op de middellange termijn sneller afnemen.

Onzekere prognoses als bouwstenen voor planvorming

De arbeidsmarktprognoses zijn gebaseerd op de macro-economische vooruitzichten van het CPB uit het voorjaar en geven de arbeidsmarktverwachtingen van UWV op dit moment weer (mei 2013). Prognoses zijn per definitie omgeven met onzekerheden. Daarnaast nemen onzekerheden toe als de tijdshorizon verder weg ligt. Kortom prognoses wijken altijd af van de uiteindelijke werkelijkheid. Ondanks deze relativiserende opmerkingen blijven arbeidsmarktprognoses relevant. Immers wie plannen maakt, gaat bewust of onbewust uit van een beeld van de toekomst. Prognoses, gebaseerd op een modelmatige aanpak, geven dan zoveel mogelijk een objectieve inschatting weer. Zonder een dergelijke objectieve inschatting moet men terugvallen op subjectieve gevoelsmatige verwachtingen. Door de arbeidsmarkt modelmatig te beschrijven neemt bovendien het inzicht in de werking van de arbeidsmarkt toe.

Tabel Samenvatting indicatie arbeidsmarktontwikkelingen tot 2018

		2013	2014	2018	Gemiddelde 2015-2018
Groeipercentage BBP (%)		-0,5%	1,0%	1,25%	1,25%
Banen totaal	x 1.000	9.139	9.125	9.232	0,3%
Waarvan zelfstandigen	x 1.000	1.385	1.394	1.422	0,5%
Waarvan werknemers	x 1.000	7.754	7.731	7.811	0,3%
Vacatures	x 1.000	641	738	886	4,7%
Beroepsbevolking (15-64 jaar)	x 1.000	7.931	7.949	8.015	0,2%
Aantal werkzoekenden	x 1.000	696	739	724	-0,5%
<i>Groei aantal werkzoekenden</i>	<i>x 1.000</i>	127	43		-4

1. Inleiding en leeswijzer

Deze UWV-arbeidsmarktprognose geeft een consistent beeld van de verwachtingen die UWV heeft voor de Nederlandse arbeidsmarkt. We bedoelen hiermee dat het geheel van vraag, aanbod en discrepanties op de arbeidsmarkt wordt besproken. Deze elementen kunnen niet los van elkaar worden gezien omdat zij elkaar beïnvloeden (Box 1.1 *De arbeidsmarkt in een model*).

We kijken in deze prognose naar landelijke ontwikkelingen en economische sectoren, maar ook naar de 35 arbeidsmarktregio's, zoals die sinds 1 januari 2013 functioneren. We vergroten zo de transparantie van de arbeidsmarkt en dragen bij aan een beter functionerende arbeidsmarkt. Met een transparantere arbeidsmarkt wordt de groei van het aantal werkzoekenden zoveel mogelijk beperkt en blijven vacatures korter openstaan. De arbeidsmarktprognose vormt de input voor het opstellen en uitvoeren van het (regionale) arbeidsmarktbeleid van gemeenten, onderwijsorganisaties, sociale partners, UWV en lokale organisaties.

Primair richten we ons op de korte termijn: de jaren 2013 en 2014. Maar we geven ook een globale vooruitblik op arbeidsmarktontwikkelingen tot en met 2018. De gegevens over het verleden van de economie, werkgelegenheid, (beroeps)bevolking en vacatures zijn afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Cijfers over het aantal bij UWV geregistreerde niet-werkende werkzoekenden (hierna werkzoekenden), komen uit de eigen administratie. De prognose is opgesteld door onderzoeksbureau Panteia en UWV. De redactie van dit rapport ligt bij UWV.

De arbeidsmarkt wordt gestuurd door de economische ontwikkelingen. Hierbij gaan we uit van de economische verwachtingen uit het Centraal Economisch Plan 2013 van het Centraal Planbureau (CPB). We sluiten zo aan bij de gebruikelijke planningsuitgangspunten van de overheid.

Zoals bij elke prognose hebben de uitkomsten een voorwaardelijk karakter. Indien bijvoorbeeld economische veronderstellingen achteraf onjuist blijken te zijn, wijken ook de arbeidsmarktprognoses af van de werkelijkheid. De geldigheid van dit voorbehoud is door de afgelopen (recessie)jaren nog eens extra onderstreept. De onzekerheid loopt bovendien op naarmate de horizon van de prognose verder weg ligt. Om dit verschil in onzekerheid te accentueren, beschrijven we de middellange termijnindicaties in een apart hoofdstuk. Ondanks de onzekerheden blijft een arbeidsmarktprognose relevant voor het maken van plannen en beleid.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de arbeidsmarktprognose in 2013 en 2014 op landelijk niveau en is voldoende voor lezers die alleen interesse hebben in de landelijke ontwikkeling op hoofdlijnen. In hoofdstuk 3 gaan we in op prognoses voor de verschillende sectoren (zoals landbouw, industrie en dienstverlening). In hoofdstuk 4 ligt de focus op de regionale ontwikkelingen. Ten slotte geeft hoofdstuk 5 een indicatie van ontwikkelingen na 2014.

Box 1.1 De arbeidsmarkt in een model

De vraag naar arbeid van werkgevers en het aanbod van arbeid door werknemers wordt bepaald door vele factoren. Om de complexe werkelijkheid inzichtelijk te maken, worden in een arbeidsmarktmodel de belangrijkste relaties geschetst.

De Nederlandse economie produceert goederen en diensten, Bruto Binnenlands Product (BBP), met behulp van het inzetten van arbeid, kapitaal, ondernemerschap en natuurlijke hulpbronnen. Veranderingen in de productie werken door in de vraag naar en het aanbod van arbeid:

- De vraag naar arbeid wordt gemeten in arbeidsjaren. Een arbeidsjaar komt overeen met de arbeidsinzet van een werknemer met een fulltime dienstverband gedurende een geheel jaar. Een hoger BBP leidt, bij overig gelijkblijvende omstandigheden, tot meer vraag naar arbeid. De productiviteit van arbeid neemt door technologische en organisatorische innovaties vrijwel elk jaar toe. Een hogere arbeidsproductiviteit betekent dat het BBP met minder arbeid kan worden geproduceerd. Doordat er in Nederland veel deeltijdarbeid is, is het aantal banen aanzienlijk hoger dan het aantal arbeidsjaren.
- Het aanbod van arbeid door werknemers wordt gemeten met de omvang van de beroepsbevolking. De beroepsbevolking omvat dat deel van de bevolking (met een leeftijd van 15-64 jaar) dat werkt of werk zoekt voor tenminste 12 uur per week. De rest werkt niet of minder dan 12 uur per week. We sluiten met dit begrip aan bij de nationale CBS-definitie.

Vraag naar arbeid en aanbod van arbeid sluiten nooit volledig op elkaar aan. Daardoor zijn er werkzoekenden zonder baan (aanbodoverschot) en openstaande vacatures (vraagoverschot):

- Als de vraag naar arbeid kleiner is dan het aanbod van arbeid, dan zijn er mensen zonder een baan. UWW noteert dit als werkzoekenden. Het UWW-cijfer geeft een actuele indicatie voor de omvang van het regionale aanbodoverschot (voor het gemeentelijk beleid).

Het Centraal Bureau voor de Statistiek hanteert een andere indicatie van dit aanbodoverschot, namelijk werkloze beroepsbevolking. Het CBS-cijfer is het werkloosheidsbegrip dat relevant is voor het macro-economisch beleid. Het UWW-cijfer en het CBS-cijfer zijn landelijk gezien cijfermatig ongeveer gelijk, maar vallen niet helemaal samen:

- Enerzijds wordt een deel van de werkzoekenden niet tot de werkloze beroepsbevolking gerekend omdat zij niet actief naar werk zoeken of niet op korte termijn beschikbaar zijn voor arbeid (bijvoorbeeld personen die een opleiding/training volgen).
- Anderzijds staan veel mensen die vallen onder het CBS-cijfer niet ingeschreven bij UWW, bijvoorbeeld omdat zij geen recht hebben op een uitkering. Dit geldt voor veel jongeren en herintredende vrouwen a).

Ondanks verschillen vertonen beide indicatoren van jaar op jaar op landelijk niveau veelal een overeenkomstige ontwikkeling. Omdat dit prognoseonderzoek als doelstelling heeft het regionale arbeidsmarktbeleid te ondersteunen, staat het begrip bij UWW geregistreerde werkzoekenden in deze publicatie centraal.

- Als de vraag naar arbeid groter is dan het aanwezige arbeidsaanbod zijn er openstaande vacatures.

- Personen zonder een baan en openstaande vacatures komen om verschillende redenen tegelijkertijd voor:
 - Regionaal zijn er discrepanties.

Een vacature in Oost-Groningen wordt niet snel vervuld door een werkzoekende met de juiste kwalificaties in Zuid-Limburg. Hoe lager het opleidingsniveau van het arbeidsaanbod, hoe minder men bereid is tot woon-werkverkeer met een grote afstand. Daardoor kunnen de regionale discrepanties toenemen.

- De arbeidsmarkt is niet één markt maar bestaat uit deelmarkten.

In de arbeidsmarkt sluiten gevraagde en aangeboden kwalificaties niet op elkaar aan. Een tekort aan leraren basisonderwijs kan samengaan met een overschot aan docenten letteren.

- Werkgevers en werkzoekenden hebben zoektijd nodig.

Werkzoekenden hebben tijd nodig om een baan te vinden en het kost werkgevers tijd om een vacature te vervullen.

- Er is onvolledige informatie omdat de arbeidsmarkt niet volledig transparant is.

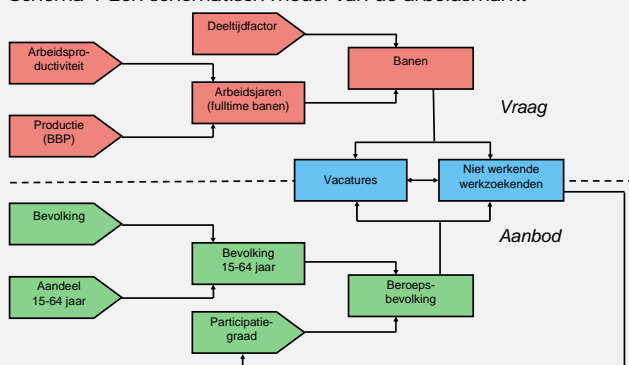
Zowel werkgevers als werkzoekenden hebben geen compleet overzicht van de arbeidsmarkt. Daardoor kan ook gekwalificeerd aanbod en de bijbehorende vraag elkaar niet altijd vinden op de arbeidsmarkt.

Daarnaast beïnvloeden vraag en aanbod op de arbeidsmarkt elkaar. In een ruime arbeidsmarkt, met veel werkzoekenden en weinig vacatures, schat men de kans op werk laag in. Een deel van de bevolking biedt zich niet meer aan op de arbeidsmarkt ('discouraged-worker effect'). Het gevolg is dat de participatiegraad daalt. Omgekeerd stimuleert een krappe arbeidsmarkt dat mensen zich aanbieden op de arbeidsmarkt. De participatie op de arbeidsmarkt stijgt. Daarnaast speelt het 'added worker effect'. Dit treedt op als tijdens een recessie juist extra mensen zich aanbieden voor arbeid. Dit om, als de partner werkloos wordt, het huishoudinkomen toch op peil te houden. Het CBS heeft wel gegevens over 'discouraged workers', maar presenteert geen cijfers over het aantal 'added workers'.

Indien te weinig mensen toetreden tot de arbeidsmarkt (zoals schoolverlaters, herintreders en arbeidsmigranten), kan een krappe arbeidsmarkt ontstaan, waardoor we te maken hebben met een tekort aan personeel. Dit kan als een rem op de groei van de productie en arbeidsvraag (het aantal banen) werken.

Hierboven is aangegeven dat de arbeidsproductiviteit gewoonlijk groeit door technologische vooruitgang en organisatorische vernieuwing. Als de arbeidsmarkt krap is, stimuleert dit een verhoging van de arbeidsproductiviteit. Immers men is meer gemotiveerd om arbeidsbesparende innovaties door te voeren. De productie kan daardoor worden gerealiseerd met relatief minder personeel. Deze relatie is echter niet één op één. Er zit namelijk een zekere vertraging tussen de wijziging van de conjuncturele omstandigheden en het personeel dat werkgevers in dienst hebben. Deze vertraging beïnvloedt veranderingen in de arbeidsproductiviteit. Zo daalt tijdens een recessie het aantal banen aanvankelijk niet evenredig met de productie maar langzamer. Het gevolg is dat de arbeidsproductiviteit daalt. Het uitstellen van het verkleinen van het personeelsbestand tijdens laagconjunctuur, staat bekend als hamsteren van personeel of 'labour hoarding'. Uit een analyse van de Nederlandse Bank b) blijkt dat in Nederland tijdens de crisis van 2009-2010 er historisch gezien veel personeel is gehamsterd. In 2009 en 2010 heeft de overheid labour hoarding gestimuleerd door deeltijd-WWV mogelijk te maken. Echter in internationaal perspectief was de labour-hoarding niet uitzonderlijk hoog.

Schema 1 Een schematisch model van de arbeidsmarkt

- a) Meer informatie over beide begrippen staat in een gezamenlijk artikel van UWW en CBS 'Maandelijkse cijfers over werklozen en niet-werkende werkzoekenden van het CBS en UWW' (website www.werk.nl/werk_nl/werkgever/werkbedrijf/arbeidsmarktinfo).

- b) J. Verbrugge, I. Hindrayanto, 'Arbeid hamsteren tijdens kredietcrisis', in ESB, 4656 van 22 maart 2013.

2. Landelijke ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2013-2014

We geven in dit hoofdstuk een overzicht van de landelijke arbeidsmarktontwikkelingen. De arbeidsmarktprognose is gebaseerd op de economische verwachtingen van het CPB (paragraaf 2.1). De daaruit volgende vraag naar arbeid komt in paragraaf 2.2 aan bod. Het aanbod van arbeid volgt in paragraaf 2.3. Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt sluiten nooit volledig op elkaar aan. Dit komt onder meer tot uiting in het aantal werkzoekenden en komt in paragraaf 2.4 aan de orde.

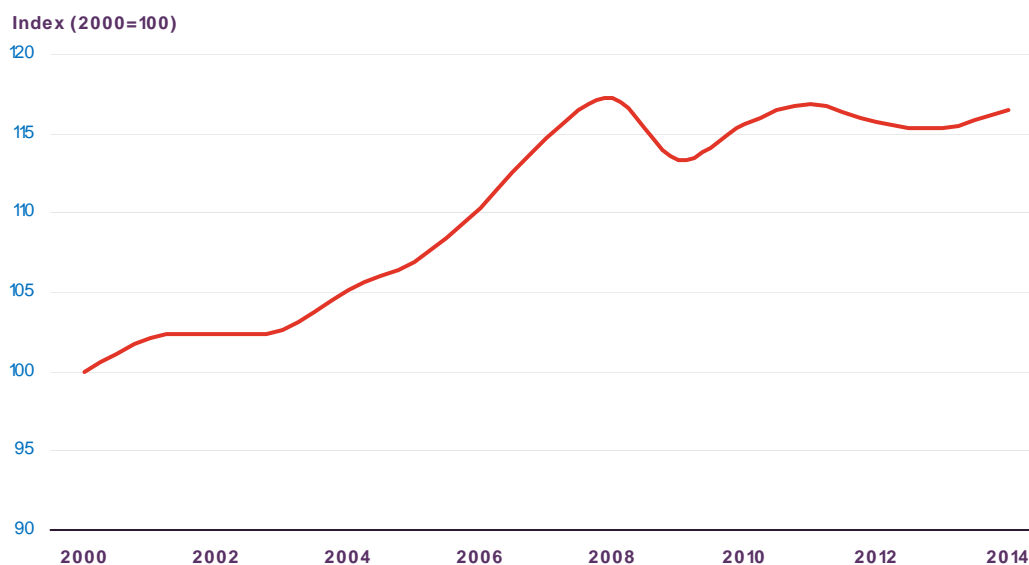
2.1 Veronderstellingen over economische ontwikkeling

De groei of afname van de productie van goederen en diensten in de economie is dé cruciale factor voor ontwikkelingen op de arbeidsmarkt (Box 1.1 *De arbeidsmarkt in een model*). In de laatste prognose¹ van het CPB neemt in 2013 de totale waarde van alle in Nederland geproduceerde goederen en diensten af (Bruto Binnenlands Product; BBP) met 0,5%. In de loop van 2013 verbeteren de economische omstandigheden en voor 2014 gaat het CPB uit van een economische groei van 1%.

We onderscheiden vier categorieën in het BBP: consumptie van gezinnen en van de overheid, investeringen en uitvoer (verminderd met invoer). De bestedingen van gezinnen ontwikkelen zich niet gunstig. De consument is namelijk terughoudend in haar bestedingen. De stagnerende woningmarkt leidt tot minder bouwproductie. Maar de lagere woningprijzen hebben ook een ongunstige invloed op de omvang van het financiële bezit van consumenten: *vermogen*. Minder vermogen remt de consumentenuitgaven. De terughoudendheid wordt versterkt door de economische onzekerheid, maar ook onzekerheid over het behoud van de eigen baan en een al vier jaar dalende koopkracht. Bovendien heeft de Btw-verhoging per 1 oktober 2012 van 19 naar 21% een drukkend effect op het volume van aankopen. Door overheidsbezuinigingen neemt in 2013 ook de consumptie bij de overheid af. In dit economische klimaat hebben bedrijven minder behoefte aan investeringen: die dalen dan ook in 2013. Alleen de buitenlandse vraag vormt een lichtpuntje: die groeit wel in 2013. Voor komend jaar gaat het CPB uit van een geringe groei: alle bestedingen samen zorgen voor een economische groei in 2014 van 1%.

Doordat economische groei en economische krimp elkaar vanaf 2008 afwisselen, is de omvang van de economische activiteiten in 2014 nog steeds lager dan in 2008 (figuur 2.1.1).

Figuur 2.1.1 Omvang productie van goederen en diensten (BBP)

¹ CPB, 'Centraal Economisch Plan 2013', maart 2013.

Box 2.1 Nederlandse arbeidsmarkt minder concurrerend

Nederland is een van meest concurrerende economieën in de wereld. Bovendien blijkt Nederland in tien jaar tijd te zijn opgeklimmen van de 13e plaats in 2002 naar de 5e plaats nu. Dit blijkt uit de jaarlijkse ranglijst van 144 landen van het World Economic Forum a).

De competitiviteit van landen wordt gemeten door te kijken naar twaalf onderdelen van de economie, zoals instituties, infrastructuur, onderwijs, arbeidsmarkt, innovatie etc. Nederland behoort met Zwitserland, Singapore, Finland en Zweden tot de koplopers in de mondiale concurrentie-index. Het blijkt dat Nederlandse bedrijven innovatief zijn en vooruitlopen in het toepassen van nieuwe technologieën voor productiviteitsverbetering. Bovendien kent ons land een zeer goede infrastructuur (havens, luchthavens), een goed onderwijsstelsel en behoorlijk efficiënt werkende markten a). Onze belangrijkste handelspartner Duitsland bezet plaats zes b).

Efficiency arbeidsmarkt van Nederland minder gunstig: score op aspecten van efficiency arbeidsmarkt uiteenlopend
Nederland scoort op veel onderdelen van de concurrentie-index goed. Voor het onderdeel efficiency arbeidsmarkt scoort Nederland minder goed (17^e plaats). De arbeidsmarktefficiency is belangrijk om ervoor te zorgen dat arbeid flexibel genoeg is dat arbeid daar wordt ingezet in de economie, waar ze het meest productief is. Als bijvoorbeeld de vraag naar goederen uit een bepaalde sector kleiner wordt, kan het aantal werknemers zich aanpassen. Dit kan bijvoorbeeld doordat werknemers wisselen van werkgever of sector, doordat ontslag en aannemen van personeel eenvoudig is of door loonaanpassingen. Als namelijk de loonkosten bij afnemende vraag lager worden, dan kan de prijs van producten lager worden en neemt in de regel de vraag weer iets toe. In rigide arbeidsmarkten vinden aanpassingen van de economie minder snel plaats. Qua arbeidsmarktefficiency zien we Zwitserland, Singapore en Hong Kong in de top-3 staan.

Als we kijken naar de aspecten binnen arbeidsmarktefficiency van Nederland dan zien we aan de ene kant een goede score voor het 'professioneel management', 'overlegconomie werkgevers/werknemers' en is er nauwelijks sprake van 'braindrain'. Op aspecten als 'starheid van de lonen' en de 'werving en ontslag' scoort Nederland in het WEF-onderzoek niet goed. In onderstaande tabel zijn alle aspecten genoemd die gebruikt zijn om de arbeidsmarktefficiency te meten.

Top 20 score *overall competitiveness* (links) en de *arbeidsmarktefficiency* (rechts) van de Global Competitiveness Index.

Ranking overall competitiveness	Ranking arbeidsmarktefficiency per aspect van Nederland
1 Switzerland	17 7th pillar: Labor market efficiency
2 Singapore	4 7.01 Cooperation in labor-employer relations
3 Finland	130 7.02 Flexibility of wage determination
4 Sweden	126 7.03 Hiring and firing practices
5 Netherlands	25 7.04 Redundancy costs, weeks of salary
6 Germany	67 7.05 Pay and productivity
7 United States	3 7.06 Reliance on professional management
8 United Kingdom	10 7.07 Brain drain
9 Hong Kong SAR	41 7.08 Women in labor force, ratio to men
10 Japan	
11 Qatar	
12 Denmark	
13 Taiwan, China	
14 Canada	
15 Norway	
16 Austria	
17 Belgium	
18 Saudi Arabia	
19 Korea, Rep.	
20 Australia	

a) World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2012-2013; 2012.

b) Sic, 'Nederland in de top-5 van meest concurrerende economieën' in Nieuwsbrief september 2012.

c) ABN AMRO, 'Kansen in de crisis', januari 2013.

2.2 De vraag naar arbeid

Ondanks groei economie in 2014 blijft aantal banen krimpen

Bij krimp van de economie is er minder vraag naar arbeid. Omdat de productiviteit van arbeid in veel sectoren groeit, rekenen we in 2013 met een extra krimp van de werkgelegenheid in voltijdseenheden (arbeidsjaren). Op landelijk niveau neemt het aantal arbeidsjaren in 2013 af met 1%.

In 2014 gaan het CPB en andere economische instituten uit van economische groei. Toch betekent deze economische groei nog geen toename van de werkgelegenheid in voltijdseenheden. Ten eerste omdat gemiddeld gezien de productiviteit van arbeid groeit. Ten tweede omdat werkgevers met vertraging hun personeelsbestand aanpassen aan de afzetontwikkeling en op dit moment nog ruim in het personeel zitten (tabel 2.2.1).

Tabel 2.2.1 Ontwikkeling aantal banen

		Waarde			Groei	
		2012	2013	2014	2013	2014
BBP, prijsniveau 2010	€ mld	534	532	538	-0,5%	1,0%
Arbeidsproductiviteit a)	x 1.000	79,6	80,1	81,1	0,6%	1,3%
Arbeidsjaren totaal	x 1.000	6.711	6.645	6.628	-1,0%	-0,3%
Waarvan werknemers	x 1.000	5.854	5.781	5.759	-1,2%	-0,4%
Waarvan zelfstandigen	x 1.000	858	864	870	0,8%	0,7%
Gemiddelde deeltijdfactor						
Waarvan werknemers		74,6%	74,6%	74,5%	-0,1%	-0,1%
Waarvan zelfstandigen		62,4%	62,4%	62,4%	0,0%	0,0%
Banen totaal	x 1.000	9.217	9.139	9.125	-0,8%	-0,2%
Waarvan werknemers	x 1.000	7.843	7.754	7.731	-1,1%	-0,3%
Waarvan zelfstandigen	x 1.000	1.375	1.385	1.394	0,7%	0,6%

a) BBP per arbeidsjaar werknemers en zelfstandigen

De afname van het aantal banen kan worden opgedeeld naar oorzaak: verandering van de productie, verandering van arbeidsproductiviteit en vergroting van het aantal deeltijdmedewerkers. Een hogere productie en meer deeltijdwerk verhogen het aantal banen in 2014. Een toename van de arbeidsproductiviteit vermindert het aantal banen in 2014. Tabel 2.2.2 geeft een overzicht.

Tabel 2.2.2 Opsplitsing jaarlijkse banenontwikkeling naar bepalende factoren

	(Gemiddelde) groei per jaar (x 1.000)			
	2003-07	2008-12	2013	2014
Groei totaal aantal banen	60	14	-78	-14
Banengroei zelfstandigen	14	12	10	9
Banengroei werknemers	45	2	-88	-23
Bron groei totaal aantal banen				
- Groei BBP	202	18	-33	94
- Stijging arbeidsproductiviteit	-174	-21	-58	-117
- Toename deeltijdarbeid	32	18	12	9

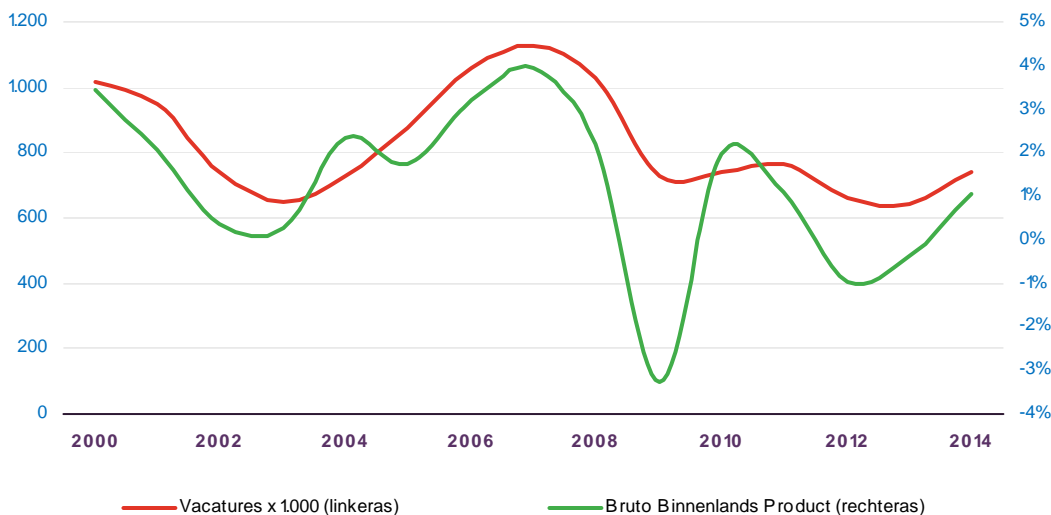
In 2013 ontstaan weinig vacatures; in 2014 licht herstel

Na de kredietcrisis nam het aantal ontstane vacatures² sterk af: van het topniveau van 1,1 miljoen in 2007 naar 725 duizend in 2009. Daarna treedt nauwelijks herstel op en vorig jaar neemt het aantal zelfs af naar 658 duizend. Voor 2013 wordt een aantal voorzien van 641 duizend. Sinds het CBS in 1997 is begonnen met het bijhouden van de vacaturestatistiek is een dergelijk laag aantal ontstane vacatures is op jaarbasis nog nooit voorgekomen. Het voorgaand dalniveau was 646 duizend ontstane vacatures in 2003, maar destijds was de arbeidsmarkt kleiner dan nu. Kortom verhoudingsgewijs ontstaan er weinig vacatures in 2013.

De ontwikkelingen in het aantal ontstane vacatures worden bepaald door twee ontwikkelingen. Ten eerste de vervangingsvacatures. Er ontstaan vacatures doordat mensen met pensioen gaan, van baan wisselen, uittreden om zorgtaken te verrichten of om een opleiding te volgen. Door de recessie durven minder mensen de overstap naar een nieuwe baan te maken. Hierdoor komen de vacatures voor vervanging van vertrokken personeel minder goed op gang. Ten tweede hebben we te maken met krimp van de totale werkgelegenheid, waardoor er ook weinig uitbreidingsvacatures zijn. Er zijn op individueel bedrijfsniveau wel uitbreidingsvacatures, maar voor Nederland als geheel krimpt de werkgelegenheid.

In 2014 groeit de economie weer en zal de baan-baan-dynamiek groter zijn en dit stimuleert het aantal ontstane vacatures. Tegelijkertijd blijft de werkgelegenheid krimpen. Per saldo groeit het aantal ontstane vacatures in 2014 tot 738 duizend (+ 15%). Een dergelijk forse groei kan worden verklaard omdat het aantal ontstane vacatures snel en scherp reageert op de economische groei. Het verband tussen economische ontwikkeling enerzijds en het aantal ontstane vacatures anderzijds is geïllustreerd in figuur 2.2.2.

Figuur 2.2.2 Ontstane vacatures en groei economie

Tabel 2.2.3 Ontwikkeling in aantal banen en vacatures

		Waarde			Groei	
		2012	2013	2014	2013	2014
Banen werknemers	x 1.000	7.843	7.754	7.731	-1,1%	-0,3%
Ontstane vacatures	x 1.000	659	641	738	-2,7%	15,2%
Ontstane vacatures / banen werknemers (= vacaturepercentage)		8%	8%	10%		

² Het CBS hanteert voor vacatures twee meeteenheden: openstaande en ontstane vacatures. Het aantal openstaande vacatures geeft op enig moment de voorraad onbezette arbeidsplaatsen aan. In deze arbeidsmarktprognose gaan we uit van het aantal vacatures dat in een jaar ontstaat, omdat het aantal ontstane vacatures de dynamiek op de arbeidsmarkt beter in beeld brengt.

2.3 Het aanbod van arbeid

Het aanbod van arbeid wordt gevormd door mensen die zich aanbieden voor werk³. We onderscheiden vier belangrijke invloeden (tabel 2.3.1).

Tabel 2.3.1 Invloeden op de beroepsbevolking

	2013-2014
Bevolkingsontwikkelingen 15-64 jaar	-
Conjuncturele ontwikkelingen	-/+
Maatschappelijke ontwikkelingen	+
Overige ontwikkelingen	+
Totaal	+

Door vergrijzing krimpt de bevolking (15-64 jaar)

Door demografische ontwikkelingen groeit de Nederlandse bevolking als geheel, maar de omvang van de groep mensen die in potentie beschikbaar is voor de arbeidsmarkt (hier afgemeten aan de leeftijd van 15-64 jaar) krimpt. Oorzaak is het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd door de babyboomgeneratie, die onvoldoende wordt gecompenseerd door jongeren (15-jarigen). Bovendien vergrijst niet alleen de bevolking, maar wordt ook de beroepsbevolking steeds ouder. Ouderen participeren minder dan gemiddeld op de arbeidsmarkt. De vergrijzing zorgt er dus voor dat de omvang van de beroepsbevolking op twee manieren neerwaarts wordt beïnvloed.

Conjuncturele ontwikkelingen remmen het aanbod van arbeid

Of iemand participeert op de arbeidsmarkt is onder meer afhankelijk van de beloning van arbeid en het aantal banen. Nu de economie minder baankansen biedt (krimpt van het aantal banen) en lonen weinig groeien, wordt de groei van de arbeidsparticipatie geremd (discouraged workers). Anderzijds zijn er duidelijke signalen dat er extra aanbod wordt uitgelokt door (dreigende) werkloosheid van de partner om zodoende het huishoudinkomen op peil te houden (zie Box 1.1, added workers). Overigens houdt het CBS alleen gegevens bij over discouraged workers.

Meer arbeidsaanbod door maatschappelijke ontwikkelingen

Het aantal werkende vrouwen neemt al decennia lang toe. Daarnaast groeit het aantal werkende 55-plussers vanaf 1993. Bovendien stijgt de arbeidsparticipatie met het toenemen van het opleidingsniveau van de bevolking. Hoger opgeleiden participeren namelijk meer dan laagopgeleiden op de arbeidsmarkt.

Overige ontwikkelingen

We noemen hier drie specifieke ontwikkelingen die samenhangen met de recessie. Ten eerste hebben scholieren vanaf de crisis van 2008-2009 vaker gekozen om door te leren. De arbeidsparticipatie van jongeren is dan ook sinds die tijd ongeveer 4%-punt gedaald naar 42% in 2011. Door de economische krimp en de daling van het aantal banen, waren de kansen op werk namelijk fors afgenomen. Door verder te studeren voorkwamen jongeren dat zij werkloos werden na hun opleiding. Bovendien werd de scholier beter toegerust op de arbeidsmarkt. Na verloop van tijd komt ook deze groep alsnog op de arbeidsmarkt terecht, waardoor de participatiegraad van jongeren weer oploopt in 2012. In deze prognose wordt verondersteld dat de arbeidsparticipatie van jongeren in 2013 iets groeit, maar in 2014 (gezien de trendmatige ontwikkeling) weer iets daalt.

Een tweede specifieke ontwikkeling is dat de arbeidsparticipatie van ouderen sterk groeit. In 2011 en 2012 groeide de arbeidsparticipatie van ouderen extreem snel met 3%-punten per jaar. Waarschijnlijk spelen onzekerheden over de toekomstige hoogte van de pensioenen hierbij een rol. De groei van de arbeidsparticipatie zet in 2013-2014 naar verwachting door, maar minder snel dan de afgelopen twee jaar.

³ We conformeren ons hierbij aan de gebruikelijke leeftijdsindeling in nationale arbeidsmarktstudies en gaan uit van de beroepsbevolking met een leeftijd van 15 tot en met 64 jaar. Nu de AOW-leeftijd versneld omhoog gaat tot 67 jaar in 2021 (Regerakkoord 2012), verandert deze grens langzaam maar zeker. Omdat op dit moment de arbeidsparticipatie van 65-plussers nog gering is en de verhoging van de AOW-leeftijd stapsgewijs omhoog gaat, is het kwantitatief effect van de hogere AOW-leeftijd op de beroepsbevolking op de korte termijn beperkt.

Een derde ontwikkeling is de arbeidsmigratie. We zien dat er in 2012 een einde is gekomen aan de immigratiegroei en dat de emigratie toeneemt in 2012⁴. Echter per saldo blijft het migratiesaldo positief in 2012: namelijk 13 duizend. In 2011 was dit cijfer nog meer dan dubbel zoveel (30 duizend). Het CBS ziet op de langere termijn per saldo groei van immigratie en emigratie⁵. Echter de exacte omvang van de groei voor de toekomst is onzeker. Immers hoeveel arbeidsmigranten er zich in Nederland per saldo vestigen is afhankelijk van de verschillen (tussen landen) in de economische ontwikkeling, arbeidsmarktsituatie en het loonniveau.

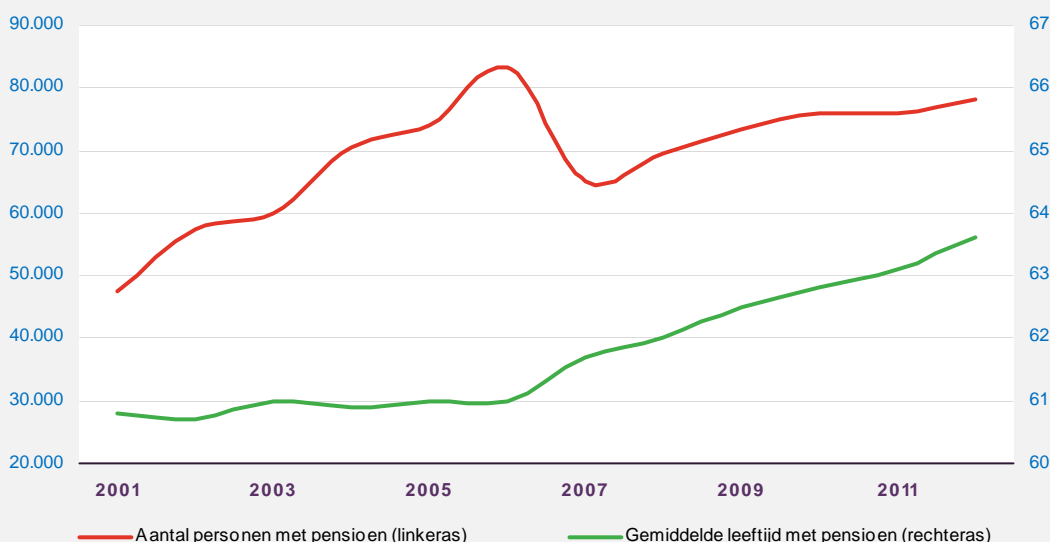
Per saldo lichte groei van de omvang van de beroepsbevolking

Alle beschreven factoren bij elkaar genomen leidt tot een groeiende omvang van de beroepsbevolking tot en met 2014. De bevolkingsomvang (15-64 jaar) daalt, maar wordt meer dan gecompenseerd door de hogere arbeidsparticipatie. Vooral de arbeidsparticipatie van ouderen stijgt in periode 2013-2014 fors. Meer detail is te vinden in de tabellen 2.3.2 en 2.3.3.

Box 2.2 Geboortepiek van direct na WO-II heeft de arbeidsmarkt al voor 2011 verlaten

Eind 2007 is de commissie Arbeidsparticipatie ingesteld omdat men een structurele krapte op de arbeidsmarkt voorzag. Het aantal banen zou groeien, terwijl de babyboomgeneratie met pensioen zou gaan. Daarbij werd gewezen op de forse groei van het aantal geboorten direct na afloop van de Tweede Wereldoorlog. Toen schoot het aantal geboorten omhoog van 210 duizend in 1945 naar 284 duizend in 1946. De geboortepiek van direct na de Tweede Wereldoorlog, veroorzaakt 65 jaar later (in 2011) een forse groei in het aantal AOW-uitkeringen.

De uittocht uit de arbeidsmarkt heeft echter al veel eerder plaatsgevonden. Immers een aantal jaren geleden, was de gemiddelde uittredeleeftijd uit arbeid nog rond de 60 jaar. Dat betekent dan ook dat het aantal mensen dat met (pre)pensioen ging 60 jaar na de geboortepiek (in 2006) een piek liet zien. Bovendien speelt mee dat destijds mogelijk extra mensen met prepensioen gingen als anticipatie op mogelijke wijzigingen van de pensioenvoorwaarden. Uiteindelijk gingen in 2006 er 83 duizend mensen met pensioen. Een jaar later viel dat terug naar 65 duizend. Daarna loopt het aantal weer geleidelijk op. Tegelijkertijd zien we dat de gemiddelde pensioenleeftijd met bijna vier jaar groeit naar 63 jaar en 7 maanden in 2011. Pensioen wordt als het ware uitgesteld. Daardoor is het aantal mensen dat aanvankelijk met pensioen gaat minder groot. Later gaan deze mensen alsnog met pensioen. Onderstaande figuur brengt de uittrekking wegens pensionering in beeld (CBS):

We trekken de volgende conclusies:

- De geboortepiek van direct na de Tweede Wereldoorlog heeft zich al eerder dan 2011 teruggetrokken van de arbeidsmarkt.
- Het aantal mensen dat met pensioen gaat zal de komende tijd vermoedelijk toenemen:
 - Het aantal geboorten viel na 1947 weliswaar terug maar bleef tot aan begin jaren zeventig, op een hoger peil.
 - De toename van de arbeidsparticipatie betekent meer mensen aan het werk, maar later ook meer mensen die de arbeidsmarkt weer verlaten.
- De verhoging van de AOW-leeftijd en de verhoging van de aanvullend pensioenleeftijd, betekent tijdelijk uitstel van pensionering en beperkt het piekeffect.
- Uiteindelijk gaat de uitrede vanuit de arbeidsmarkt van de babyboom niet abrupt, maar gaat heel geleidelijk.

a) CBS, 'Ruim 40 procent van de werknemers bij pensionering 65 jaar of ouder', Webmagazine 16 januari 2013.

b) Met pensioen gaan: Personen met als voornaamste inkomensbron pensioen en die een jaar eerder arbeid als voornaamste inkomensbron hadden.

⁴ CBS, 'Bevolkingsgroei 2012 ingezakt', persbericht 7 februari 2013. Het gaat hier om de totale immigratie ongeacht het motief. Echter arbeid is het belangrijkste immigratie/emigratiemotief (CBS, 'Arbeid belangrijkste immigratiestroom', artikel 24 januari 2012).

⁵ Tweede Kamer, 'Parlementair onderzoek Lessen uit recente arbeidsmigratie', 32 680, nr 4, paragraaf 3.7 (eindrapport).

Tabel 2.3.2 Ontwikkeling bevolking en beroepsbevolking

		Waarde			Groei	
		2012	2013	2014	2013	2014
Bevolking Nederland	x 1.000	16.730	16.808	16.879	0,5%	0,4%
Aandeel 15-64 jarigen		66%	65%	65%	-0,8%	-0,6%
Bevolking 15-64 jaar	x 1.000	10.992	10.959	10.939	-0,3%	-0,2%
Participatiegraad		71,8%	72,4%	72,7%	0,8%	0,4%
Beroepsbevolking	x 1.000	7.894	7.931	7.949	0,5%	0,2%

De hoge arbeidsparticipatie van mannen maakt het moeilijker om een verdere verhoging te realiseren. Gecombineerd met een lagere potentiële beroepsbevolking (leeftijd van 15 tot en met 64 jaar) zien we de mannelijke beroepsbevolking iets dalen. De arbeidsparticipatie van vrouwen blijft, recessie of niet, groeien. In deze prognose is verondersteld dat deze robuuste trend zich voortzet. De groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen wordt extra gestimuleerd doordat zij vaker werkzaam zijn in sectoren die minder door de conjunctuur worden geraakt. Wel is participatiegroei bij vrouwen iets minder omvangrijk dan in het verleden. Immers nu steeds meer generaties vrouwen werkzaam zijn, neemt de mogelijke participatiewinst af. De participatiewinst is groter dan de daling van het aantal vrouwen (15-64 jaar): de beroepsbevolking van vrouwen blijft dus groeien.

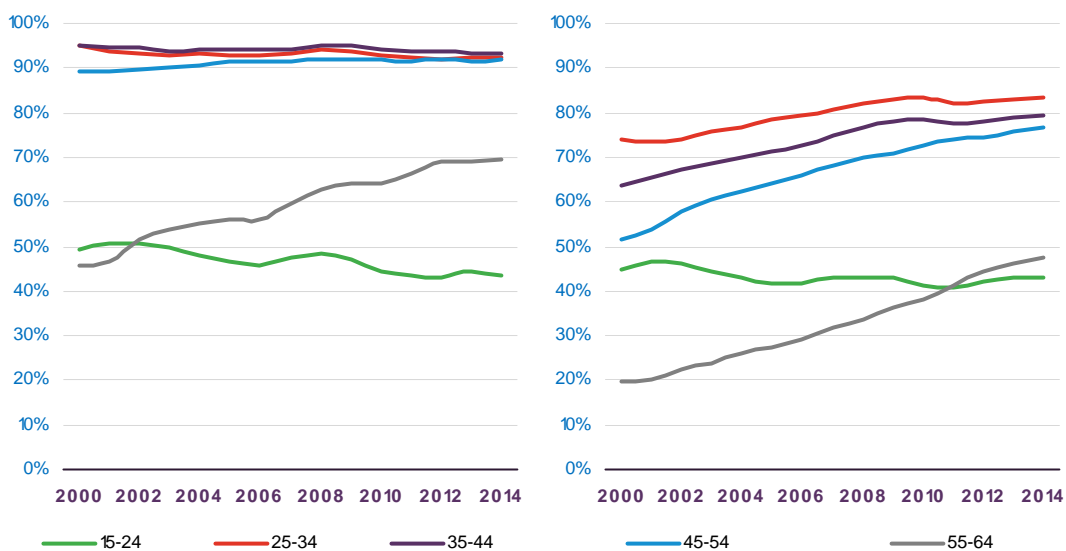
Tabel 2.3.3 Opbouw beroepsbevolking naar geslacht

		Waarde			Groei	
		2012	2013	2014	2013	2014
Beroepsbevolking	x 1.000	7.894	7.931	7.949	0,5%	0,2%
Per geslacht						
Mannen	x 1.000	4.343	4.335	4.316	-0,2%	-0,4%
Vrouwen	x 1.000	3.551	3.597	3.633	1,3%	1,0%
Aandeel mannen		55%	55%	54%		
Aandeel vrouwen		45%	45%	46%		
Per leeftijdsklasse						
15-24 jaar	x 1.000	861	887	882	3,0%	-0,6%
25-34 jaar	x 1.000	1.752	1.771	1.784	1,1%	0,7%
35-44 jaar	x 1.000	1.984	1.938	1.890	-2,3%	-2,5%
45-54 jaar	x 1.000	2.077	2.100	2.126	1,1%	1,2%
55-64 jaar	x 1.000	1.220	1.236	1.268	1,3%	2,6%
Aandeel 15-24 jaar		10,9%	11,2%	11,1%		
Aandeel 25-34 jaar		22,2%	22,3%	22,4%		
Aandeel 35-44 jaar		25,1%	24,4%	23,8%		
Aandeel 45-54 jaar		26,3%	26,5%	26,7%		
Aandeel 55-64 jaar		15,5%	15,6%	15,9%		

Als we naar leeftijd (tabel 2.3.3) kijken zien we vooral groei van de beroepsbevolking in de twee oudste leeftijdsgroepen. Hun aandeel is de afgelopen tien jaar fors gestegen. Deze ontwikkeling zet zich voort in 2013-2014. De omvang van de beroepsbevolking in de middelste leeftijdscategorie (35-44 jaar) neemt af. Oorzaak is de afname van het aantal geboorten in de jaren zeventig. Deze daling hangt weer samen met kleinere gezinnen en het uitstellen van het moederschap in die periode. Veertig jaar later is deze ontwikkeling zichtbaar in de bevolking en beroepsbevolking met een leeftijd van 35-44 jaar.

Figuur 2.3.1 toont de ontwikkeling van de arbeidsparticipatie naar geslacht en leeftijd. Bij vrouwen en ouderen zien we een duidelijke opwaartse trend. Bij jongeren zien we dat de arbeidsparticipatie trendmatig daalt.

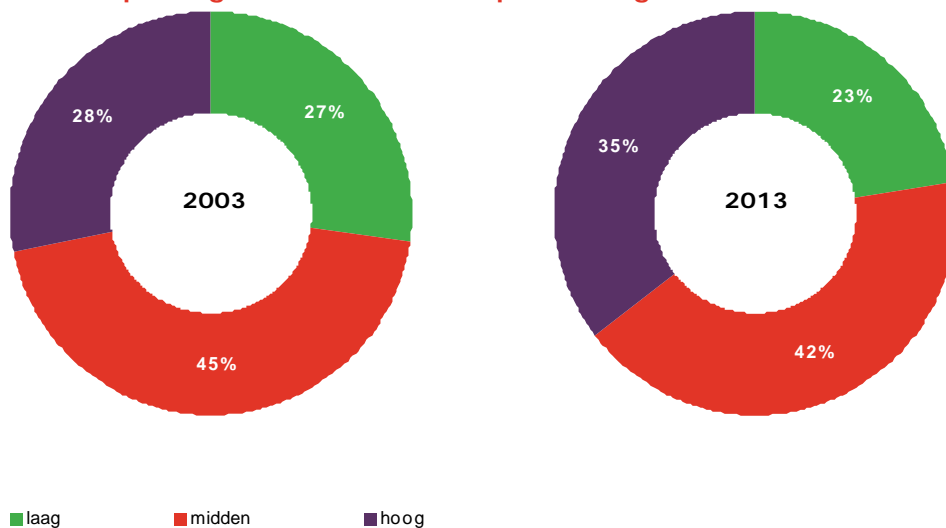
Figuur 2.3.1 Bruto participatiegraad naar leeftijdsklasse van mannen (l) en vrouwen (r)

Opleidingsniveau van de beroepsbevolking blijft stijgen

De afgelopen tien jaar steeg het aantal hoogopgeleiden en nam het aantal laagopgeleiden af. Het aandeel middelbaar opgeleiden nam iets af (figuur 2.3.2). Voor de komende jaren wordt uitgegaan van een voortzetting van deze trends. Deze ontwikkelingen sluiten goed aan bij de Nederlandse diensteneconomie die om werknemers met een steeds hoger kennisniveau vraagt.

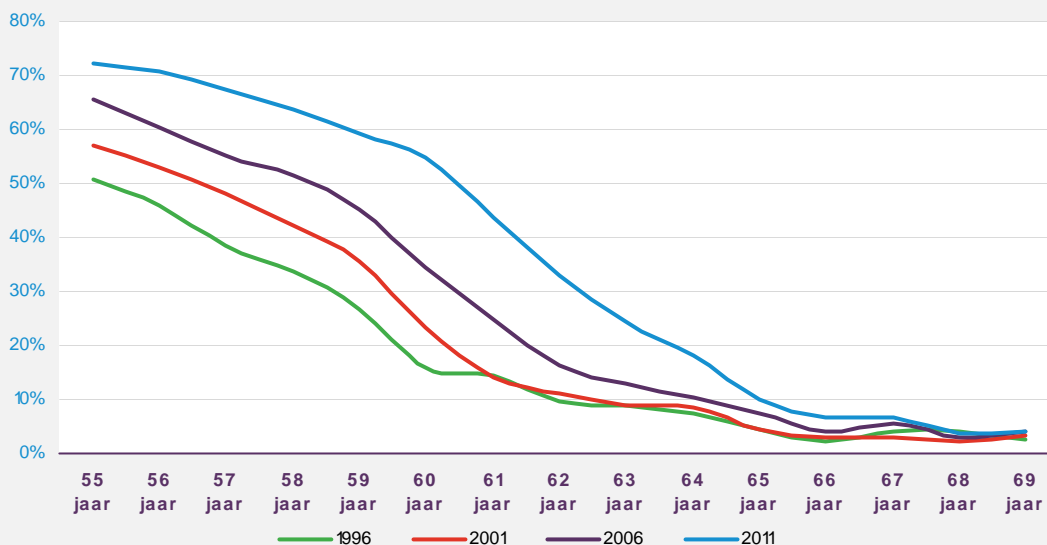
Figuur 2.3.2 Opleidingsniveau van de beroepsbevolking

Box 2.3**Arbeidsparticipatie van 60-65 jarigen verdrievoudigd in vijftien jaar tijd**

Het beleid van de overheid is om de participatie van arbeid te verhogen. Meer mensen aan het werk heeft het voordeel dat, als de arbeidsmarkt door demografische en economische ontwikkelingen krappert, er toch voldoende aanbod van arbeid is. De afgelopen jaren zien we een forse verhoging van de arbeidsparticipatie door vrouwen. Maar ook bij ouderen zien we een forse toename, zo blijkt uit dit rapport.

Gewoonlijk presenteert het CBS alleen gegevens over leeftijdsgroepen, bijvoorbeeld 55-64 jarigen. Op verzoek van UWV heeft het CBS gegevens per leeftijdjaar geleverd en ook het aantal werkende 65plussers weergegeven. Zo krijgen we een indruk van de netto arbeidsparticipatie per leeftijdjaar:

We zien twee duidelijke ontwikkelingen in de figuur:

- Hoe ouder men is, hoe lager de arbeidsparticipatie. Immers elke lijn is dalend naarmate de leeftijd toeneemt.
- De arbeidsparticipatie neemt de afgelopen vijftien jaar toe: de lijn van 2011 ligt boven die van 2006 en die laatste ligt weer boven die van 2001.

Zo zien we in de grafiek dat in 1996 er 53% van de 55-jarigen op de arbeidsmarkt participeerde. De rest was al met vervroegd pensioen (VUT), had een (arbeidsongeschiktheids)uitkering, participeerde niet (huisvrouwen) of was anderszins uit het arbeidsproces getreden. Voor 60 jarigen was de bruto-participatiegraad 16% en voor 64 jarigen slechts 7% (de laagste lijn: paars).

Midden jaren negentig zijn de via het omslagsysteem gefinancierde VUT-regelingen omgezet in spaaropbouw prepensioenregelingen. Tien jaar later zijn de belastingvoordelen van vervroegd uittreden verder aan banden gelegd. Dit heeft ertoe geleid dat ouderen langer doorwerken en later met pensioen gingen. Bovendien speelt op dit moment nog mee dat de hoogte van pensioen meer onzeker is dan men vroeger dacht.

Het gevolg is dat de situatie in 2011 (vijftien jaar later) er heel ander uitziet. De arbeidsparticipatie van 55-jarigen is gestegen met 20%-punten naar 73%. Voor 60-jarigen is de groei afgerond zelfs 40%-punten en komt uit op 55%. De arbeidsparticipatie van 64-jarigen is ruim twee maal zo groot, namelijk 18% (de hoogste lijn: blauw).

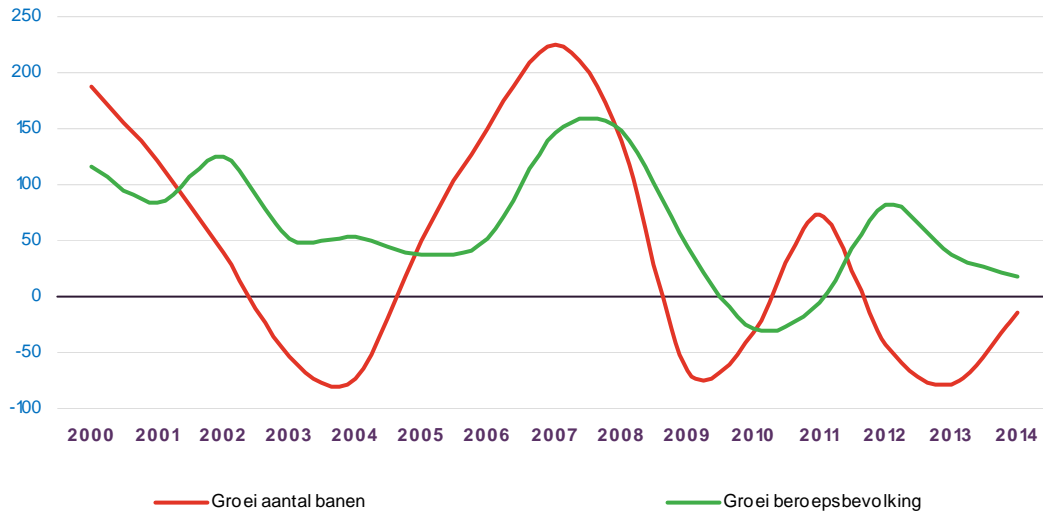
Nu de AOW-leeftijd in stapjes verhoogd wordt, is het interessant te kijken naar de arbeidsparticipatie van 65, 66 en 67 jarigen. Dan blijkt uit de CBS-cijfers dat er nog 20 duizend 65 jarigen werken: dit kunnen ook zelfstandigen zijn. Dit betekent nog altijd een participatie van 10%. Voor 66 jarigen is het aantal werkenden nog maar half zo groot en neemt de participatie navenant verder af.

a) In de rest van dit rapport wordt de bruto arbeidsparticipatie gehanteerd (mensen die werken en werk zoeken volgens de CBS-definitie). In deze box wordt de netto arbeidsparticipatie weergegeven: dat wil zeggen alleen de beroepsbevolking die werk heeft.

2.4 De werkzoekenden

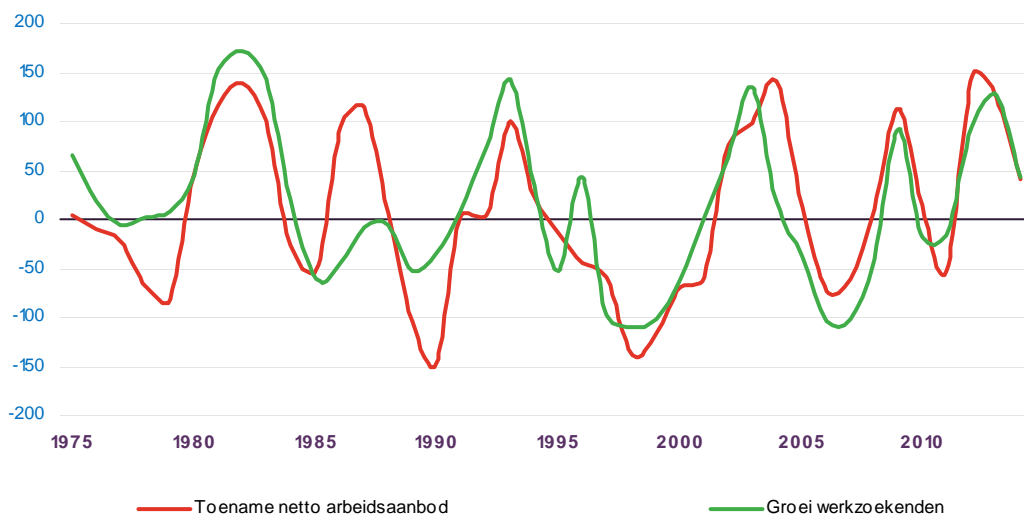
Minder economische bedrijvigheid gaat in 2013 gepaard met minder banen. Daarnaast neemt de omvang van de beroepsbevolking toe. Beide ontwikkelingen leiden tot meer werkzoekenden dit jaar. In 2014 herstelt de economie iets, maar omdat de werkgelegenheid met vertraging reageert, blijft het aantal banen krimpen. Bovendien groeit naar verwachting de beroepsbevolking. Het gevolg is dat ook in 2014 wordt gerekend op een groei van het aantal werkzoekenden. Figuur 2.4.1 brengt de landelijke vraag en aanbod op de arbeidsmarkt in beeld. Daarin zien we dat de beroepsbevolking wat minder varieert dan het aantal banen.

Figuur 2.4.1 Ontwikkeling vraag en aanbod op de arbeidsmarkt vanaf 2000 (x 1.000)

De groei of krimp van het aantal werkzoekenden wordt globaal bepaald door het verschil tussen de van de groei beroepsbevolking (meer werkzoekenden) verminderd met de groei van het aantal banen (minder werkzoekenden). Figuur 2.4.2 schetst daarom de samenhang tussen enerzijds de groei van de beroepsbevolking minus de groei van de banen (netto arbeidsaanbod) en anderzijds de groei van het aantal werkzoekenden voor de langere termijn. Uit de figuur blijkt inderdaad dat gewoonlijk, als de omvang van de beroepsbevolking sneller groeit dan het aantal banen, het aantal werkzoekenden toeneemt. De arbeidsmarkt kan de toevloed van het arbeidsaanbod dan onvoldoende absorberen. Dit beeld herkennen we bijvoorbeeld in de jaren 2002, 2009 en 2012. In de omgekeerde situatie (snellere groei van het banen dan de omvang van de beroepsbevolking) neemt het aantal werkzoekenden af. Dit zien we ondermeer in de jaren 2000, 2007 en 2011.

Figuur 2.4.2 Verschil ontwikkeling netto arbeidsaanbod versus ontwikkeling aantal werkzoekenden (x 1.000)

We zien dus een globaal verband tussen de ontwikkelingen van aanbod en vraag naar arbeid. Echter het verband is niet exact, zo blijkt ook uit de figuur. We maken vier nuancerende opmerkingen:

- Er zijn kwalitatieve discrepanties: de gevraagde opleiding/vaardigheden wijken af van de aangeboden opleiding/competenties door werkzoekenden. Maar ook regionale discrepanties spelen een rol: een vacature in Zeeland wordt gewoonlijk niet ingevuld door een werkzoekende uit Groningen.
- Verschil in wijze van tellen. De omvang van de beroepsbevolking wordt bepaald door een steekproef en het aantal werkzoekenden is gebaseerd op een integrale telling.
- De definities verschillen. Een persoon wordt geteld tot de beroepsbevolking als hij 12 uur of meer per week werkt of wil werken. Bij de banen wordt geen urencriterium gehanteerd, bovendien kan één persoon meerdere banen hebben.
- Het aantal werkzoekenden kan ook worden vertekend door de wijze van registratie. Het aantal werkzoekenden bestaat namelijk uit WWV-ers, niet-uitkeringsgerechtigden en WWB-ers voor zover ingeschreven bij UWV.

Meer werkzoekenden

Eind 2012 groeide het aantal werkzoekenden fors. De groei zet zich dit en volgend jaar voort: +127 duizend in 2013 (22%) en +43 duizend in 2014 (+6%): tabel 2.4.1 geeft de voornaamste arbeidsmarktgrootheden weer. Het aantal werkzoekenden komt daarmee uit op 739 duizend: meer dan het aantal tijdens de internetcrisis.

Tabel 2.4.1 Ontwikkeling vraag en aanbod op de arbeidsmarkt

	Groei per jaar (x 1.000)		
	2012	2013	2014
Groei beroepsbevolking	83	37	18
Groei aantal banen	-43	-78	-14
Groei beroepsbevolking -/- groei banen	126	115	32
Groei werkzoekenden	96	127	43

Dynamiek

De dynamiek in het aantal werkzoekenden komt tot uiting in de in- en uitstroom. De instroom, ofwel het aantal nieuwe werkzoekenden dat zich inschrijft bij UWV, is vooral afhankelijk van de economische groei, het arbeidsvolume en de beroepsbevolking. Deze factoren wijzen alle in de richting van meer instroom van werkzoekenden.

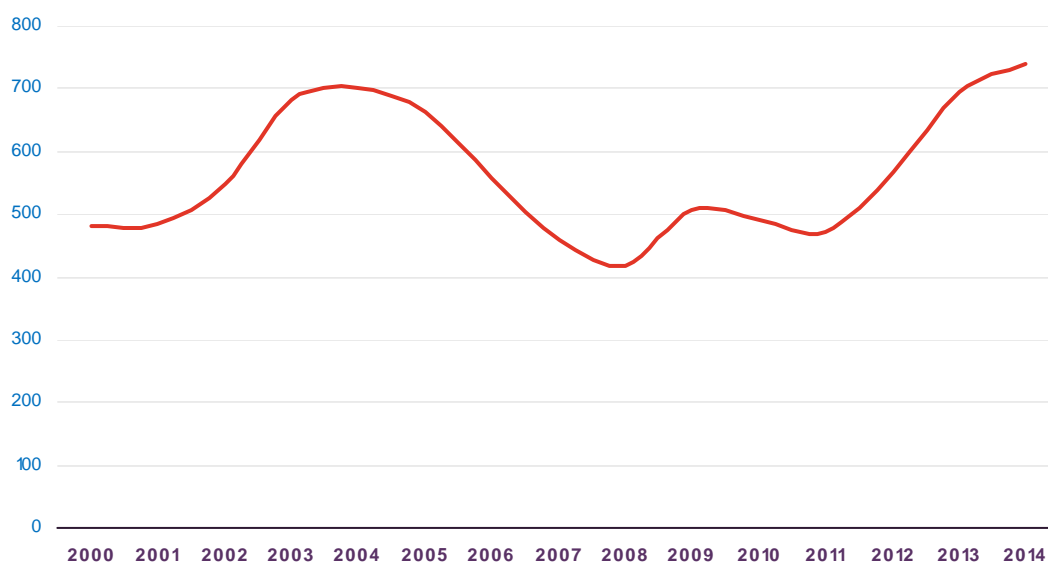
De uitstroom volgt gedeeltelijk de instroom. Als de instroom toeneemt, dan zal de uitstroom (bij een constant percentage dat uitstroomt) in eerste instantie ook hoger worden. Vanaf 2014 zal de kans op werkherleving langzaam toe gaan nemen waardoor er meer uitstroom is. De uitstroom blijft lager dan de instroom, waardoor het aantal werkzoekenden toeneemt. Tabel 2.4.2 geeft een overzicht van de werkzoekendendynamiek. De ontwikkeling van het aantal werkzoekenden is weergegeven in figuur 2.4.3.

Tabel 2.4.2 Instroom, uitstroom en aantal werkzoekenden

	Aantal x 1.000			Groei	
	2012	2013	2014	2013	2014
Instroom	622	741	790	19%	7%
Uitstroom	513	614	747	20%	22%
Bestand	569	696	739	22%	6%

Tot nu toe zijn we ingegaan op het totaal aantal werkzoekenden. In het vervolg van deze paragraaf wordt het aantal werkzoekenden uitgesplitst naar verschillende kenmerken, zoals opleidingsniveau. Daarmee krijgen we ook meer zicht op de kwalitatieve discrepanties tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.

Figuur 2.4.3 Ontwikkeling aantal werkzoekenden

Mannen meer last van economische crisis

In 2012 is het aantal werkzoekende mannen iets sneller gegroeid dan bij vrouwen. Vermoedelijk omdat typische mannensectoren, zoals de techniek en de bouw, meer last hebben van de recessie dan de sectoren waar vrouwen meer vertegenwoordigd zijn. In 2013 en 2014 zal het aantal werkzoekende mannen en vrouwen vergelijkbaar toenemen. Het aantal mannelijke werkzoekenden als percentage van de overeenkomstige beroepsbevolking is en blijft iets lager dan dat van vrouwen. Eind 2014 is 9,1% van de mannen en 9,5% van de vrouwen werkzoekend (tabel 2.4.3).

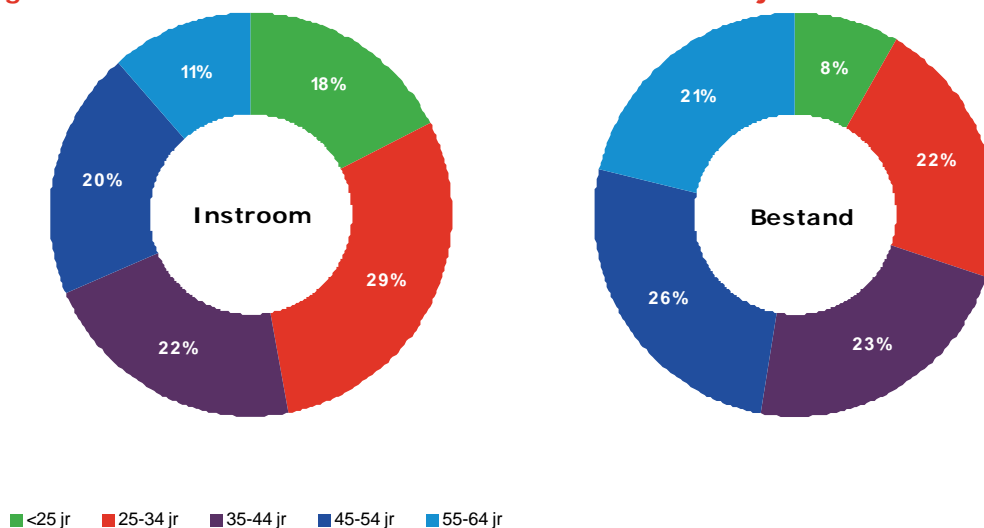
Tabel 2.4.3 Aantal werkzoekenden naar geslacht en leeftijd

		Aantal			Groei	
		2012	2013	2014	2013	2014
Werkzoekenden	x 1.000	569	696	739	22%	6%
<i>Als percentage van de beroepsbevolking</i>		7,2%	8,8%	9,3%		
Per geslacht						
Mannen	x 1.000	301	369	393	23%	6%
Vrouwen	x 1.000	268	326	345	22%	6%
<i>Als percentage van de beroepsbevolking</i>						
Mannen		6,9%	8,5%	9,1%		
Vrouwen		7,5%	9,1%	9,5%		
Per leeftijdsklasse						
15-24 jaar	x 1.000	48	58	59	20%	2%
25-34 jaar	x 1.000	119	152	160	27%	5%
35-44 jaar	x 1.000	132	158	160	20%	2%
45-54 jaar	x 1.000	147	181	195	23%	8%
55-64 jaar	x 1.000	122	148	165	21%	11%
<i>Als percentage van de beroepsbevolking</i>						
15-24 jaar		5,6%	6,5%	6,6%		
25-34 jaar		6,8%	8,6%	8,9%		
35-44 jaar		6,6%	8,1%	8,5%		
45-54 jaar		7,1%	8,6%	9,2%		
55-64 jaar		10,0%	12,0%	13,0%		

Aantal werkzoekende jongeren conjunctuurgevoelig

Voor de jaren 2013 en 2014 verwachten we dat het aantal werkzoekenden jongeren het minst zal toenemen. Jongeren komen over het algemeen het snelst aan het werk als de economie weer aantrekt. De werkloosheid onder ouderen zal voorlopig toe blijven nemen door de relatieve lage kansen op werkherhervatting van deze groep. De dynamiek van jongeren en ouderen verschilt namelijk sterk. Dit wordt geïllustreerd door figuur 2.4.4. De figuur laat zien dat de instroom van werkzoekenden voor ongeveer de helft uit jongeren tot 35 jaar bestaat. Hetzelfde geldt voor de uitstroom (niet opgenomen in de figuur). Maar in het bestand van werkzoekenden is slechts 30 procent jonger dan 35 jaar. Voor ouderen geldt juist het omgekeerde: slechts 11 procent van de instroom en uitstroom bestaat uit 55-plussers, terwijl het bestand voor 21 procent uit 55-plussers bestaat.

Figuur 2.4.4 Instroom en bestand werkzoekenden naar leeftijdsklasse in 2013

De dynamiek onder jongeren is groter, omdat hun kans op instroom, maar ook op werk erg conjunctureel gevoelig is. Jongeren hebben namelijk vaker een tijdelijke baan, waardoor ze hun baan eerder verliezen tijdens een economische teruggang. In 2013 verslechtert de conjunctuur en jongeren hebben het daardoor moeilijk op de arbeidsmarkt, met name de 25-35 jarigen⁶. Ouderen hebben een lage werkherhervattingskans, waardoor hun aantal in 2013 verder toeneemt⁷. Het percentage werkzoekenden van 55 jaar of ouder als percentage van de beroepsbevolking komt in 2014 uit op ruim 13%. Dit is het hoogste percentage van alle leeftijdsgroepen.

Toename werkzoekenden in alle opleidingscategorieën

Het aantal werkzoekenden zal in 2013-2014 in elke opleidingscategorie stijgen. Voor middelbaar opgeleiden wordt de grootste toename voorzien. Sinds 2009 neemt het aantal werkzoekenden met dit opleidingsniveau het meest toe.

Het aantal laagopgeleide werkzoekenden groeit in de periode 2013-2014, maar wel het minder sterk dan de andere opleidingsniveaus. De vraag naar laagopgeleid personeel lijkt op peil te blijven, terwijl het aanbod van laagopgeleiden op de arbeidsmarkt steeds kleiner wordt⁸. Dit betekent niet dat de arbeidsmarktpositie van laagopgeleiden meevalt, want in verhouding tot de beroepsbevolking is het percentage laagopgeleide werkzoekenden bijna tweemaal zo hoog als dat van middelbaar opgeleiden.

De hoogopgeleide werkzoekenden ondervinden ook last van de economische malaise (tabel 2.4.4). In 2013 groeit het aantal werkzoekenden met hbo en wo met ongeveer 21% en het jaar daarop met 5%. De groei is minder sterk dan bij de middelbaar opgeleiden, omdat hoogopgeleiden kunnen uitwijken naar werk op middelbaar beroepsniveau. Bovendien vraagt deze kenniseconomie om meer hoogopgeleid personeel. Het aantal werkzoekenden als percentage van de beroepsbevolking is voor hoogopgeleiden het laagst van alle opleidingsniveaus.

⁶ We merken op dat niet alle werkzoekende jongeren zich inschrijven bij UWV. Immers zij hebben vaak geen verplichting om zich in te schrijven omdat zij veelal geen werkloosheidsuitkering hebben.

⁷ Zie ook CPB, 'Ouderen aan het werk', Policybrief 2013/2.

⁸ Zie bijvoorbeeld, SCP, 'Minder werk voor laagopgeleiden?', juni 2010.

Aantal kortdurig werkzoekenden loopt op

Omdat in 2013 meer nieuwe werkzoekenden zich inschrijven bij UWV, zien we ook meer kortdurig werkzoekenden (met een werkloosheidsduur van 0 tot 6 maanden). Bovendien houden we rekening met een daling van de kansen om werk te vinden. Daardoor zal een deel van de net werkloos geworden werkzoekenden langer naar een nieuwe baan moeten zoeken. In tabel 2.4.4 staan de geschatte aantallen.

Wijzigingen in het aantal werkzoekenden zijn het eerst zichtbaar in de duurklasse korter dan 1 jaar. Omdat in 2012 de daling van het aantal werkzoekenden omslaat in een groei, zien we dat het aantal mensen dat korter dan 1 jaar geen werk had, ook snel groeit in 2012. Een jaar later (2013) is een deel van deze groep nog steeds op zoek naar werk en valt nu in de categorie 1 tot 2 jaar niet-werkend. Na nog een jaar (2014) zal een gedeelte nog geen werk hebben gevonden, waardoor de categorie 2-3 jaar niet-werkend flink gaat stijgen.

Tabel 2.4.4 Aantal werkzoekenden naar opleidingsniveau en duur werkloosheid

		Aantal			Groei	
		2012	2013	2014	2013	2014
Werkzoekenden	x 1.000	569	696	739	22%	6%
<i>Als percentage van de beroepsbevolking</i>		7,2%	8,8%	9,3%		
Per opleidingsniveau						
vmbo of lager	x 1.000	240	282	293	17%	4%
mbo/havo/vwo	x 1.000	233	296	321	27%	8%
hbo	x 1.000	68	85	90	24%	7%
wo	x 1.000	27	33	35	21%	5%
<i>Als percentage van de beroepsbevolking</i>						
vmbo of lager		13,2%	15,7%	16,6%		
mbo/havo/vwo		7,0%	8,8%	9,6%		
hbo		3,9%	4,7%	4,9%		
wo		2,8%	3,4%	3,5%		
Per duur werkloosheid						
0-6 maanden	x 1.000	316	369	378	17%	3%
6-12 maanden	x 1.000	99	132	131	32%	-1%
1-2 jaar	x 1.000	85	128	146	51%	14%
2-3 jaar	x 1.000	37	39	56	6%	44%
3-4 jaar	x 1.000	14	15	16	5%	6%
>=4 jaar	x 1.000	18	14	12	-24%	-14%

Box 2.4 Komt er nog wel krapte aan op de arbeidsmarkt?

Volgens de UWV-spanningsindicator is de arbeidsmarkt zeer ruim. Maar de arbeidsmarkt in Nederland verandert langzaam maar zeker. Zowel de vraag naar nieuwe medewerkers als het aanbod van arbeid. In de komende jaren zullen meer mensen met pensioen gaan. De werkgever zal een deel van dit personeel vervangen. Tegelijkertijd zien we dat het aanbod van arbeid ook ouder wordt: men spreekt van dubbele ontgroening. Enerzijds zijn er minder jongeren als gevolg van lagere geboortecijfers uit de jaren tachtig en negentig. Anderzijds leren jongeren langer door.

Komt er arbeidsmarktschaarste op de middellange termijn (2020) aan? Deze vraag staat centraal in een onderzoek van bureau Panteia a). Het onderzoek richt zich op de grotere beroepsgroepen en richt zich vooral op het bedrijfsleven en is dus exclusief de sector overheid en onderwijs.

Vervangingsvraag driemaal zo groot als de uitbreidingsvraag

Panteia gaat in het onderzoek uit van een werkgelegenheidsgroei van zo'n 8% in 10 jaar tijd (gemiddeld 0,8% per jaar). Het onderzoeksinstituut ziet vooral groei in de zorg. Daarbovenop komt dan de vraag die de vervanging van het personeel dat de arbeidsmarkt verlaat met zich meebrengt. Deze vervangingsvraag (exclusief vervanging van personeel dat van baan wisselt c)) is voor de periode 2010-2020 berekend op 22% van de werkgelegenheid. De vervangingsvraag is dus ongeveer drie keer zoveel dan de vraag als gevolg van werkgelegenheidsgroei. Per sector verschilt het beeld.

Schaarste in sommige beroepen in 2020, maar geen algemene krapte

Verschillen in vraag- en aanbodontwikkelingen worden zichtbaar in de overschotten en tekorten op de arbeidsmarkt. Als er bijvoorbeeld minder werkgelegenheid wordt verwacht in de industrie, maar het aanbod van arbeid daalt nog sneller, kan er toch krapte in de industrie ontstaan. Panteia verwacht aanzienlijke tekorten bij technische, transport-, (para)medische en verzorgende beroepen. Anderzijds zien de onderzoekers overschotten bij elementaire beroepen. Tekorten komen tot uiting in het ontstaan van moeilijk vervulbare vacatures en overschotten leiden tot meer werkzoekenden. In de tabel zijn alleen die beroepsgroepen opgenomen met een aandeel van ten minste 10% in de sector. Andere beroepsgroepen (met een kleinere omvang) met verwachte tekorten zijn: hogere landbouwkundige, hogere transportberoepen en hogere wetenschappelijke technische beroepen.

Sector	Belangrijkste beroepsgroep	Typering overschot/tekort ^a
Landbouw	- Lager agrarisch	+
	- Middelbaar agrarisch	+
Industrie en energie	- Elementair	++
	- Lager technisch	--
	- Middelbaar technisch	--
	- Middelbaar administratief	0
Bouwnijverheid	- Lager technisch	--
	- Middelbaar technisch	--
Handel en reparatie	- Elementair	++
	- Lager administratief	+
	- Middelbaar administratief	0
Transport	- Elementair	++
	- Lager transport	--
	- Middelbaar transport	-
	- Middelbaar administratief	0
Financiële en zakelijke diensten	- Elementair	++
	- Middelbaar administratief	0
	- Hoger economisch administratief	0
Gezondheids- en welzijnszorg	- Middelbaar (para)medisch	--
	- Middelbaar verzorgend	--
	- Hoger (para)medisch	--
Horeca en persoonlijke diensten	- Elementair	++
	- Lager verzorgend	0
	- Middelbaar verzorgend	--

^a beroepsgroep heeft een belang van ten minste 10% in de sector.

^b verklaring symbolen:

-- groot tekort (meer dan 10% van het aantal banen in 2020)

- tekort (tussen de 2% en 10% van het aantal banen in 2020)

0 (vrijwel) geen tekort/overschot (tussen -2% en 2% van het aantal banen in 2020)

+ overschot (tussen 2% en 10% van het aantal banen in 2020)

++ groot overschot (groter dan 10% van het aantal banen in 2020).

Bron: Prognose EIM, 2012.

Plannen kabinet niet in het onderzoek verwerkt

We tekenen hierbij wel aan dat het onderzoek is gedaan voordat het regeerakkoord is afgesloten. Dat wil zeggen dat de tekorten voor de gezondheids- en welzijnszorg minder groot zullen zijn. Uit de analyse volgt bovendien dat er zowel beroepen zullen zijn met overschotten als tekorten. Een algemeen tekort aan arbeid wordt dus tot 2020 niet voorzien door de onderzoekers. Die conclusie is in lijn met het arbeidsmarktbeeld tot 2018 in het onderhavige rapport en met de verwachte knelpunten volgens het ROA tot 2016 b).

De verwachtingen betekenen dat voor werkzoekenden met een technisch beroep of een transportberoep dat de perspectieven op een baan op de lange termijn goed zijn.

a) Panteia/EIM, 'Personeel gevraagd in het MBK', juli 2012.

b) ROA, 'De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2016', november 2011 (blz. 81).

c) We nemen hier geen baan-baan-wisselaars mee. Immers deze groep blijft actief op de arbeidsmarkt en beïnvloedt het totale aanbod en schaarste niet.

3. Sectorale ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2013–2014

In dit hoofdstuk staan de sectorale ontwikkelingen centraal. De verwachte economische ontwikkeling per sector is het uitgangspunt. Echter elke sector reageert anders op de economische ontwikkeling. Sommige sectoren, zoals de voedingsmiddelenindustrie, maken producten waarvan de binnenlandse vraag relatief stabiel blijft. Dit soort branches reageert minder sterk op veranderingen in de landelijke economische ontwikkeling. De ontwikkeling in andere sectoren, zoals de industrie, wordt vooral beïnvloed door de internationale ontwikkelingen (export) en varieert daardoor sterker.

De benodigde arbeid om de sectorale productie mogelijk te maken hangt af van de productie per werknemer (arbeidsproductiviteit). Als de productiviteit groeit, neemt de hoeveelheid benodigde arbeid (in fulltime-eenheden) af. Het aantal hiermee corresponderende banen is hoger omdat niet iedereen voltijd werkt. Paragraaf 3.1 schets de verwachte baanontwikkeling per sector. Het verwachte aantal ontstane vacatures per sector wordt beschreven in paragraaf 3.2.

3.1. Banen naar sector

De economische sectoren zijn onder te verdelen in twee hoofdtypen: marktsector en de collectieve sector. De marktsector wordt sterk beïnvloed door de conjunctuur. De collectieve sector ontwikkelt zich anders: de vraag is meer afhankelijk van autonome factoren zoals de behoefte aan zorg en onderwijs die beide afhankelijk zijn van de leeftijdsopbouw van de bevolking. Bovendien speelt het overheidsbeleid in de collectieve sector een grote rol. Voor de collectieve sector gaan we dan ook uit van de beleidsvoornemens die in maart bekend waren.

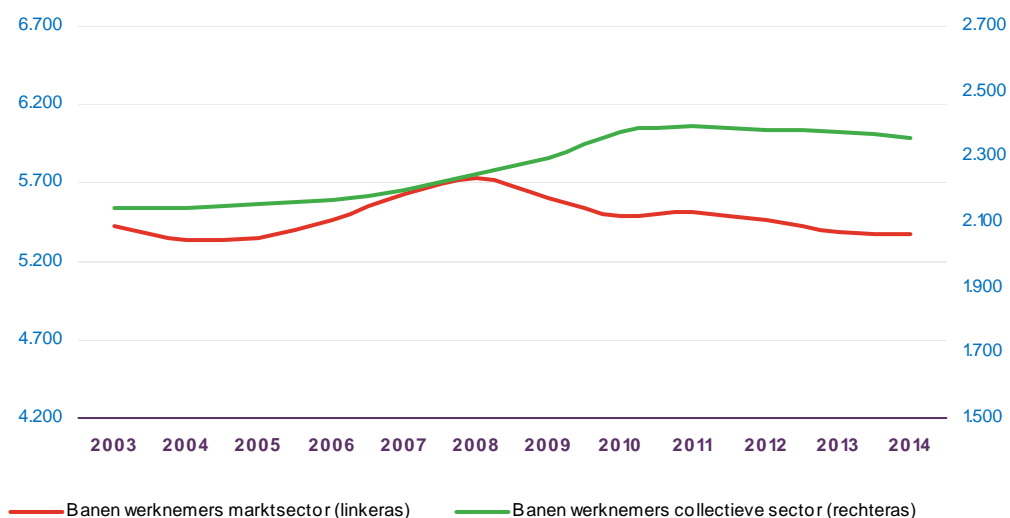
Figuur 3.1.1 geeft een beeld van de banenontwikkeling in de markt- en collectieve sector. Toen tijdens de kredietcrisis in 2009 en 2010 het aantal banen in het bedrijfsleven flink afnam, gaf de collectieve sector nog behoorlijk tegenwicht.

In 2013-2014 zien we het aantal banen in de collectieve sector als geheel krimpen, terwijl door de recessie het aantal banen in de marktsector ook vermindert. We hebben te maken met een vrij bijzondere situatie: een simultane daling van het aantal banen in de markt- en de collectieve sector.

De werkgelegenheid (werknemers) in de collectieve sector krimpt in twee jaar tijd met 23 duizend banen (gemiddeld -0,5% per jaar) en die van de marktsector daalt met 89 duizend banen (gemiddeld -0,8% per jaar).

Hierna bespreken we de werkgelegenheidsverwachtingen voor de 19 sectoren meer in detail; op volgorde van de sectoromvang (gemeten in het aantal banen). We beginnen bij de grootste sector (zorg en welzijn) en eindigen bij de kleinste sector (verhuur en handel van onroerend goed). Tabel 3.1.1 geeft een overzicht van ontwikkeling van het aantal banen van de sectoren.

Figuur 3.1.1 Banenontwikkeling in de marktsector en collectieve sector (x 1.000)

Tabel 3.1.1 Ontwikkeling aantal banen naar sector

Sector	Groei aantal banen per jaar (x 1.000)				
	2012	2013		2014	
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	-10	-12	-2,5%	11	2,3%
Groothandel	4	-3	-0,6%	2	0,5%
Zorg en welzijn	7	11	0,8%	2	0,2%
Specialistische zakelijke diensten	-3	-11	-2,2%	1	0,2%
Informatie en communicatie	1	0	0,0%	1	0,2%
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	0	-1	-0,5%	0	0,2%
Verhuur en overige zakelijke diensten	0	0	-0,4%	0	0,1%
Onderwijs	-7	0	0,0%	0	0,0%
Horeca	0	-3	-1,0%	0	0,0%
Cultuur, sport en recreatie	-3	-2	-1,5%	0	0,0%
Overige diensten (incl. huishoudens)	-3	-2	-1,5%	0	0,0%
Verhuur en handel van onroerend goed	-2	-1	-2,0%	0	-0,2%
Bouwnijverheid	-16	-13	-3,5%	-1	-0,3%
Vervoer en opslag	0	0	0,0%	-1	-0,2%
Landbouw, bosbouw en visserij	-2	-1	-1,0%	-1	-1,0%
Detailhandel (incl. auto's)	3	-8	-1,0%	-2	-0,3%
Financiële dienstverlening	-8	-6	-2,5%	-6	-2,3%
Industrie	-11	-18	-2,1%	-11	-1,3%
Openbaar bestuur	-13	-17	-3,2%	-19	-3,7%
Totaal	-63	-88	-1,1%	-23	-0,3%

Sectoren met de meeste banen

De banenontwikkeling in deze grootste sectoren zien we in figuur 3.1.2 (links). Circa 55% van de banen zijn te vinden in deze vijf sectoren. De banenontwikkeling in deze sectoren lopen uiteen: tabel.

In 2013 is **zorg en welzijn** de enige van de 19 onderscheiden sectoren waar nog groei van het aantal banen plaatsvindt. Door maatregelen om de kosten in de zorg te drukken, zal de groei van het aantal banen in de zorg- en welzijnsector beperkter zijn dan in de afgelopen jaren. De ontwikkelingen binnen de zorg lopen behoorlijk uiteen (Box 3.1). Door beleid gericht op het verder terugdringen van zorgkosten zal de werkgelegenheid in 2014 nauwelijks groeien. Dit heeft vooral te maken met inkrimping van de werkgelegenheid in de kinderopvang en de thuiszorg. De laatste sector zal de effecten ondervinden van hogere eigen bijdragen. Dit zal in eerste instantie leiden tot een daling van de vraag. Het aantal banen in de overige zorg, onder huisartsen, zal een groei vertonen. Dit heeft te maken met de steeds belangrijker wordende portaalfunctie van de huisarts, die meer verantwoordelijkheden van specialisten overneemt. Deze zorg is goedkoper en zal meer taken toegeschoven krijgen (zie ook Box 3.1 *Banenmotor zorg en welzijn hapert*).

De **industrie**⁹ is te zien als een groep verschillende deelsectoren met elk een eigen specifieke ontwikkeling. Een aantal deelsectoren binnen de industrie profiteert als eerste van de aantrekkende uitvoer. Vooral de chemische, aardolie-, farmaceutische, kunststof- en metaalindustrie zien de productie in 2013 weer toenemen. De overige industrie, waaronder de textiel- en grafische industrie, die meer gericht zijn op de binnenlandse markt, zullen echter nog met productiedaling worden geconfronteerd. Meubels en andere luxe en duurzame consumentenproducten hebben een groot aandeel in de industrie. Deze markten worden hard geraakt door consumenten die de hand op de knip houden en doordat er weinig verhuisbewegingen zijn. De voedings- en genotmiddelenindustrie is minder conjunctuurgevoelig en zal beperkt toenemen. In 2014 zal het herstel in de industrie verder doorzetten dankzij groei van de buitenlandse afzet. De binnenlandse markt zal vrij stabiel blijven.

De werkgelegenheid als totaal neemt in de industriesector trendmatig af. Oorzaak is de voortgaande stijging van de arbeidsproductiviteit. Daarbij speelt de autonome ontwikkeling van verbeterde productietechniek een rol, maar ook doelbewust investeren in arbeidsbesparende techniek om te kunnen blijven concurreren met het buitenland. In totaal zullen er in 2013 18 duizend banen van werknemers verdwijnen. In 2014 zal de afname van het aantal banen, met 11 duizend, minder sterk zijn als gevolg van een verder economisch herstel.

⁹ De industrie omvat in dit rapport ook de delfstoffenwinning en nutsbedrijven.

Box 3.1 Banenmotor zorg en welzijn hapert

Zorg en welzijn laat een spectaculaire werkgelegenheids groei zien: het werkgelegenheidsaandeel verdubbelt in veertig jaar tijd. In de periode 2001-2010 is zorg en welzijn zelfs verantwoordelijk voor driekwart van de totale werkgelegenheids groei in de Nederlandse economie ('UWV Arbeidsmarktprognose 2012-2013'; juni 2012).

In deze arbeidsmarktprognose groeit de werkgelegenheid in zorg en welzijn nog wel iets, maar veel minder dan voorheen. Gemiddeld groeide de werkgelegenheid in zorg en welzijn in de afgelopen vijftien jaar met 32 duizend per jaar (3,1% per jaar). Daarmee steekt de groei van 11 en 2 duizend banen in 2013 en 2014 (0,8% en 0,2%), zowel absoluut als relatief, erg mager af bij het verleden. Deze prognoses van de werkgelegenheidsontwikkeling in de zorg en welzijn zijn globaal in lijn met het 'lage' scenario van het onderzoeksprogramma Arbeidsmarkt Zorg en Welzijn a). In onderstaande tabel een indicatief overzicht naar zorgbranche van de effecten in 2013 en 2014. Ter informatie is ook de gemiddelde werkgelegenheids groei in de periode 2008-2012 weergegeven:

	Aantal banen (x 1.000)			(Gemiddelde) groei	
	2013	2014	2008-12	2013	2014
Zorg en welzijn	1.374	1.376	2,7%	0,8%	0,2%
Per deelsector					
Ziekenhuizen	290	293	1,4%	1,0%	1,0%
Ouderenzorg	284	286	3,3%	2,0%	0,9%
Geestelijke gezondheidszorg	88	90	1,8%	2,7%	2,0%
Gehandicaptenzorg	174	175	2,2%	1,2%	0,5%
Thuiszorg	189	185	3,3%	2,0%	-2,0%
Overig gezondheid	153	156	2,9%	2,0%	1,9%
Jeugdhulpverlening	33	33	2,8%	-1,5%	-1,5%
Kinderopvang en peuterspeelzaalwerk	97	94	7,0%	-6,0%	-3,0%
Maatschappelijke opvang, sociaal-cultureel werk, maatschappelijk werk en overig welzijn	66	65	0,2%	-2,5%	-2,5%

De matige werkgelegenheidsontwikkeling worden veroorzaakt door bezuinigingsmaatregelen die de overheid neemt. In het regeerakkoord worden een groot aantal maatregelen opgesomd, vooral op het gebied van de langdurige en welzijnszorg. Met name bij de ouderenzorg (veel lagere groei), thuiszorg (krimpt in 2014) en jeugdhulpverlening en kinderopvang (krimpt) zien we in deze indicatieve berekeningen behoorlijke arbeidsmarkteffecten.

Opvallend zijn de ontwikkelingen in de thuiszorg. Trendmatig werd tot nog toe een stevige groei van de werkgelegenheid in de thuiszorg voorzien. Dit hing samen met de sterke stijging van het aantal ouderen en met de beperking van de toegang tot verzorgingshuizen. Zo is tussen 2006 en 2012 het aantal banen in deze sector met 30 duizend toegenomen. Zonder overheidsbeleid zou voor de komende jaren een soortgelijke groei moeten worden verwacht in de thuiszorg. Door het nieuwe overheidsbeleid, wordt de eerder voorziene groei volledig teniet gedaan. Minder mensen komen in aanmerking voor thuiszorg of moeten die zelf gaan inkopen. In de jaren 2014-2015 treedt binnen de thuiszorg werkgelegenheidskrimp op.

Het kabinet komt voor de zomer met een arbeidsmarkteffectrapportage over de sector zorg en welzijn. Hierin worden de gevolgen voor de arbeidsmarkt van de kabinetsvoornemens meer in detail verkend. Deze arbeidsmarkteffectrapportage was niet beschikbaar tijdens het opstellen deze arbeidsmarktprognose.

a) AZW, 'Arbeidsmarkt in Zorg en Welzijn 2012'; oktober 2012.

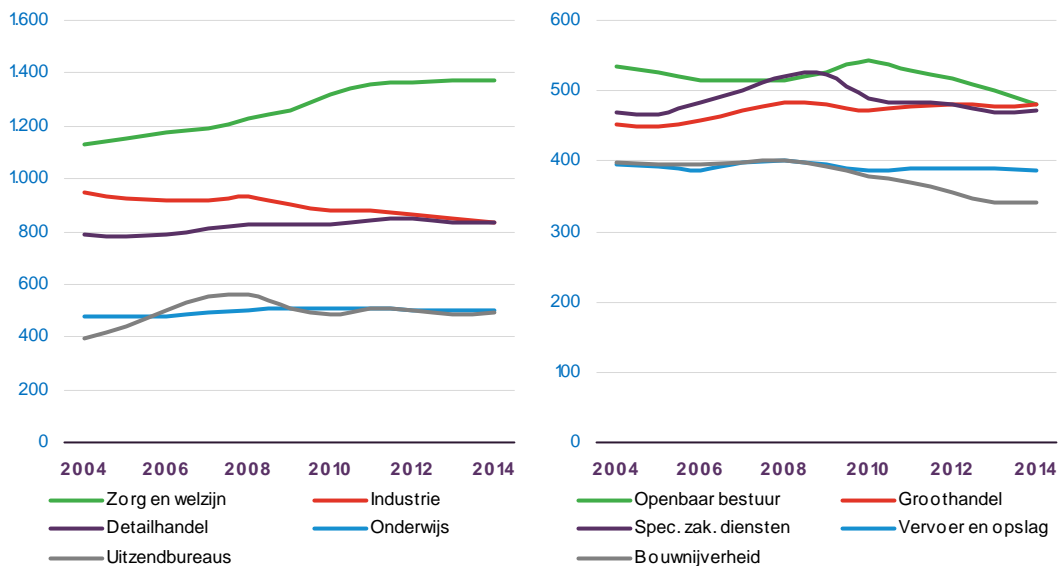
Consumentgerichte sectoren, zoals de detailhandel, horeca, cultuur en recreatie en de overige diensten ondervinden in toenemende mate de gevolgen van de daling van de koopkracht. De vraag in deze sectoren zal in 2013 flink afnemen. Voor 2014 wordt een stabilisatie van de consumentenbestedingen voorzien, waardoor de uitgaven in deze sectoren vrijwel gelijk zullen blijven. In 2013 zal de productie¹⁰ van de **detailhandel**, met 2,5%, verder afnemen en zullen er banen geschrapt moeten worden. De autosector heeft te maken met een nog grotere krimp van de productie. Verwacht wordt dat het aantal banen van werknemers met 8 duizend zal afnemen. In 2014 zal als gevolg van een beginnend herstel een eind komen aan de forse daling van de afzet van de detailhandel en de autosector, maar groei zit er ook dan nog niet in. Het aantal banen zal met 2 duizend afnemen.

In het **onderwijs** zal de werkgelegenheid gelijk blijven. Enerzijds is sprake van een daling van het aantal leerlingen in het primair onderwijs. Een toename van het aantal studenten in het voortgezet en hoger onderwijs zal per saldo zorgen voor een gelijkblijvende werkgelegenheid.

¹⁰ In dit onderzoek wordt bij *productie*, het *productievolume* bedoeld. Dus prijsverhogingen hebben geen invloed op de productie (c.q. het productievolume).

De **uitzendsector** is afhankelijk van de activiteiten in de andere sectoren en loopt voor op andere sectoren. De uitzendbureaus ondervinden de gevolgen van de ingezakte economie. Er is duidelijk minder behoefte om arbeidskrachten in te huren. In 2013 neemt het aantal banen met 12 duizend af. Deze sector zal in 2014 flink kunnen profiteren van het inzetende herstel. Bedrijven zullen bij het aantrekken van de markt namelijk nog terughoudend zijn met het aannemen van personeel, en zullen eerst een beroep doen op tijdelijke arbeid. Verwacht wordt dat het aantal banen in deze sector, met 11 duizend, flink zal toenemen.

Figuur 3.1.2 Banenontwikkeling van werknemers in de grote en middelgrote sectoren (x 1.000)

Middelgrote sectoren

De vijf middelgrote sectoren vertegenwoordigen ongeveer 25% van de werkgelegenheid (figuur 3.1.2 rechts).

Het sterkste banenverlies vindt plaats bij het **openbaar bestuur**. Forse bezuinigingen in het openbaar bestuur, zowel bij lagere als hogere overheden, hebben direct een fors banenverlies tot gevolg. In 2013 neemt het aantal banen met 17 duizend af. In 2014 zal het verlies aan banen met 19 duizend nog verder oplopen. Deze verwachtingen zijn in overeenstemming met de prognoses van het Centraal Planbureau 'Actualisatie analyse economische effecten financieel kader Regeerakkoord' (van 12 november 2012).

De sector **groothandel**, die een sterk internationale oriëntatie heeft, zal net als de industrie profiteren van de groei van de uitvoer in 2013. In- en uitvoeractiviteiten maken een belangrijk onderdeel uit van de groothandelsactiviteiten. De onder druk staande consumptie en stagnatie in de bouw in eigen land hebben een afvallende invloed op de ontwikkeling van de groothandelsafzet. Per saldo zal het productievolume van de groothandel in 2013 met 0,75% groeien. In 2014 zal, met een verder aantrekkende buitenlandse handel en een toename van de binnenlandse afzet van investeringsgoederen en consumentengoederen, de groothandel groeien met 3,25%. De werkgelegenheid zal in 2013 eerst nog met 3 duizend banen voor werknemers krimpen, ook als gevolg van overbezetting. Met een toename van de activiteiten zal het aantal banen in 2014 met 2 duizend toenemen.

De **specialistische zakelijke dienstverlening** is, net als de andere op de zakelijke markt gerichte diensten als uitzendbureaus en schoonmaakbedrijven, afhankelijk van hoe het in de rest van het bedrijfsleven gaat. In veel gevallen gaat het om uitbestede diensten. De sectoren die deze diensten afnemen zullen eerst weer zelf een groeiperspectief moeten zien. De deelsector architecten- en ingenieursbureaus is voor een belangrijk deel afhankelijk van de ontwikkelingen in de bouw en de investeringsbereid van overheid en bedrijfsleven. Veel bedrijven blijven hun behoefte van zakelijke diensten, ook bij het aantrekken van de economie, kritisch tegen het licht houden. In 2014 zal deze sector kunnen profiteren van het herstel in andere sectoren, maar de groei zal beperkt blijven. In 2013 zal het aantal banen van werknemers in de specialistische zakelijke diensten met 11 duizend afnemen. In 2014 zal het aantal banen voor werknemers door toenemende bedrijvigheid weer iets toenemen, met 1 duizend. Het aantal zelfstandigen in de specialistische zakelijke dienstverlening zal toenemen. Een deel van de werknemers die hun baan (dreigen te) verliezen, zal naar mogelijkheden zoeken in het zelfstandig ondernemerschap.

Het productievolume van de sector **vervoer en opslag** zal door een licht herstel van de export, in 2013 licht toenemen. De binnenlandse markt staat echter sterk onder druk, met name door de malaise in de bouw. Het aantal banen van werknemers zal in deze sector mede door het lichte herstel van de afzet, stabiel blijven. In 2014 zal met een verder herstellende afzet, de werkgelegenheid toch licht afnemen. Dit heeft vooral te maken met het letten op de kosten om de concurrentiepositie te verbeteren.

De **bouwsector** wordt sterk beïnvloed door de recessie. Het aantal bouwvergunningen is in de afgelopen jaren sterk afgenomen en ook orderportefeuilles zijn minimaal gevuld. Met een onder druk staande economie in 2013 zal de bouwproductie wederom afnemen, zij het minder sterk dan in 2012. Vooral de nieuwbouw, zowel woningbouw als kantorenbouw, ondervindt de gevolgen van de economische recessie. De tijdelijke btw-verlaging op renovatie, herstel en tuinonderhoud van woningen per 1 maart 2013, een maatregel uit het woonakkoord, zal tot extra bouwactiviteiten leiden. Per saldo zal de bouwproductie met 3,3% afnemen. Met een licht herstellende economie, groeit de bouwproductie in 2014 licht.

Bouwbedrijven hebben in de afgelopen jaren veel inspanningen gepleegd om geschikt personeel te krijgen en hebben daarom het afstoten van personeel zo lang mogelijk uitgesteld. Veel bedrijven zijn door de sterke daling van de vraag in financieel zwaar weer gekomen. Noodgedwongen is daarmee de werkgelegenheid in 2012 sterk afgenomen. Voor 2013 wordt, met een verder dalende productie, wederom een forse afname voorzien met 13 duizend banen van werknemers. In 2014 zal, globaal in lijn met de ontwikkeling van de bouwproductie, het aantal banen van werknemers nauwelijks meer afnemen. De daling van het aantal banen voor werknemers in deze sector leidt tegelijkertijd tot een toename van het aantal zelfstandigen. Een deel van de werknemers die hun baan (dreigen te) verliezen, zal naar mogelijkheden zoeken in het zelfstandig ondernemerschap.

Box 3.2 Bouw beïnvloedt economische krimp in 2012 sterk

In 2012 waren er maar weinig sectoren met productiegroei en hadden de meeste sectoren te maken met krimp. Net als bij economische groei, gebruiken we hier de toegevoegde waarde als productie-indicator. Alle sectoren tezamen produceerden in 2012 zo'n 534 miljard euro (prijsniveau 2010). Dit is een krimp van 1% vergeleken met het jaar daarvoor. In onderstaande tabel is de ontwikkeling van de productie per sector, gesorteerd van grootste groei naar grootste krimp, weergegeven.

Er zijn slechts drie sectoren met groei in 2012. Vooral zorg en welzijn en de verhuur en handel van onroerend goed hebben productiegroei. De laatste sector is opvallend gezien de malaise in de woningmarkt. Echter: het gaat bij deze sector niet alleen om makelaars voor verkoop van woningen, maar ook om de verhuur en beheer van onroerende goed (zoals woningbouwverenigingen, gemeentelijke woningbedrijven) en dit soort bedrijven heeft minder last van de recessie. Een grote daling van de productie zien we in de staart van de tabel: detailhandel, uitzendbureaus en bouw. Vooral de bouw springt eruit met een krimp van bijna 9%.

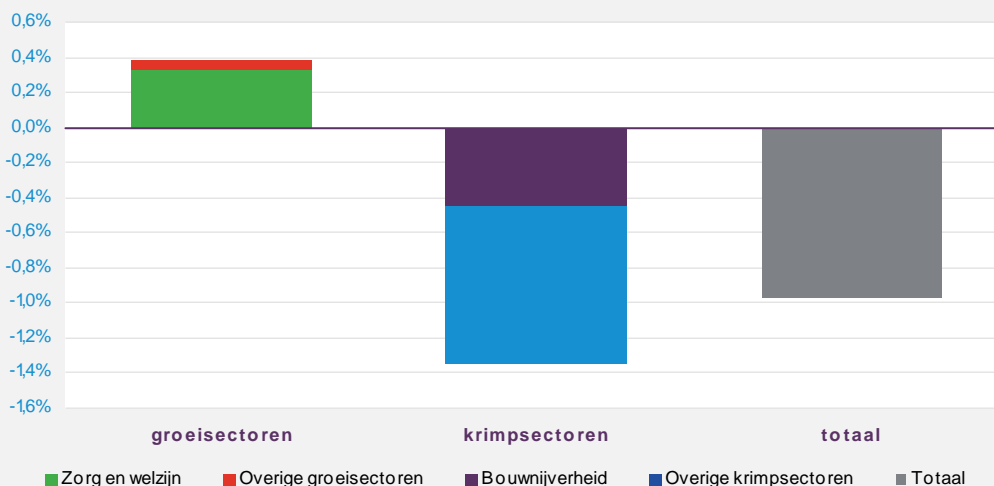
Sector	Productie in 2012	
	aandeel	% groei t.o.v. 2011
Zorg en welzijn	10%	3,2%
Verhuur en handel van onroerend goed	7%	0,8%
Verhuur en overige zakelijke diensten	2%	0,7%
Groothandel	8%	0,0%
Onderwijs	5%	-0,5%
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	1%	-0,5%
Horeca	2%	-0,5%
Industrie	20%	-0,6%
Vervoer en opslag	4%	-0,7%
Landbouw, bosbouw en visserij	2%	-1,0%
Cultuur, sport en recreatie	1%	-1,1%
Overige diensten (incl. huishoudens)	2%	-1,1%
Financiële dienstverlening	8%	-1,2%
Openbaar bestuur	7%	-1,5%
Informatie en communicatie	5%	-2,0%
Specialistische zakelijke diensten	6%	-2,1%
Detailhandel (incl. auto's)	4%	-3,4%
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	3%	-3,5%
Bouwnijverheid	5%	-8,5%
Totaal	100%	-1,0%
<i>in miljarden euro's</i>	534.141	

*) Het gaat hier om de productiewaarde tegen basisprijzen 2010 (dat wijkt iets af van de gebruikelijke definitie).

Een productiekrimp in een sector met een kleine omvang zal weinig invloed hebben op de nationale economische groei. De grote krimp van een redelijk omvangrijke sector als de bouw heeft echter aanmerkelijke invloed op het nationale groeicijfer. Onderstaande figuur geeft het gezamenlijk effect van de productie groei/krimp en de grootte van de sector op de nationale groei weer.

Uit de figuur wordt duidelijk dat de zorg en welzijn verantwoordelijk is voor een groeibijdrage in de gehele economie van 0,3%. De overige groeisectoren veroorzaken een groei van nog geen 0,1%. Getotaliseerd veroorzaken de groeisectoren dus 0,4% economische groei. De bouw alleen al veroorzaakt een krimpbijdrage op nationaal niveau van bijna 0,5%: de helft van de totale economische krimp in Nederland van 2012. De overige krimpsectoren geven een krimp van 0,9%.

Bijdrage van sectoren aan nationale economische groei

Sectoren met een kleinere omvang

De vijf sectoren met een kleinere werkgelegenheid, hebben een gezamenlijke werkgelegenheid van circa 15% (figuur 3.1.3, links).

De **horeca** is sterk afhankelijk van de conjuncturele ontwikkeling. Enerzijds zullen zakelijke bestedingen, met een stagnerende economie, geen groei geven, terwijl de consumentenbestedingen sterk onder druk staan. Een opleving van de economie in de tweede helft van 2013 kan een gunstig effect hebben op de horecabestedingen. Per saldo zal de horeca in 2013 geconfronteerd worden met daling van de productie van 1,75%. In 2014 zal er een lichte toename van 0,25% zijn. Doordat in de horeca veel gewerkt wordt met flexibele arbeidscontracten, kan de horeca het personeelsbestand relatief eenvoudig aanpassen aan de veranderende vraag. In 2013 zal het aantal banen met 3 duizend afnemen. In 2014 zal de werkgelegenheid vrijwel gelijk blijven.

In de **financiële dienstverlening** staat de omzet onder druk. Er worden minder nieuwe hypotheeklen verkocht en de vraag naar levensverzekeringen is sterk afgenomen. Bovendien zetten banken sterk in op verdere automatisering van het betalingsverkeer. Consumenten en bedrijven betalen steeds vaker via internet of mobiele applicaties. Voor veel financiële instellingen staan reorganisaties op stapel. Deze hebben grote gevolgen voor de werkgelegenheid. In 2013 zal het aantal banen van werknemers naar verwachting met zo'n 6 duizend afnemen. In 2014 zullen net zoveel banen verdwijnen.

De omzetontwikkelingen in de sector **informatie en communicatie** zijn sterk afhankelijk van de ontwikkelingen in andere marktsectoren, maar ook van de overheid. De deelsectoren uitgeverijen, film, radio en tv ontwikkelen zich negatief. Daarentegen laten telecommunicatie en IT en informatiedienstverlening een bescheiden groei zien. Per saldo staat de productie in 2013 in deze sector onder druk. Door een sterkere groei van de telecommunicatie, IT en informatiedienstverlening als gevolg van een verder economisch herstel, zal de sector in 2014 een productiegroei van 1% te zien geven. Afgezien van de crisisjaren 2009 en 2010, is de werkgelegenheid in deze sector de afgelopen jaren voortdurend toegenomen. Voor 2013 en 2014 zal het aantal banen in deze sector, gezien de onder druk staande afzet, nauwelijks toenemen.

De vraag naar **schoonmaakdiensten** staat onder druk. Voor deze sector wordt in 2013 een daling van het aantal banen van werknemers, met 1 duizend, voorzien. In 2014 blijft het aantal banen op peil.

Sectoren met de minste werkgelegenheid

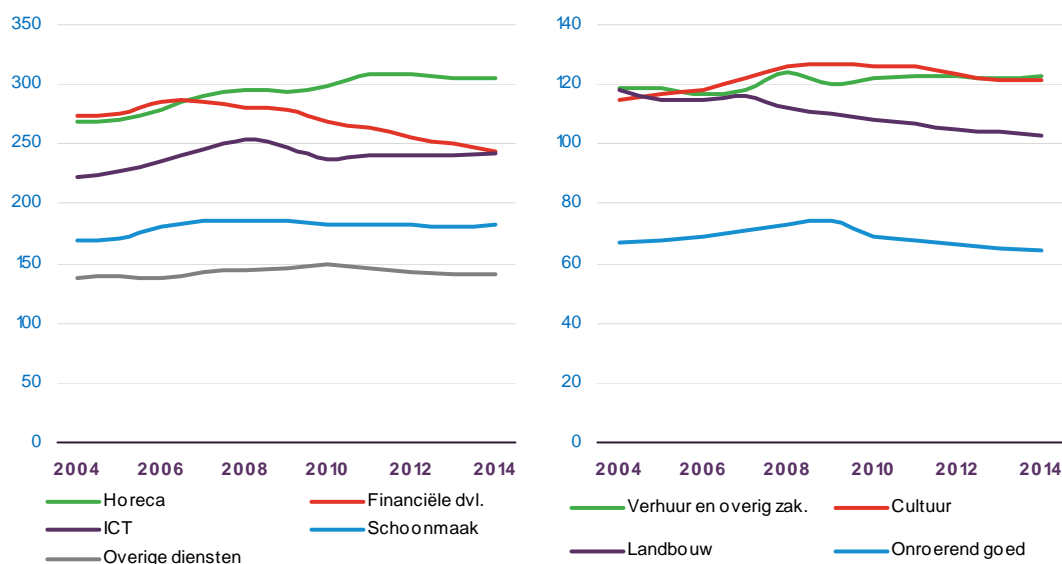
Deze sectoren bieden gezamenlijk 5% van de Nederlandse werkgelegenheid aan (figuur 3.1.3, rechts).

De **cultuur en recreatiesector** en de **overige diensten** hebben te maken met een afnemende vraag. Enerzijds doordat consumenten minder aan 'luxe' zullen uitgeven, anderzijds doordat subsidies voor cultuur en recreatie vanuit overheden worden beperkt. In 2014 zullen, als gevolg van de stabilisatie van de consumentenbestedingen, de afzet in deze sectoren niet verder dalen. In 2013 zal het aantal banen van werknemers in de sector cultuur en recreatie met 2 duizend afnemen. De overige diensten, zoals kappers, schoonheidsspecialisten e.d. zullen het aantal banen van werknemers in 2013 eveneens met 2 duizend zien afnemen. In 2014 blijft de werkgelegenheid voor beide sectoren op peil.

Het aantal zelfstandigen in de cultuursector zal in 2013 en 2014 toenemen. De vermindering van cultuursubsidies stimuleert artiesten en kunstenaars om meer commercieel actief te zijn. Kunstacademies besteden tegenwoordig ruim tijd aan onderwijs in ondernemerschap. Ook in de overige diensten neemt het aantal zelfstandigen belangrijk toe. Onder andere het aantal (thuis-)kappers neemt sterk toe.

De sector **verhuur en overige zakelijke diensten** is afhankelijk van de ontwikkelingen in de andere marktsectoren en laten een lichte krimp van de productie zien. De werkgelegenheid blijft in 2013-2014 op peil. Het aantal bedrijven in de **landbouwsector** neemt door schaalvergroting trendmatig af. Deze sector biedt door verdere mechanisatie steeds minder banen voor werknemers. Zowel in 2013 als 2014 zal het aantal banen van werknemers afnemen met 1 duizend. De activiteiten van de sector **verhuur en exploitatie van onroerend goed** nemen in 2013 en 2014 niet toe. De gevolgen van de eurocrisis en de woningmarkt die nog altijd op slot zit, zijn hier debet aan. Daarnaast maken woningcorporaties (huurwoningen), die weinig conjunctuurgevoelig zijn, een belangrijk deel uit van deze sector. De werkgelegenheid in deze sector daalt in 2013-2014.

Figuur 3.1.3 Banenontwikkeling van werknemers in de kleinere en kleinste sectoren (x 1.000)

Box 3.3 Sectoren onderling afhankelijk

Startpunt voor de arbeidsmarktontwikkeling is de economische ontwikkeling (zie ook Box 1.1). De economische activiteiten worden gerealiseerd door de productie van verschillende economische sectoren, zoals de metaal, detailhandel, bouw etc. Elke sector reageert anders op landelijke economische ontwikkeling. Sommige sectoren zijn erg conjunctuurgevoelig en reageren snel op economische veranderingen. Denk bijvoorbeeld aan de uitzendsector maar ook de metaalnijverheid, die sterk afhankelijk is van de export en dus van Europese en mondiale ontwikkelingen. Andere sectoren zijn laatcyclisch, bijvoorbeeld de bouw reageert pas na verloop van tijd. Overheidssectoren (onderwijs, zorg en welzijn) reageren veel minder direct op veranderingen van conjuncturele omstandigheden, maar worden veel meer bepaald door bevolkingsontwikkelingen en overheidsbeleid (bezuinigingen/intensiveringen).

Bij de productieomvang per sector houdt onderzoeksbureau Panteia ook rekening met de samenhang tussen sectoren. De output van een sector is namelijk gedeeltelijk ook input voor een andere sector. Als bijvoorbeeld de productie van de sector zorg groeit, dan is er ook meer behoefte aan medicijnen (chemie), schoonmaakpersoneel (zakelijke dienstverlening), gebouwen (bouwnijverheid), etc. Sectoren doen dus zogenoemde intermediaire leveringen aan elkaar, voordat ze een finaal product voor bijvoorbeeld de consument maken.

Voor 2013 wordt uitgegaan van een economische krimp van 0,5%. Minder economische activiteiten in een specifieke sector leidt normaliter ook tot minder werkgelegenheid in die sector. Omdat bovendien de productiviteit van arbeid meestal groeit, moeten we in 2013 rekening houden met een extra krimp van de werkgelegenheid. De productiviteit groeit omdat men gewoonlijk jaarlijks steeds efficiënter gaat werken. De verhoging van de arbeidsproductiviteit is hoog bij technische sectoren die relatief kapitaalintensief zijn, zoals de metaal en de chemie. Bij arbeidsintensieve sectoren is productiviteitswinst moeilijker te behalen. Bijvoorbeeld een kapper kan maar moeilijk zijn productie per uur (aantal mensen die hij knipt) verhogen. Gemiddeld is de arbeidsproductiviteitswinst 1 á 1,5% per jaar. De economische krimp samen met de productiviteitsverbetering geeft het werkgelegenheidsverlies in voltijdseenheden.

Voor de prognose is belangrijk dat iedere economische sector een eigen dynamiek en groeipad van de werkgelegenheid kent. Bijvoorbeeld de industrie kent al een jarenlange langzame daling van de werkgelegenheid, die ook mogelijk wordt gemaakt door de behoorlijke groei van de arbeidsproductiviteit. Een sector als de zorg laat een heel andere ontwikkeling zien: in de afgelopen tien jaar is de zorgproductie en werkgelegenheid fors gestegen. Deze sectoraal 'eigen' dynamiek is verwerkt in de modellen van het onderzoeksbureau Panteia.

Aantal zelfstandigen neemt iets toe

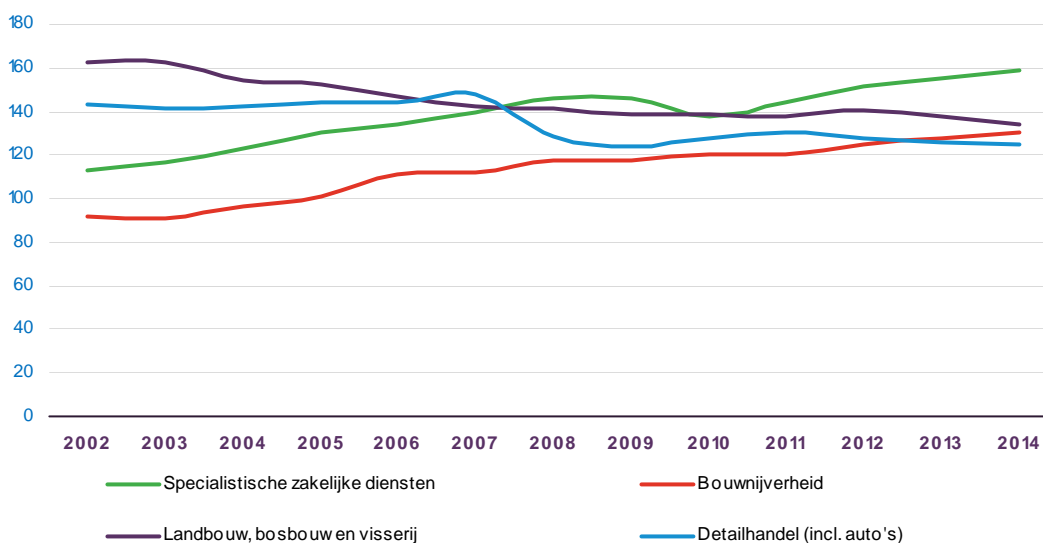
Bij de ontwikkeling van het aantal zelfstandigen spelen in 2013-2014 de volgende ontwikkelingen een rol. Door de economische situatie zullen enerzijds relatief veel werknemers starten als zelfstandige omdat zij worden geconfronteerd met (dreigend) ontslag. Zij zullen zoeken naar mogelijkheden om toch aan het werk te blijven, bijvoorbeeld als ondernemer. Anderzijds zullen zelfstandigen stoppen door gebrek aan omzet. Immers bedrijven bezuinigen op inkoop van diensten door zelfstandigen.

Het aantal zelfstandigen nam de afgelopen jaren trendmatig toe. In 2013 tellen 1,4 miljoen zelfstandigen. Groei komt vooral voor rekening van de groep zelfstandigen zonder personeel (zzp), die primair zijn arbeid aanbiedt en werkt met weinig kapitaal. Dit is een groep werkenden, die veelal ruime ervaring heeft als werknemer, maar vervolgens als zelfstandige aan het werk is gegaan. Het overheidsbeleid, met onder andere fiscale voordelen, bevordert de groei van het aantal zzp'ers. Het risico van het starten wordt door veel beginnende ondernemers beperkt door in deeltijd te starten of door een partner met een stabiel inkomen.

In 2012 nam het aantal zelfstandigen toe, terwijl het aantal werknemers afnam. Deze trend zet zich in prognose voor 2013 en 2014 voort. In verhouding neemt het aantal banen voor zelfstandigen dus toe. Figuur 3.1.3 geeft een overzicht van het aantal zelfstandigen in de sectoren met de meeste zelfstandigen:

- Groei is er nog altijd in de bouwsector; ondanks de sterke teruggang in het aantal bouwopdrachten. Onder meer omdat werken als zelfstandige een alternatief kan zijn voor werkloosheid.
- Het aantal zelfstandigen in de specialistische zakelijke diensten groeit in 2013 en 2014.
- In de landbouw is al jaren sprake van een toenemende schaalvergroting, waardoor er minder zelfstandigen overblijven. Bovendien speelt mee dat bedrijfsopvolging lastig is.
- In de detailhandel inclusief autosector neemt het aantal zelfstandigen af. De autosector wordt steeds meer gedomineerd door grote dealerbedrijven en er is in de detailhandel steeds minder plaats voor speciaalzaken. Bovendien speelt de verschuiving naar webhandel een rol. De huidige conjunctuur versterkt deze trend naar schaalvergroting, waarbij de zelfstandigen en kleine bedrijven in een versneld tempo de markt verlaten.

Figuur 3.1.3 Aantal zelfstandigen in de sectoren met de meeste zelfstandigen (x 1.000)

Box 3.4 Dynamiek op de arbeidsmarkt groter dan aantal vacatures suggereert

Hoe dynamischer de arbeidsmarkt is, des te sneller bedrijven zich kunnen aanpassen aan gewijzigde economische omstandigheden. De keerzijde is dat mensen eerder werkloos worden en bedrijven meer kosten moeten maken als zij vaker personeel moeten werven en inwerken. Een goed beeld van de arbeidsmarktdynamiek is nodig voor het duiden van alle baanmogelijkheden die zich voordoen voor werkzoekenden.

De groei of afname van de werkgelegenheid wordt vaak gebruikt als indicator van de arbeidsmarktdynamiek. In de afgelopen tien jaar groeide de werkgelegenheid met gemiddeld 25 duizend banen per jaar (+0,3%). Deze op het oog geringe arbeidsmarktdynamiek komt omdat we hier alleen naar het verschil in banen op twee jaarlijkse peilmomenten kijken. Het gevolg is dat:

- Vermindering van werkgelegenheid die wordt gecompenseerd door groei van de werkgelegenheid, niet zichtbaar is.
- Mutaties tijdens het jaar niet meegenomen. Dus banen die starten en eindigen in de loop van hetzelfde jaar, zijn ook niet zichtbaar.

Het CBS heeft daarom de dynamiek in de werkgelegenheid verder onderzocht a).

Hoger aantal ontstane vacatures

Het aantal ontstane vacatures in een jaar wordt, naast de groei van de werkgelegenheid, ook bepaald door de baan-baan-mobiliteit en vervanging van vertrokken personeel. Het aantal ontstane vacatures is afhankelijk van de conjunctuur en ligt het afgelopen decennium tussen de 0,7 en de 1,1 miljoen. Toch onderschatten we ook hier de werkelijke arbeidsmarktdynamiek. Immers voorafgaand aan de invulling van een nieuwe baan wordt niet altijd formeel een vacature gesteld. We bekijken daarom hierna het perspectief van de werknemer.

Dynamiek in werkzame perioden van de werknemer is groter

Er zijn ongeveer 7,5 miljoen werknemers. Deze groei is het resultaat van twee tegengestelde bewegingen: enerzijds beginnen werknemers aan gemiddeld 2 miljoen werkzame perioden en anderzijds eindigen 2 miljoen werkzame perioden. Tijdens één werkzame periode heeft iemand een baan bij één werkgever of meer banen bij verschillende opeenvolgende werkgevers (zolang iemand maar doorlopend werkt). Vooral zakelijke diensten, uitzendbureaus, handel, horeca en de landbouw laten een hoge dynamiek zien (instroom in werkzame perioden van 100 duizend en meer).

Dynamiek in verschillende banen van de werknemer is nog groter

Vanuit de in- en uitstroom in banen zien we een nog grotere dynamiek. Immers één werkzame periode kan bestaan uit verschillende aaneengesloten banen. Vooral flexibele arbeidskrachten hebben daarmee te maken. Het CBS meet zo'n 3,7 miljoen nieuwe starts van banen.

Betekenis voor UWV en werkzoekenden

Ondanks dat het CBS onderzoek is uitgevoerd in een periode met een veel gunstigere arbeidsmarkt, blijft de conclusie overeind dat de Nederlandse arbeidsmarkt veel flexibeler is dan vaak wordt aangenomen. Er ontstaan volgens het CBS zo'n 2 miljoen werkzame perioden per jaar. In verschillende banen gemeten zijn dat er nog veel meer. De conclusie is dat niet voor alle baanopeningen een vacature wordt gesteld. Hiermee wordt het belang van niet-traditionele sollicitatievormen (open sollicitatie, inzet social media en het eigen netwerk) nog eens onderstreept.

a) CBS, 'Arbeidsmarktdynamiek 2001-2008', 2011. Het gaat in deze box om cijfers 2008. Voor de jaren daarna liggen de cijfers lager, maar zullen qua orde van grootte gelijk zijn.

3.2. Vacatures naar sector

Aantal ontstane vacatures in 2013 historisch laag: volgend jaar enige groei

Het aantal vacatures reageert snel op de economische ontwikkeling. Vacatures ontstaan door uitbreiding van de werkgelegenheid en door vervanging van vertrekkend personeel. Door de economische tegenwind is er krimp van de landelijke werkgelegenheid. Bovendien zullen werkgevers die te maken hebben met afzetkrimp vertrekkende medewerkers minder vaak vervangen. Daarnaast zijn werknemers meer honkvast: zij kiezen in deze onzekere economische tijden vaker voor de 'zekerheid' van hun huidige baan en gaan pas weer op zoek naar een nieuwe baan als de economie aantrekt. Een andere factor is de vergrijzing. Sectoren met relatief veel ouderen, hebben te maken van extra uitstroom door pensionering. Een deel van deze uitstroom wordt vervangen en verhoogt het aantal vacatures dat ontstaat.

Door de recessie ontstaan er in 2012 weinig vacatures. In 2013 zien we door de slechte omstandigheden in de economie nog iets minder vacatures ontstaan. Er ontstaan dan 641 duizend (-3%). Dit aantal is minder dan het CBS ooit heeft gemeten, sinds het is begonnen met het bijhouden van de vacaturestatistiek in 1997. Tot nog toe is het laagste aantal ontstane vacatures 646 duizend in 2003. Relatief gezien staat de huidige vacaturemarkt er ook slechter voor dan destijds. Immers het huidige lage aantal vacatures dat ontstaat, gaat samen met een grotere omvang van de arbeidsmarkt: het vacaturepercentage van nu (8%) is lager dan destijds (9%).

In 2014 wordt weer een groei van de economie voorzien. In het kielzog rekenen we ook op een toename van het aantal ontstane vacatures tot 738 duizend (+15%). De economische groei stimuleert werkenden om van baan zullen wisselen. De daardoor opengevallen plaatsen worden dan ook vaker vervangen door nieuw personeel. Een bepalende factor bij de groei van het aantal vacatures is het vertrek van oudere werknemers door pensionering. Vergrijzde bedrijfstakken als de overheid, onderwijs, bouw en zorg hebben hiermee te maken. Dat maakt het mogelijk dat ondanks krimpende werkgelegenheid er toch sprake is van enige groei van het aantal vacatures. Daarbij merken we ook op dat het aantal vacatures zich al geruime tijd op een laag niveau bevindt. Een kleine opleving in economische activiteiten kan tot een relatief snelle groei van vacatures leiden.

Tabel 3.2.1 Ontwikkeling aantal vacatures naar sector

Sector	Aantal ontstane vacatures per jaar (x 1.000)		
	2012	2013	2014
Detailhandel (incl. auto's)	126	121	130
Zorg en welzijn	91	94	99
Industrie	50	48	61
Specialistische zakelijke diensten	54	51	60
Horeca	56	52	54
Groothandel	40	43	50
Vervoer en opslag	25	26	35
Onderwijs	29	30	35
Informatie en communicatie	32	30	33
Bouwnijverheid	22	18	28
Verhuur en overige zakelijke diensten	22	22	28
Financiële dienstverlening	20	19	25
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	18	18	23
Overige diensten (incl. huishoudens)	17	16	17
Landbouw, bosbouw en visserij	10	11	15
Openbaar bestuur	17	15	14
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	11	11	13
Cultuur, sport en recreatie	14	13	13
Verhuur en handel van onroerend goed	5	5	7
Totaal	659	641	738

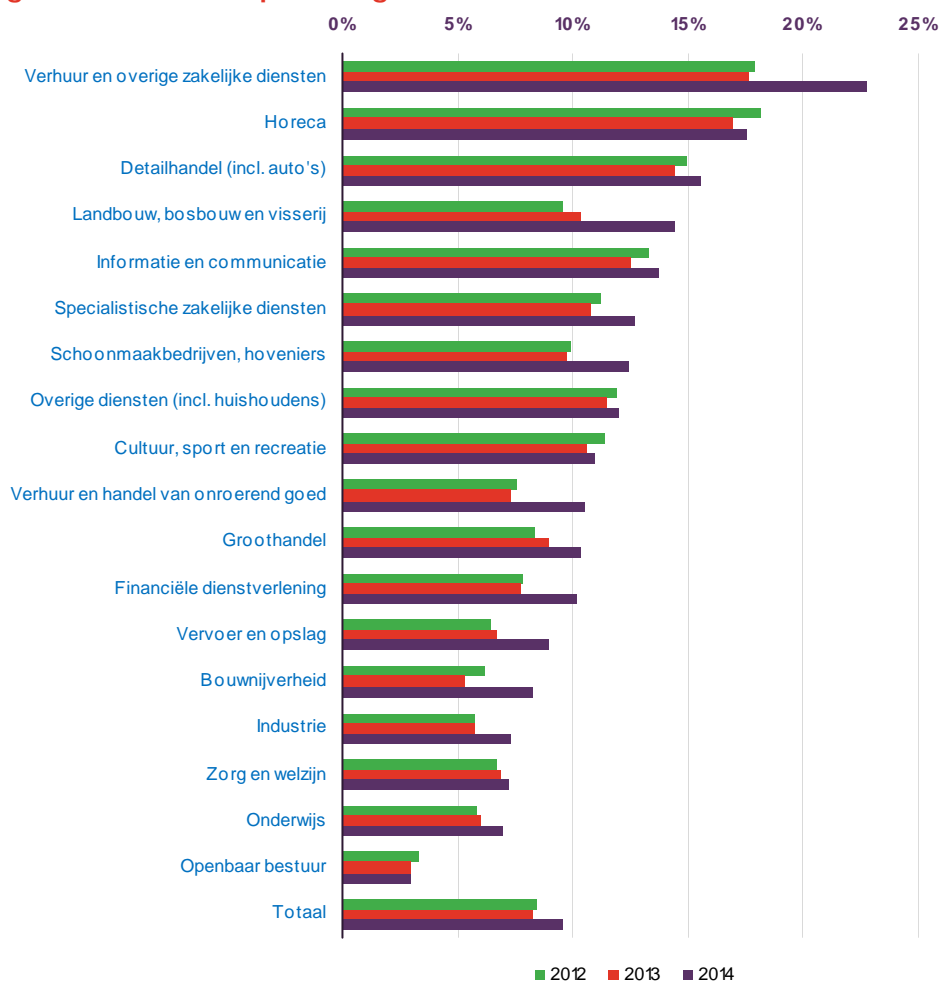
De dynamiek op de arbeidsmarkt meten we hier met het vacaturepercentage (aantal vacatures dat ontstaat als percentage van de banen). Voor 2013 zien we een daling van het vacaturepercentage en volgend jaar een lichte groei. Daarmee blijft het vacaturepercentage fors onder de recordniveaus in 2006-2008 (figuur 3.2.1).

In de meeste sectoren neemt in 2014 het vacaturepercentage behoorlijk toe. Alleen bij het openbaar bestuur wordt rekening gehouden met een praktisch stabiel vacaturepercentage. Enerzijds is het aantal vacatures dat ontstaat, door bezuinigingen op het overheidspersoneel, historisch gezien erg laag. Bijvoorbeeld het aantal ontstane vacatures in 2012 is de helft van het aantal in de periode 2006-2009. Anderzijds is ook in deze sector door het aantrekken van de economie, de baan-baan-mobiliteit hoger. Om die reden is het vacaturepercentage in 2014, ondanks de forse bezuinigingsdoelstellingen, min of meer constant. Overigens zien we, ten opzichte van andere sectoren, een geringe arbeidsmarktdynamiek in het openbaar bestuur. Daar speelt mee dat de baan zekerheid hoog is en zijn de regelingen bij werkloosheid (wachtgeldregelingen) voor overheidsmedewerkers geen stimulerende factor om vrijwillig van sector te wisselen. Bovendien is in de overheidssector de gemiddelde leeftijd in de beroepsbevolking relatief hoog. Omdat ouderen minder vaak van baan wisselen leidt dit tot relatief minder vacatures. Aan de andere kant leidt vergrijzing ook tot meer uitstroom van personeel. Echter door bezuinigingen en daarmee samenhangende werkgelegenheidskrimp, wordt minder snel overgegaan tot vervanging.

In de landbouw zien we juist een forse toename. In deze sector is er grote dynamiek in het aantal vacatures: in hoogconjunctuur veel vacatures en in laagconjunctuur halveert het aantal. Nu in 2013 de economie aantrekt, zien we ook het aantal vacatures behoorlijk snel groeien, maar het blijft toch duidelijk lager dan voorheen.

De meeste dynamiek zien we in de verhuur en overige zakelijke diensten, horeca, detailhandel, landbouw en informatie en communicatie (ICT). De ICT-sector heeft als conjunctuurgevoelige sector, tijdens de recessie een gevoelige tik gekregen. Het aantal vacatures halveert bijna in 2009. Daarna treedt er herstel op. De sectoren horeca en detailhandel hebben veel kortdurende dienstverbanden waardoor het aantal vacatures in verhouding tot het aantal banen hoger is dan gemiddeld. De verhuur en overige zakelijke diensten omvat bijvoorbeeld huur van auto's, reisbureaus, beveiliging, callcenters. Deze sector kenmerkt zich eveneens door een relatief hoog vacaturepercentage.

Figuur 3.2.1 Vacaturepercentage naar sector

De sector uitzendwezen en arbeidsbemiddeling is niet opgenomen in figuur 3.2.1. Het vacaturepercentage van de sector kan namelijk niet zinvol berekend worden, omdat het CBS in deze sector verschillend omgaat bij banen en vacatures:

- HET CBS telt bij de *banen* binnen de deelgroep uitzendwezen alle werknemers, inclusief uitzendkrachten.
- Bij *vacatures* telt het CBS binnen de deelgroep uitzendwezen alleen opengevallen plaatsen voor werknemers in dienst van de uitzendorganisaties zelf, zoals intercedenten en detacheringmedewerkers, maar niet de uitzendkrachten. Immers uitzendkrachten bezetten vaak arbeidsplaatsen waarvoor geen formele vacature is gemeld. Als er wel een formele vacature is, dan wordt deze geteld bij de inlenende sector.

Box 3.5 Hoe wordt het aantal vacatures in de komende jaren geraamd?

Het aantal vacatures is afhankelijk van de omvang van de arbeidsmarkt. De arbeidsmarkt verandert immers jaarlijks van grootte. Om daarmee rekening te houden gebruikt het model van Panteia het vacaturepercentage: het aantal ontstane vacatures als percentage van het aantal banen (werknemers). Analytisch maken we in dit rapport onderscheid tussen vervangingsvraag en uitbreidingsvraag:

- De vervangingsvraag is de vraag naar nieuwe arbeidskrachten als gevolg van vrijgekomen arbeidsplaatsen van werknemers:
 - die wisselen van baan (vooral conjunctuurgevoelig)
 - mensen die met pensioen gaan, arbeidsongeschikt raken of zich (tijdelijk) terugtrekken van de arbeidsmarkt (vooral demografisch bepaald).
 Overigens kunnen bedrijven ervoor kiezen vertrokken personeel niet te vervangen. Dit doet men indien de afzet afneemt of doordat men alternatieven inzet (uitzendkrachten, ZZP'ers). De vervangingsvraag wordt dus vooral bepaald door de mobiliteit van werknemers. De mobiliteit wordt beïnvloed door de productie in de sector en de conjunctuur. In een laagconjunctuur zijn er minder vervangingsvacatures. Men kiest dan namelijk sneller voor de 'zekerheid' van de eigen baan en gaat minder gauw op zoek naar een nieuwe baan. Bovendien zijn werkgevers terughoudend om vertrokken personeel te vervangen.
- De uitbreidingsvraag is de vraag naar nieuwe arbeidskrachten van bedrijven die groeien en meer personeel nodig hebben. Deze wordt bepaald door de omvang van de productie en productiviteit.

We zien dus dat mobiliteit en productieontwikkelingen in een sector belangrijke factoren zijn van het aantal vacatures dat ontstaat. Bovendien heeft elke sector een eigen dynamiek: elke sector reageert anders op de algemene conjunctuur, bijvoorbeeld met of zonder vertraging, sterk of minder sterk. Daarnaast heeft elke sector een eigen leeftijdsopbouw. Bijvoorbeeld de overheid, onderwijs en de industrie zijn sectoren met relatief oud personeel a) en als dit personeel met pensioen gaat, geeft dit extra vervangingsvacatures. Om dit soort redenen is het model ingericht per cluster van sectoren. Om te komen tot een prognose van het aantal ontstane vacatures wordt het geprognosticeerde vacaturepercentage vermenigvuldigd met het geprognosticeerde aantal banen.

We merken op dat de onzekerheden in de prognose van het aantal ontstane vacatures hoog is in vergelijking tot andere arbeidsmarktvariabelen. Bijvoorbeeld het aantal vacatures dat wordt veroorzaakt door baan-baan-mobiliteit, vertoont een forse conjuncturele dynamiek en is lastig betrouwbaar te prognosticeren.

a) CBS, Webmagazine 14 maart 2012.

4. Regionale ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2013-2014

Nadat hiervoor de landelijke en sectorale ontwikkelingen zijn besproken, ligt in dit hoofdstuk de nadruk op de regio. Daarbij gaan we uit van de per 1 januari 2013 ingestelde 35 arbeidsmarktregio's. In bijlage 3 is een kaart van Nederland opgenomen met de gebiedsaanduiding van de arbeidsmarktregio's. We gaan in dit hoofdstuk in op de ontwikkeling van de regionale arbeidsvraag (4.1), de ontwikkeling van de werkgelegenheid naar sector en regio (4.2), het regionale arbeidsaanbod (4.3) en het regionale aantal werkzoekenden (4.3). We verdelen de regio's in vier typen:

- Sterk verstedelijkte regio's, zoals Groot Amsterdam.
- Regio's nabij de grote steden, zoals Oost-Utrecht.
- Regio's rond de Randstad, zoals Zuidoost-Brabant.
- Decentraal gelegen regio's, zoals Zuid-Limburg.

We maken hierbij wel een duidelijk voorbehoud. Prognoses van de regionale arbeidsmarkt zijn, door zijn kleinere omvang, met nog meer onzekerheden omgeven dan op het landelijk schaalniveau. Bovendien is over de nieuw gevormde regio's weinig statistisch materiaal bekend over een langere periode. Als over het verleden weinig kennis aanwezig is, zijn prognoses ook minder robuust. De hier gepresenteerde prognoses moeten dan ook niet te absoluut geïnterpreteerd worden, maar meer gezien worden als indicaties.

4.1. Regionale ontwikkeling banen

Sectorstructuur en vestigingsplaatsfactoren zijn bepalende factoren

De werkgelegenheidsontwikkeling in een specifieke regio is een resultante van de regionale sectorstructuur en vestigingsplaatsfactoren. Een vestigingsplaatsfactor is bijvoorbeeld de centrale ligging en een goede bereikbaarheid van een regio. Een goed opgeleide beroepsbevolking of voldoende hoogwaardige kantoorlocaties is een andere vestigingsplaatsfactor.

Indien er een dominante sector in een regio is, dan ondervindt deze regio een meer dan gemiddelde invloed van de ontwikkeling van de betreffende sector op de totale regionale werkgelegenheidsontwikkeling. Deze invloed kan zowel positief als negatief uitpakken. De werkgelegenheid in een regio waarin de bouwsector oververtegenwoordigd is, wordt bijvoorbeeld meer dan evenredig getroffen door de malaise in de bouw. Gunstig is de aanwezigheid van werkgelegenheid in de zorg. Als sectoren een sterk uiteenlopende ontwikkeling in de werkgelegenheid doormaken zullen de regionale verschillen des te nadrukkelijker optreden. Lokale productieomstandigheden kunnen die ontwikkeling versterken of afzwakken.

Aantal banen per duizend inwoners verschilt per arbeidsmarktregio

Het belang van een regio op het gebied van de werkgelegenheid kunnen we uitdrukken in de *werkgelegenheidsfunctie*: het aantal banen van werknemers per duizend inwoners met een leeftijd van 15 tot en met 64 jaar. Hoe groter de werkgelegenheidsfunctie, hoe belangrijker de regio is als centrum van werkgelegenheid voor de eigen en omliggende gebieden.

Er bestaan tussen de arbeidsmarktregio's verschillen in de werkgelegenheidsfunctie. Groot Amsterdam, Midden-Utrecht en Zuidoost-Brabant hebben de hoogste werkgelegenheidsfunctie van alle arbeidsmarktregio's. Ook Haaglanden en Noordoost-Brabant zijn belangrijke centra van werkgelegenheid voor een groot gebied (zie figuur 4.1.1).

De regio's nabij de vier grote steden hebben vaak een lager dan gemiddelde werkgelegenheidsfunctie. De bewoners in deze regio's werken niet alleen in de eigen woonregio, maar ook in de grote steden. Uit de werkgelegenheidsfunctie komt een duidelijk ruimtelijk patroon naar voren met een bovengemiddelde werkgelegenheidsfunctie voor de noordvleugel van de Randstad (Groot Amsterdam en Midden-Utrecht).

Ook de regio's rond de Randstad hebben een lage werkgelegenheidsfunctie. De werkgelegenheidsfunctie lijkt daarmee op die van de regio's nabij de grote steden. Een uitzondering is Zuidoost-Brabant. De regio rond Eindhoven is een belangrijk centrum van technologische bedrijven in Nederland.

De inwoners van decentraal gelegen gebieden hebben geen nabijgelegen arbeidsmarktregio's met veel werkgelegenheid, en zijn dus meer afhankelijk van de werkgelegenheid in de woonregio. De werkgelegenheidsfunctie ligt over het algemeen hoger dan die in de regio's nabij de grote steden, maar lager dan in de andere regio's.

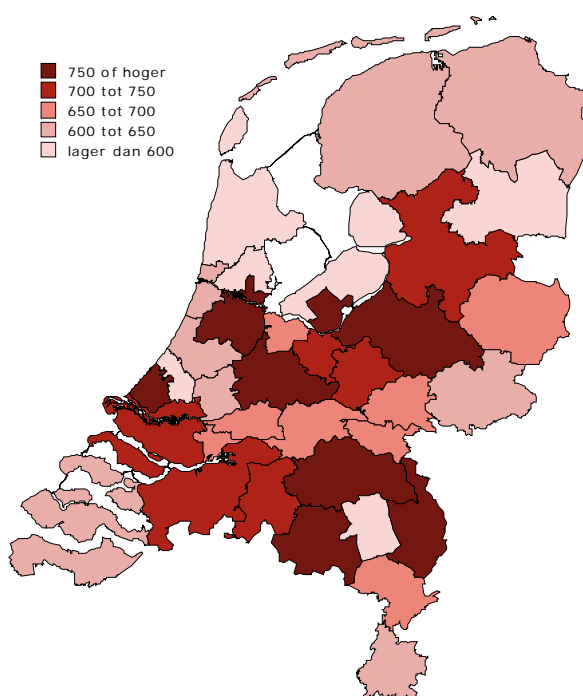
Verwachte ontwikkeling regionale werkgelegenheid

De werkgelegenheid zal in de periode 2013-2014 in alle regio's dalen, behalve in Flevoland. In de regio's Midden-Holland, Groot Amsterdam, Zuid-Gelderland en Haaglanden daalt de werkgelegenheid weliswaar, maar wel minder dan gemiddeld. De genoemde regio's hebben een minder ongunstige ontwikkeling om de volgende redenen:

- In Flevoland, Groot Amsterdam en Haaglanden is de bevolkingsgroei de motor van de economie. Sectoren die afhankelijk zijn van de bevolkingsomvang, zoals de detailhandel, profiteren daarvan.
- Ook in Midden-Holland en Zuid-Gelderland groeit de bevolking bovengemiddeld. Bovendien is de werkgelegenheidstoename in de zorg en welzijn een belangrijke oorzaak voor de gunstige banenontwikkeling. Bovendien profiteert Zuid-Gelderland van de grote onderwijssector.

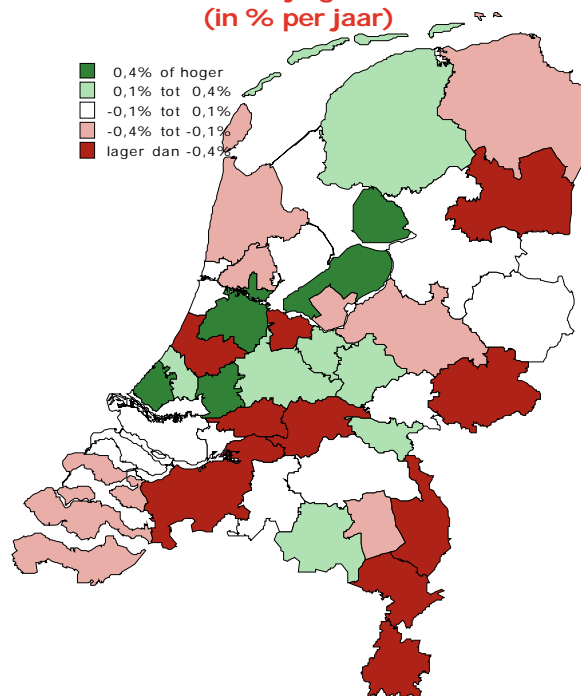
De bevolkingsgroei in de regio kan de werkgelegenheid flink stimuleren. Figuur 4.1.2 geeft deze bevolkingsveranderingen grafisch weer ten opzichte van het landelijk gemiddelde. In de rode gebieden blijft de bevolkingsgroei achter bij het landelijk gemiddelde. In de groene regio's is juist sprake van een bovengemiddelde bevolkingsgroei. De kaart laat zien dat de bevolkingsontwikkeling in veel decentrale regio's achterblijft (vooral Limburg en de Achterhoek), terwijl de bevolking in delen van de Randstad en het midden van het land juist bovengemiddeld groeit.

Figuur 4.1.1 Werkgelegenheidsfunctie^a in 2012

^a Aantal banen per 1.000 inwoners van 15-64 jaar

Figuur 4.1.2 Bevolkingsontwikkeling 2013-2014 in afwijking van landelijk gemiddelde (in % per jaar)

In de sterk verstedelijkte regio's is de teruggang van de werkgelegenheid relatief beperkt. Deze regio's kennen relatief veel grote bedrijven met een sterke buitenlandoriëntatie. Hierdoor zijn deze bedrijven minder afhankelijk van de tegenvallende binnenlandse afzetontwikkeling. Ook zijn in de grote steden relatief veel hoofdkantoren gevestigd. Dit bevordert de groei van bedrijven die gericht zijn op specialistische dienstverlening. Een sector zoals de horeca bedient in de grote steden relatief veel buitenlandse (zakelijke) gasten, waardoor de horeca in de grote steden zich relatief gunstig kan ontwikkelen.

De aanwezigheid van veel grote, internationale bedrijven in de zakelijke en financiële dienstverlening en van hoofdkantoren van ondernemingen hebben een gunstig effect op de werkgelegenheid van de regio's Groot Amsterdam, Midden-Utrecht en Haaglanden, maar toch zal in deze regio's de werkgelegenheid licht dalen. De positie van Haaglanden is opmerkelijk gezien de grote oververtegenwoordiging van het openbaar bestuur in deze regio.

Opvallend is de relatief gunstige banenontwikkeling in Midden-Holland. De regio profiteert van de uitwaaiing van de zakelijke diensten vanuit de omringende grote steden. Hetzelfde geldt voor Helmond-De Peel, Zuidoost-Brabant en Zuid-Gelderland. De daling van de werkgelegenheid blijft beperkt omdat deze regio's kunnen profiteren van de uitwaaiing van bedrijvigheid (zakelijke diensten en logistieke functies) langs de A2.

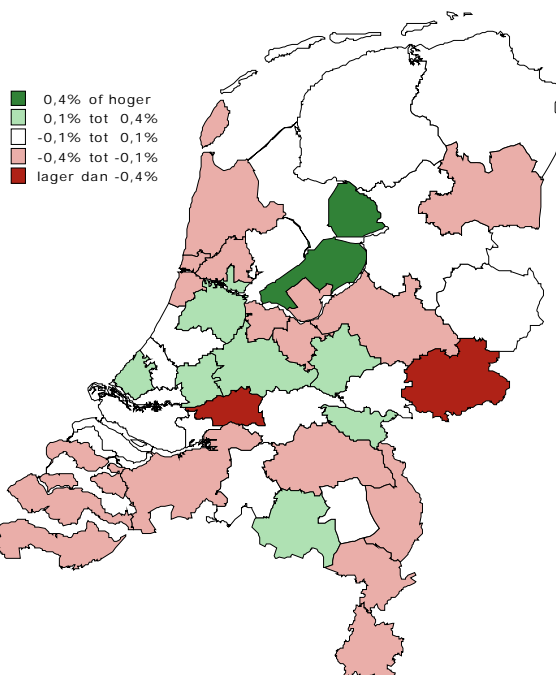
Een sterke daling van de werkgelegenheid doet zich in 2013 en 2014 voor in de krimpgebieden. Het gaat met name om decentrale regio's (zoals de Achterhoek), maar ook om regio Gorinchem. De dalende bevolkingsomvang in deze regio's heeft een negatief effect op de bedrijvigheid, in de eerste plaats die in de op consumenten gerichte sectoren, maar ook in de zorg en welzijnssector, de bouwnijverheid en de dienstverlening.

Tot slot is de negatieve werkgelegenheidsontwikkeling van de regio Gorinchem opvallend. Naast de genoemde bevolkingsontwikkeling is de aanhoudend stagnerende werkgelegenheid in de bouwnijverheid belangrijk. Die sector heeft een belangrijk aandeel in de regionale bedrijvigheid.

Figuur 4.1.3 Indicatie ontwikkeling werkgelegenheid per arbeidsmarktregio

Figuur 4.1.4 Ontwikkeling banen van werknemers 2013-2014 per regio in afwijking van het landelijk gemiddelde (in % per jaar)

Box 4.1 Hoe komt de regionale prognose van werkgelegenheid tot stand?

Het onderzoeksbureau Panteia bepaalt in eerste instantie de landelijke werkgelegenheid per sector. Vervolgens wordt door een regionaal model de landelijke werkgelegenheid vertaald naar de 35 nieuwe arbeidsmarktregio's. Bij de regionale werkgelegenheidsprognose wordt rekening gehouden met regionale verschillen in de verwachte bevolkingsgroei, verschillen in sectorstructuur en verschillen in historische werkgelegenheidsontwikkeling.

De verwachte ontwikkeling van de bevolking verschilt per arbeidsmarktregio. Zo zijn er regio's waar de bevolking sterk groeit door veel geboortes. De gemiddelde leeftijd van zo'n groeiende regio is dan lager. De aanwas van de bevolking maakt onder andere dat er een sterkere vraag naar onderwijs is en een groter beroep op kinderopvang gedaan wordt. Flevoland is hier een voorbeeld van een regio met een sterk groeiende bevolking. Anderzijds zijn er ook regio's die achterblijven bij de gemiddelde bevolkingsontwikkeling van Nederland. In deze regio's is sprake van een gemiddeld hogere leeftijd en een sterkere vergrijzing. Een krimp van de bevolking heeft een negatief effect op de consumptieve bestedingen in de regio. Dit heeft onder meer een ongunstig effect op de ontwikkeling van de detailhandel. Anderzijds is het beroep op de ouderenzorg in vergrijzde gebieden hoger.

De sectorstructuur heeft ook invloed op de regionale werkgelegenheidsontwikkeling. Zo is bijvoorbeeld chemie sterk vertegenwoordigd in Zeeland en kennen verschillende regio's in Brabant een hoger aandeel van de industrie. Doordat dit soort sectoren sterker op export georiënteerd is, is Brabant meer conjunctuurgevoelig. In Utrecht is relatief veel werkgelegenheid in de zakelijke sector. Dit maakt dat de werkgelegenheidsontwikkeling in Utrecht over het algemeen iets vlakker verloopt. Ook het aandeel van de gezondheidszorg kan per arbeidsregio belangrijk verschillen. Doordat de gezondheidszorg een werkgelegenheidsprognose laat zien, heeft dit een relatief groot effect op de werkgelegenheidsontwikkeling als geheel in de betreffende regio.

Indien een regio in het verleden een afwijkende werkgelegenheidsprognose had (gecorrigeerd voor bevolkingsgroei en sectorstructuur), dan wordt hier bij de prognose rekening mee gehouden. Zo kan een historische werkgelegenheidsontwikkeling afwijken ten gevolge van een afwijkende exportoriëntatie van de regio of zijn er verschillen in investeringsintensiteit.

4.2. Regionale ontwikkeling banen per sector

De werkgelegenheid van sectoren in de regio's zal zich in grote lijnen vergelijkbaar ontwikkelen. Toch kunnen sectoren zich regionaal iets anders ontwikkelen omdat regio's van elkaar verschillen in bevolkingsontwikkeling, bedrijvendynamiek, internationale oriëntatie van het bedrijfsleven, aandeel van grote bedrijven, ligging ten opzichte van de grote economische centra en de landsgrenzen, etc. De verschillen tussen regio's per sector belichten we in deze paragraaf.

In de landelijke prognose onderscheiden we 19 sectoren. Voor het beeld van de regionale ontwikkeling van de werkgelegenheid hebben we sectoren die met elkaar samenhangen, samengevoegd tot 7 brede economische sectoren. De regionale ontwikkeling van deze sectoren worden apart besproken.

Industrie

In 2013 en 2014 neemt de werkgelegenheid in de industrie in alle regio's af. Er zijn enkele regio's die wat betreft de daling van de werkgelegenheid eruit springen. De meeste krimp zien we in de regio's Zaanstreek/Waterland en Oost-Utrecht. De deelsector voedings- en genotmiddelenindustrie in Zaanstreek/Waterland doet het relatief goed, maar de overige industrie niet. In de regio Helmond-De Peel, die ook veel voedings- en genotmiddelenindustrie heeft, is de afname van het aantal banen minder groot. De overige industrie doet het hier beter dan in Zaanstreek/Waterland. Ook in Flevoland, Zuidoost Brabant en Holland Rijnland blijft de afname van de werkgelegenheid beperkt.

Distributie

Tot de distributie behoren de sectoren groothandel, vervoer en opslag. In 2013 en 2014 is de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de meeste regio's licht negatief. In drie van de sterk verstedelijkte regio's, Groot Amsterdam, Midden-Utrecht en Haaglanden, neemt de werkgelegenheid toe. Dit ligt vooral aan de deelsector groothandel. De vierde sterk verstedelijkte regio, Rijnmond, mist de aansluiting bij deze gunstige ontwikkeling. Deze regio krijgt te maken met een kleine afname van de werkgelegenheid in de distributie. In deze regio is de deelsector vervoer en opslag groot, die zich in werkgelegenheidstermen minder goed ontwikkelt dan de groothandel.

In enkele regio's gaat de werkgelegenheid relatief fors achteruit: Gooi en Vechtstreek, de Achterhoek en de Limburgse regio's. Flevoland en Midden-Holland profiteren van de gunstige ontwikkeling van de deelsector groothandel die in deze regio's sterk vertegenwoordigd is. In deze regio's neemt de werkgelegenheid in de distributie toe.

Consumentendiensten

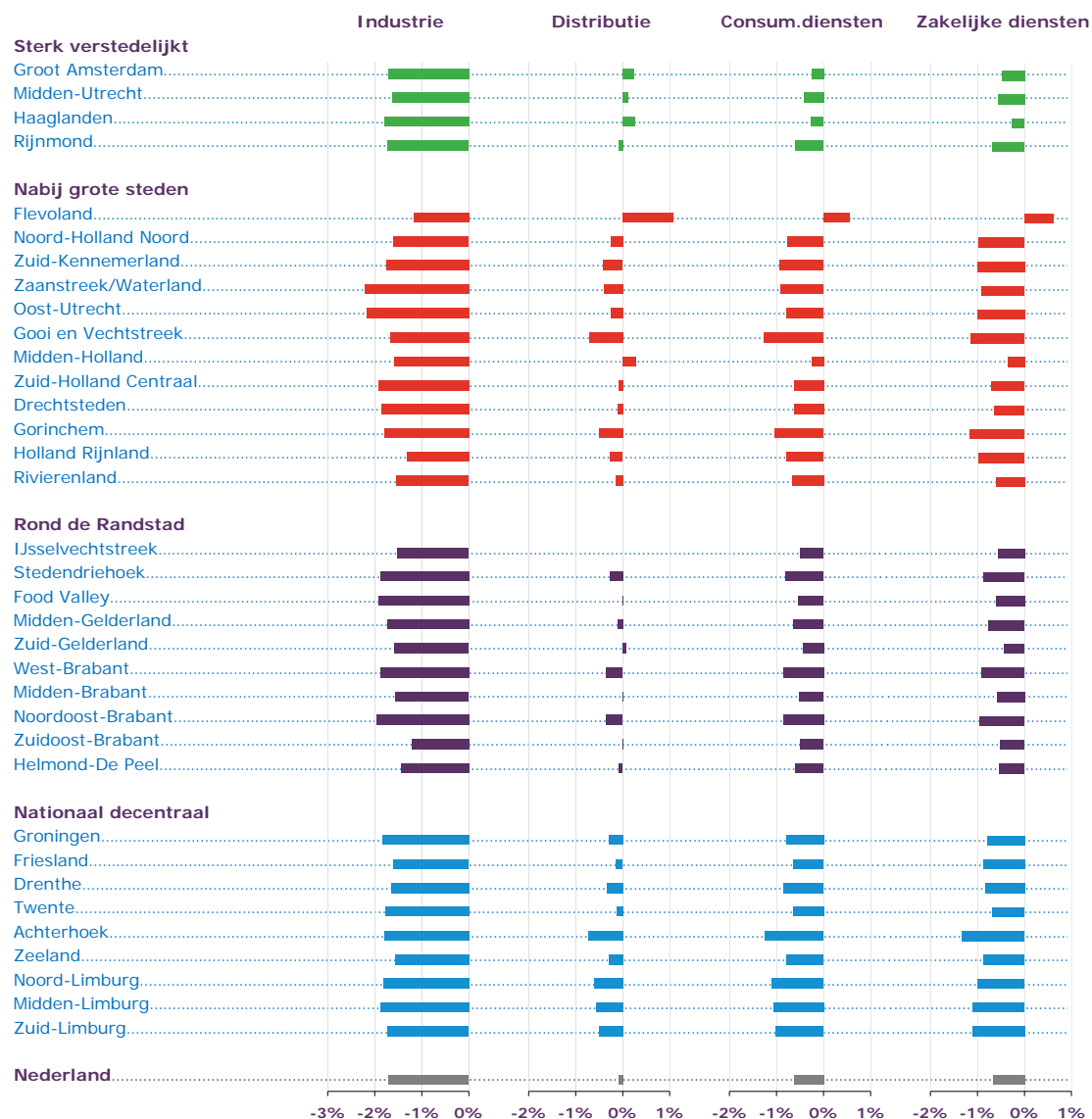
De consumentendiensten omvatten de sectoren detailhandel, horeca, cultuur, sport, recreatie en overige diensten. De ontwikkeling van de consumentendiensten, in het bijzonder van de detailhandel, is nauw verbonden met de bevolkingsontwikkeling.

Met uitzondering van Flevoland neemt de werkgelegenheid in de consumentendiensten in alle regio's in 2013 en 2014 af. Flevoland profiteert van de aanhoudende bevolkingstoename. De werkgelegenheid neemt met name fors af in de krimpgebieden: de Achterhoek en de Limburgse regio's. Ook in de regio Gooi en Vechtstreek neemt de werkgelegenheid in de consumentendiensten fors af. In de sterk verstedelijkte regio's, en in het bijzonder in Groot Amsterdam en Haaglanden, blijft de afname van de werkgelegenheid beperkt. Dat is ook het geval in Midden-Holland.

Zakelijke diensten

De zakelijke diensten bestaan uit de sectoren informatie en communicatie, financiële dienstverlening, verhuur en handel van onroerend goed, specialistische zakelijke diensten, uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling, schoonmaak, verhuur en overige zakelijke diensten. Met uitzondering van Flevoland neemt de werkgelegenheid in de zakelijke diensten in alle regio's in 2013 en 2014 af. De sterk verstedelijkte regio's profiteren van de aanwezigheid van grote en internationaal georiënteerde ondernemingen in de zakelijke diensten. Daar zijn veel internationale hoofdkantoren gevestigd. In Haaglanden blijft de afname van de werkgelegenheid heel beperkt. De afname in de overige drie sterk verstedelijkte regio's komt overeen met de landelijke afname. In alle decentrale regio's is de afname van de werkgelegenheid groter dan de landelijke afname, vooral in de Achterhoek. Ook in veel van de regio's nabij de grote steden is de afname van de werkgelegenheid relatief groot.

Figuur 4.2.1 Jaarlijkse ontwikkeling banen (%) van de industrie, distributie, consumentendiensten en zakelijke diensten (2013-2014)

Collectieve sector

De collectieve sector bestaat uit de sectoren openbaar bestuur, onderwijs, zorg en welzijn. De werkgelegenheid in de collectieve sector neemt in bijna alle regio's af. Zowel de rijksoverheid als lokale overheden verminderen hun personeelsbestand onder druk van bezuinigingen. Bovendien voert de overheid een beleid om rijksdiensten te concentreren. De gevolgen van dit beleid pakken voor de Randstedelijke regio's overwegend gunstig en voor de decentraal gelegen regio's ongunstig uit. De werkgelegenheid in de sector zorg en welzijn groeit nog maar beperkt, als gevolg van kostenbesparingen.

Per saldo daalt de werkgelegenheid in de collectieve sector in bijna alle regio's. Alleen in Flevoland en Midden-Holland neemt de werkgelegenheid toe. Onder andere de groei van de bevolking doet de vraag naar onderwijs in deze regio's stijgen. In Zuid-Gelderland, een regio met veel onderwijs en zorg en welzijn, blijft de werkgelegenheid ongewijzigd. De collectieve sector in de regio Haaglanden heeft relatief veel last van de krimp bij de rijksoverheid.

De inkomsten uit belastingen en uit provincie- en gemeentefondsen dalen voor lokale overheden met een krimpende bevolking. Deze lokale overheden moeten daardoor sterker bezuinigen op personeel. Mede hierdoor is de werkgelegenheidsdaling groot in Zuid-Limburg. Ook in Noord-Holland Noord neemt het aantal banen meer dan gemiddeld af, hoewel de bevolkingsontwikkeling nog licht toeneemt. In deze regio is de deelsector openbaar bestuur relatief groot en de zorg en welzijn klein, waardoor de afname in het openbaar bestuur minder gecompenseerd wordt door de zorg en welzijn.

Landbouw, bosbouw en visserij

De werkgelegenheid in de sector landbouw, bosbouw en visserij in 2013 en 2014 neemt in alle regio's af, behalve in Flevoland. De afname is relatief fors in de decentrale regio's en in de regio's nabij de grote steden. In Midden-Holland blijft de afname beperkt. Dat is ook het geval in de sterk verstedelijkte regio's Haaglanden, waar de sector door de tuinbouw (kassen) een relatief grote betekenis heeft.

Bouwnijverheid

In 2013 en 2014 neemt de werkgelegenheid in de bouwnijverheid in alle regio's af. De bouwsector is vooral buiten de Randstad sterk vertegenwoordigd. In Flevoland wordt vergeleken met andere regio's nog relatief veel gebouwd. Dit geldt vooral voor Almere. Hierdoor is de werkgelegenheidskrimp in de bouw beperkter dan in andere regio's. De grootste afname van de werkgelegenheid doet zich voor in de Achterhoek en Gooi en Vechtstreek. In alle decentrale regio's is de afname van de werkgelegenheid gelijk aan of meer dan de landelijke afname. In de sterk verstedelijkte regio's Haaglanden, Groot Amsterdam en Midden-Utrecht neemt de werkgelegenheid in de bouwnijverheid wat minder af dan landelijk. In de Randstad richt de bouwsector zich meer op onderhoud en reparatie. Dit deel van de bouwsector fluctueert minder sterk met de conjunctuur dan de bouwsector die gericht is op nieuwbouw.

Figuur 4.2.2 Jaarlijkse ontwikkeling banen (%) van de collectieve sector, landbouw en bouw (2013-2014)

4.3. Regionale ontwikkeling beroepsbevolking

Op landelijk niveau laat de beroepsbevolking in deze prognoseperiode een aarzelende ontwikkeling zien. De ontwikkeling in een arbeidsmarktregio hangt af van de potentiële bevolkingsontwikkeling in de betreffende regio en de regionale arbeidsparticipatie. Figuur 4.3.1 laat zien welke invloed de bevolkingsontwikkeling en de ontwikkeling van de participatiegraad heeft op de regionale beroepsbevolking.

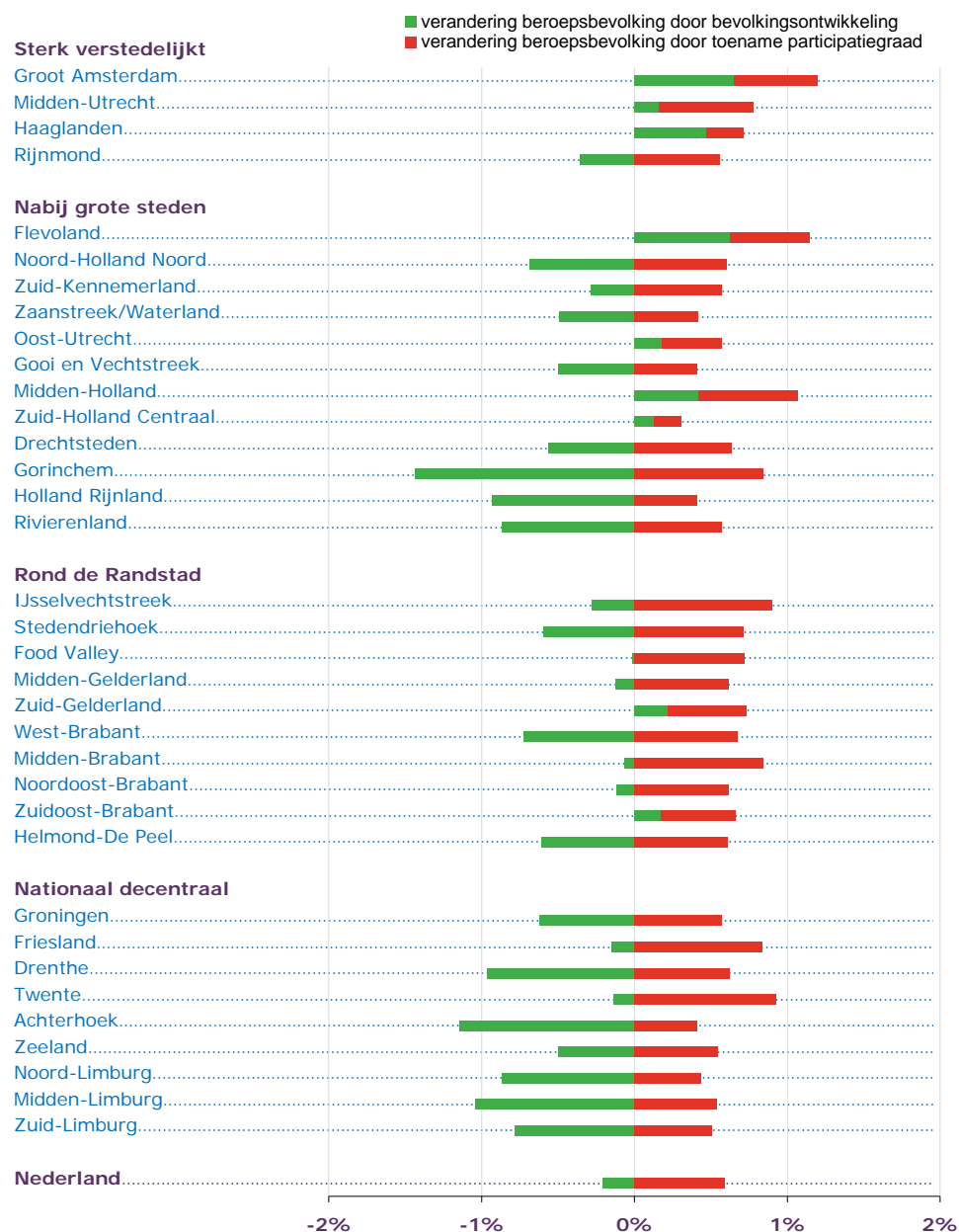
Landelijk gezien neemt de bevolking in de leeftijd van 15 tot 65 jaar af in 2012 en 2013. Ook voor de meeste van de vijfendertig arbeidsmarktregio's geldt dit. In negen regio's is nog sprake van een groeiende potentiële beroepsbevolking. Vooral in Groot Amsterdam, Haaglanden en Flevoland neemt de potentiële beroepsbevolking toe (3 duizend personen of meer in de periode 2012-2014). Relatief is hoogste groei te vinden in Flevoland en Groot Amsterdam.

In de 26 andere regio's is sprake van een daling van de potentiële beroepsbevolking. Vooral in Groningen, West-Brabant, Zuid-Limburg, Rijnmond en Holland-Rijnland zien we een behoorlijke daling (6 duizend of meer in de periode 2012-2014). De grootste relatieve afname zien we in de Achterhoek, Gorinchem en Midden-Limburg (daling van 2% of meer in de periode 2012-2014).

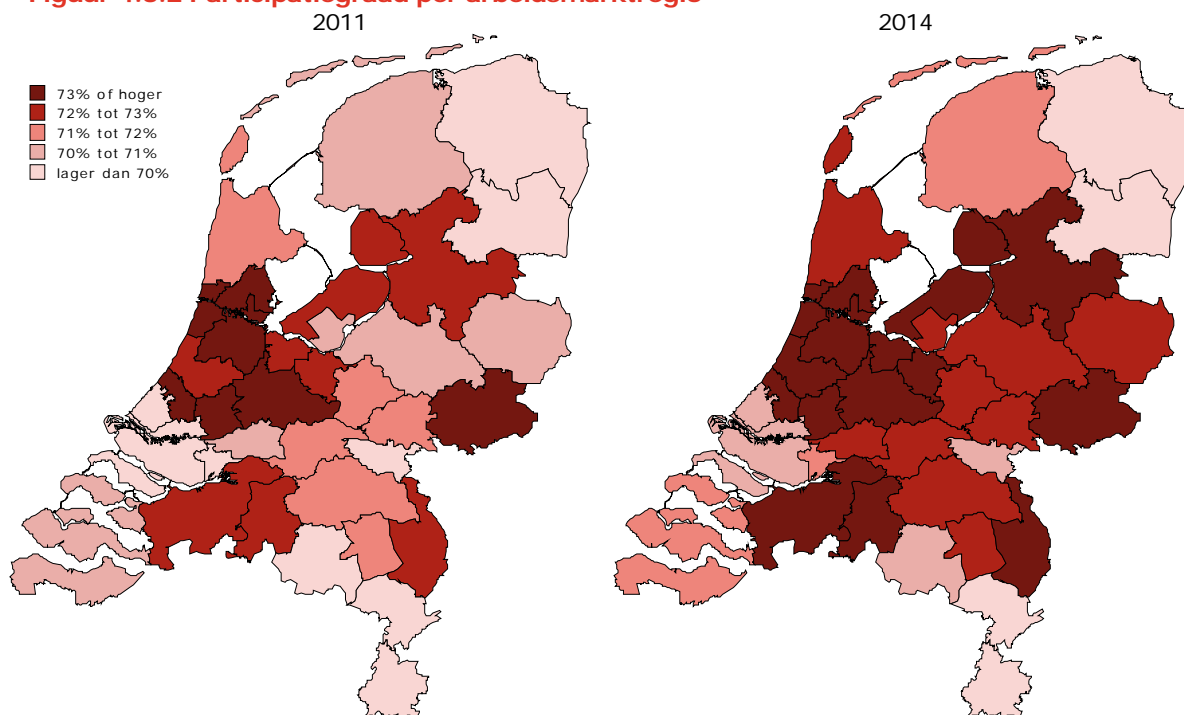
De trendmatige ontwikkeling van de participatiegraad in het verleden wijst op een toename van de participatie in de prognoseperiode. Dit geldt voor bijna alle 35 onderscheiden arbeidsmarktregio's. Daarmee wordt de krimp van de potentiële beroepsbevolking geheel of gedeeltelijk gecompenseerd.

Per saldo zal in 21 regio's de omvang van de beroepsbevolking toenemen. In 14 regio's zal de beroepsbevolking echter kleiner worden. De grootste relatieve krimp van de beroepsbevolking zien we in de Achterhoek, Holland-Rijnland, Gorinchem en Noord- en Midden-Limburg (0,5%).

Figuur 4.3.1 Verwachte ontwikkeling beroepsbevolking per arbeidsmarktregio gemiddeld per jaar (2013-2014)

Figuur 4.3.2 Participatiegraad per arbeidsmarktregio

4.4. Regionale ontwikkeling werkzoekenden

We zien op landelijk niveau een verband tussen groei van het netto arbeidsaanbod en de groei van het aantal werkzoekenden (zie ook figuur 2.4.2). Op dezelfde wijze redenerend kan men verwachten dat de regionale ontwikkeling van de werkgelegenheid en beroepsbevolking de lokale werkloosheid bepaalt. Een groeiende regionale werkgelegenheid reduceert dan het aantal werkzoekenden in die regio. Een groeiende beroepsbevolking heeft een verhogende invloed op het aantal werkzoekenden in de betreffende regio.

Al eerder hebben we gewezen dat het verband op zichzelf logisch is, maar dat de relatie niet helemaal opgaat. We hebben daarbij gewezen op de rol van andere factoren, zoals kwalitatieve verschillen tussen arbeidsvraag en -aanbod. Voor de regionale ontwikkeling van het aantal werkzoekenden is bovendien het woon-werkverkeer (pendel) van betekenis. Veel mensen wonen namelijk in een andere regio dan de regio waar men werkt. Dit geldt vooral in de Randstad en nabijgelegen regio's, waar veel banen binnen redelijke reistijd te bereiken zijn. Ook is de samenstelling van het werkzoekendenbestand per regio van belang. Bijvoorbeeld een regio met veel langdurig werkzoekenden kent minder dynamiek. We concluderen dat ontwikkelingen van de werkgelegenheid en beroepsbevolking in de regio slechts van gedeeltelijke invloed zijn op de regionale werkloosheid.

Voor de regionale prognoses hanteren we daarom een methodiek die uitgaat van de regionaal specifieke ontwikkeling van de stromen in en uit het werkzoekendenbestand:

- De instroom van werkzoekenden per arbeidsmarktregio wijkt veelal systematisch af van het landelijk beeld. Bijvoorbeeld in een regio met veel conjunctuurgevoelige bedrijvigheid schommelt de instroom van werkzoekenden meer dan in een regio met weinig conjunctuurgevoelige bedrijvigheid. De sectorstructuur van een regio is dus belangrijk.
- De uitstroom van werkzoekenden vanuit een regio wordt bepaald op basis van de regionale uitstroomkansen. Veelal geldt dat regio's met een hoge instroom ook een hoge uitstroom van werkzoekenden hebben. Regio's met een hoge werkzoekendeninstroom hoeven dus geen hoog niveau aan werkzoekenden te hebben.
- De ontwikkeling van het aantal werkzoekenden in een regio wordt bepaald met behulp van de verwachte in- en uitstroom van werkzoekenden in die regio.

De ontwikkeling van het aantal werkzoekenden per arbeidsmarktregio is weergegeven in tabel 4.4.1. Het relatieve aantal werkzoekenden wordt weergegeven door het werkzoekendenpercentage: het aantal werkzoekenden als percentage van de beroepsbevolking.

Tabel 4.4.1 Aantal werkzoekenden naar arbeidsmarktregio

	Aantal werkzoekenden (x 1.000)			Werkzoekenden- percentage			mutatie in %- punt
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012-14
Sterk verstedelijkt	155	194	202	7,8%	9,7%	10,0%	2,2%
Groot Amsterdam	37	43	44	6,1%	7,0%	7,1%	1,0%
Midden-Utrecht	19	22	22	4,7%	5,3%	5,3%	0,6%
Haaglanden	33	42	45	9,1%	11,5%	12,2%	3,1%
Rijnmond	65	87	91	10,8%	14,3%	14,9%	4,1%
Nabij grote steden	112	138	148	5,9%	7,2%	7,7%	1,9%
Flevoland	16	19	20	8,5%	10,2%	10,6%	2,1%
Noord-Holland Noord	16	20	22	5,1%	6,5%	7,2%	2,1%
Zuid-Kennemerland	10	12	13	5,4%	6,6%	7,0%	1,6%
Zaanstreek/Waterland	9	11	11	5,9%	7,1%	7,4%	1,5%
Oost-Utrecht	8	10	10	5,3%	6,5%	6,8%	1,4%
Gooi en Vechtstreek	7	8	8	5,8%	6,8%	7,1%	1,2%
Midden-Holland	7	8	9	6,2%	7,6%	7,9%	1,7%
Zuid-Holland Centraal	12	14	15	6,9%	8,4%	9,1%	2,1%
Drechtsteden	7	8	9	5,5%	6,8%	7,2%	1,6%
Gorinchem	3	4	5	5,1%	6,8%	7,4%	2,4%
Holland Rijnland	12	15	16	4,8%	6,1%	6,6%	1,8%
Rivierenland	6	8	9	6,0%	7,7%	8,7%	2,7%
Rond de Randstad	146	176	187	6,8%	8,1%	8,6%	1,8%
IJsselvechtstreek	15	18	20	6,2%	7,6%	8,3%	2,1%
Stedendriehoek	18	23	25	6,8%	8,4%	9,1%	2,3%
Food Valley	7	8	8	4,9%	5,7%	5,8%	0,9%
Midden-Gelderland	16	19	20	8,4%	9,8%	10,3%	1,9%
Zuid-Gelderland	13	16	17	9,1%	10,8%	11,5%	2,5%
West-Brabant	19	23	24	6,0%	7,2%	7,3%	1,3%
Midden-Brabant	14	17	18	6,5%	7,7%	8,3%	1,8%
Noordoost-Brabant	19	23	24	6,7%	7,9%	8,5%	1,8%
Zuidoost-Brabant	16	19	20	7,1%	8,3%	8,7%	1,6%
Helmond-De Peel	8	10	11	7,2%	8,9%	9,7%	2,5%
Nationaal decentraal	156	189	202	8,4%	10,1%	10,9%	2,5%
Groningen	31	37	40	9,2%	11,2%	12,1%	2,9%
Friesland	28	33	35	9,5%	11,3%	11,7%	2,3%
Drenthe	12	15	17	10,2%	12,3%	14,1%	3,9%
Twente	26	31	33	8,9%	10,6%	11,5%	2,5%
Achterhoek	10	12	13	6,5%	8,0%	8,8%	2,3%
Zeeland	9	10	10	5,2%	6,0%	6,0%	0,8%
Noord-Limburg	10	13	15	7,9%	10,2%	11,3%	3,5%
Midden-Limburg	7	9	9	6,4%	8,1%	8,8%	2,4%
Zuid-Limburg	24	28	30	8,9%	10,6%	11,2%	2,3%
Nederland	569	696	739	7,2%	8,8%	9,3%	2,1%

Economische tegenwind treft alle regio's

Geen enkele arbeidsmarktregio ontkomt in 2013 aan de economische malaise. Het aantal werkzoekenden als percentage van de beroepsbevolking zal daardoor ook toenemen in alle regio's. In 2014 neemt het aantal werkzoekenden in de meeste regio's verder toe, terwijl in andere regio's een stabilisatie optreedt. Dit laatste geldt voor Midden-Utrecht en Zeeland.

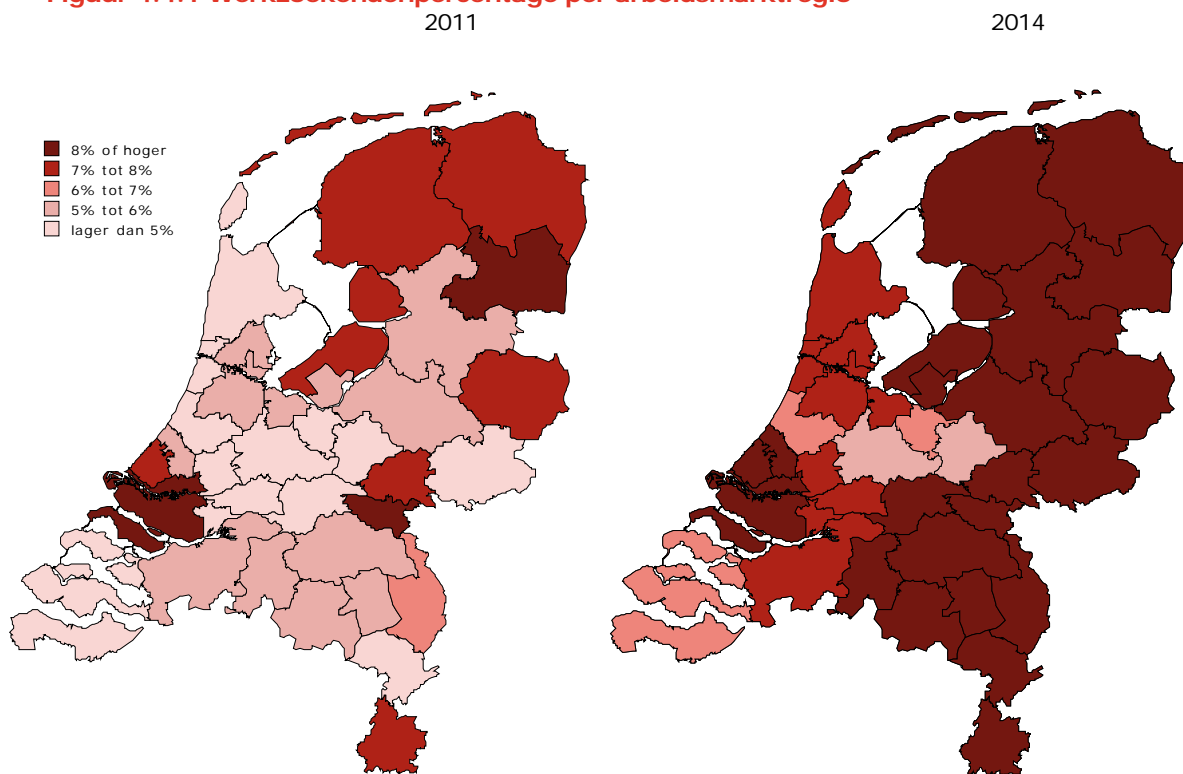
De sterk verstedelijkte regio's laten een verschillende ontwikkeling van het aantal werkzoekenden zien. In de noordvleugel van de Randstad, die gevormd wordt door Groot Amsterdam en Midden-Utrecht, zijn relatief weinig werkzoekenden. Bovendien neemt het aantal werkzoekenden in de noordvleugel minder toe dan in de zuidvleugel, die bestaat uit Rijnmond en Haaglanden. De verschillen tussen de noordelijke en zuidelijke Randstad worden daardoor groter. Hiervoor zijn verschillende oorzaken. Ten eerste staat de werkgelegenheid in Rijnmond en Haaglanden meer onder druk. Ten tweede is de samenstelling van het werkzoekendenbestand in deze regio's minder gunstig, waardoor kwalitatieve discrepanties een grotere rol spelen. In Rijnmond en Haaglanden is bijvoorbeeld minder dan 15% van de werkzoekenden hoogopgeleid, terwijl dit percentage in Groot Amsterdam en Midden-Utrecht tweemaal zo hoog is. De kans op werkherwinning is daardoor lager in de Zuidvleugel.

De regio's nabij de grote steden hebben in verhouding tot de beroepsbevolking de minste werkzoekenden. Deze gunstige positie blijven ze behouden in 2013 en 2014. Voor de werkzoekenden in deze gebieden zijn veel banen binnen een redelijke reisaafstand bereikbaar.

In de regio's rond de Randstad is het werkzoekendenpercentage hoger dan nabij de grote steden. Binnen dit regio-type zijn flinke verschillen. In Food Valley en West-Brabant neemt het aantal werkzoekenden minder dan gemiddeld toe. De werkgelegenheid in Food Valley ontwikkelt zich relatief gunstig, terwijl in West-Brabant juist de beroepsbevolking afneemt. Beide ontwikkelingen zorgen voor een drukkend effect op het aantal werkzoekenden. In Helmond-De Peel en Zuid-Gelderland is juist sprake van een sterke toename van het aantal werkzoekenden.

De decentrale regio's hebben relatief gezien de meeste werkzoekenden. Het werkzoekendenpercentage is duidelijk hoger dan in de andere regio's. Het aantal werkzoekenden groeit, gezien de trends in instroom en uitstroom het snelst in Drenthe. De arbeidsmarkt van deze regio is klein (lage werkgelegenheidsfunctie) die bovendien meer dan gemiddeld krimpt. Ook de werkgelegenheid in nabij gelegen regio's ontwikkelt zich matig, waardoor het aantal werkzoekenden flink stijgt.

Figuur 4.4.1 Werkzoekendenpercentage per arbeidsmarktregio

5. Doorkijk ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2015–2018

5.1. Indicatie landelijke ontwikkelingen

In dit hoofdstuk staan de landelijke ontwikkelingen op de middellange termijn centraal. De conjunctuur is op middellange termijn niet te voorspellen. Daarom gaan we hierbij uit van gemiddelde ontwikkelingen en niet uit van hoog- of laagconjunctuur.

Economie groeit in laag tempo op middellange termijn

De economische krimp in 2012-2013 wordt volgens het CPB gevolgd door licht herstel in 2014. Voor de periode daarna tot 2017 berekent het CPB een gemiddelde economische groei van 1¼% per jaar¹¹. In deze arbeidsmarktprognose nemen we deze veronderstelling over. Voor 2018 wordt verondersteld dat de economie eveneens met 1¼% groeit. Een dergelijk groeipercentage is duidelijker lager dan het langjarig gemiddelde omdat het economisch herstel wordt geremd door bezuinigingen. Dit kost op de middellange termijn economische groei, maar op de lange termijn staat de Nederlandse economie er beter voor.

Economische groei wordt gerealiseerd door meer werkgelegenheid en door het productieproces beter te organiseren (verbetering arbeidsproductiviteit). De verhoging van de arbeidsproductiviteit wisselt van jaar op jaar, maar komt gemiddeld uit op circa 1%. Het gevolg is dat, om de economische groei van 1¼% te realiseren, er maar weinig groei van de werkgelegenheid in arbeidsjaren nodig is. De groei in banen is iets meer, omdat het deeltijdwerk verder groeit, maar blijft relatief laag. Hier wordt uitgegaan van een gemiddelde groei van de werkgelegenheid in 2015-2018 met 27 duizend per jaar.

Aantal vacatures groeit maar weinig

De werkgelegenheidsgroei is de afgelopen tien jaar door twee perioden van laagconjunctuur fors afgezwakt: gemiddeld groeide de werkgelegenheid (2003-2012) met nog geen 25 duizend (0,3%) banen per jaar. Ter vergelijking: eind jaren negentig was de groei soms het tienvoudige. Een geringe groei van de werkgelegenheid betekent ook dat er weinig uitbreidingsvacatures zijn. Op de middellange termijn groeit het aantal ontstane vacatures (uitbreiding en vervanging) volgens deze arbeidsmarktprognose daarom maar weinig. Er wordt voor 2018 gerekend op nog geen 900 duizend ontstane vacatures. Dit is duidelijk lager dan vóór de economische crisis. Destijds ontstonden er gemiddeld 1,1 miljoen ontstane vacatures per jaar (periode 2006-2008).

Omvang beroepsbevolking groeit langzaam

De omvang van de potentiële beroepsbevolking daalt. De beroepsbevolking groeit toch omdat de gemiddelde arbeidsparticipatie stijgt. De groei van de arbeidsparticipatie wordt gedragen door meer arbeidsparticipatie van vrouwen en ouderen. Echter deze groepen hebben de afgelopen jaren al een forse inhaalslag gemaakt. Daardoor zijn de mogelijkheden tot groei minder groot geworden.

We conformeren ons hierbij aan de gebruikelijke leeftijdsindeling in nationale arbeidsmarktstudies. Daarin wordt gewoonlijk de bevolking met een leeftijd van 15 tot en met 64 jaar als potentiële beroepsbevolking aangemerkt. Nu de AOW-leeftijd versneld omhoog gaat tot 67 jaar in 2021 (Regeerakkoord 2012), verandert deze grens langzaam maar zeker. Omdat op dit moment de arbeidsparticipatie van 65-plussers nog gering is en de verhoging van de AOW-leeftijd stapsgewijs omhoog gaat, is het kwantitatief effect van de hogere AOW-leeftijd op de beroepsbevolking op de korte termijn beperkt. Bovendien is het onzeker in welke mate de arbeidsdeelname van 65-plussers toeneemt, hoewel de hogere AOW-leeftijd uiteraard leidt tot meer arbeidsdeelname van ouderen. Al met al verwachten we dat de beroepsbevolking toeneemt met nog geen 20 duizend ofwel 0,2% per jaar.

Ontwikkeling aantal werkzoekenden op middellange termijn blijft onzeker

Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt bepaalt het aantal werkzoekenden. Een hogere werkgelegenheid leidt tot minder werkzoekenden en een hogere omvang van de beroepsbevolking heeft een opwaartse invloed op het aantal werkzoekenden. Omdat de economische groeiverwachtingen voor de middellange termijn laag zijn, zijn de veranderingen in de arbeidsvraag niet groot. Ook het arbeidsaanbod neemt maar weinig toe. In de berekeningen gaan we per saldo uit van een zeer geringe daling van het aantal werkzoekenden. De daling van het aantal werkzoekenden op de middellange termijn is onzeker. Immers groei van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt liggen beide in dezelfde orde van grootte (namelijk ruim 20 duizend). Daardoor kan, bij een iets gunstiger economisch beeld, het aantal werkzoekenden op de middellange termijn sneller afnemen.

¹¹ CPB, 'Actualisatie Nederlandse economie tot en met 2017 (verwerking Regeerakkoord)'; 29 november 2013.

Tabel 5.1.1 Indicatie arbeidsmarktontwikkelingen tot en met 2018

		2013	2014	2018	Gemiddelde 2015-2018
Groeipercentage BBP (%)		-0,5%	1,0%	1,25%	1,25%
Banen totaal	x 1.000	9.139	9.125	9.232	0,3%
Waarvan zelfstandigen	x 1.000	1.385	1.394	1.422	0,5%
Waarvan werknemers	x 1.000	7.754	7.731	7.811	0,3%
Vacatures	x 1.000	641	738	886	4,7%
Beroepsbevolking (15-64 jaar)	x 1.000	7.931	7.949	8.015	0,2%
Aantal werkzoekenden	x 1.000	696	739	724	-0,5%
Groei aantal banen	x 1.000	-78	-14	27	
Groei beroepsbevolking	x 1.000	37	18	16	
Groei aantal werkzoekenden	x 1.000	127	43	-4	

5.2. Indicatie sectorale ontwikkelingen van de vraag

De middellange prognose van de landelijke ontwikkeling van de vraag naar arbeid is in de voorgaande paragraaf aan de orde gekomen. Voor werkzoekenden is het beeld per economische sector belangrijk: welke sectoren laten naar verwachting de hoogste groei van het aantal banen zien? Tabel 5.2.1 presenteert de verwachtingen op de middellange termijn per economische sector. Het meeste perspectief op de middellange termijn bieden de sectoren uitzendbureaus, zorg en welzijn, groothandel, specialistische diensten en detailhandel. Ook de bouwnijverheid vertoont, na jaren van teruggang, op termijn weer groei van de werkgelegenheid.

Tabel 5.2.1 Indicatie banenontwikkeling per sector tot en met 2018

Sector	(Gemiddelde) groei aantal banen per jaar (x 1.000)		
	2013	2014	2015-2018
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	-12	11	13
Zorg en welzijn	11	2	9
Groothandel	-3	2	5
Specialistische zakelijke diensten	-11	1	5
Bouwnijverheid	-13	-1	4
Detailhandel (incl. auto's)	-8	-2	4
Vervoer en opslag	0	-1	1
Verhuur en overige zakelijke diensten	0	0	1
Horeca	-3	0	1
Informatie en communicatie	0	1	1
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	-1	0	0
Overige diensten (incl. huishoudens)	-2	0	0
Cultuur, sport en recreatie	-2	0	0
Verhuur en handel van onroerend goed	-1	0	0
Onderwijs	0	0	0
Landbouw, bosbouw en visserij	-1	-1	-1
Financiële dienstverlening	-6	-6	-3
Openbaar bestuur	-17	-19	-6
Industrie	-18	-11	-14
Totaal	-88	-23	20

Het aantal ontstane vacatures is mede afhankelijk van de banengroei en de baandynamiek. Er zijn echter maar weinig sectoren met een forse banengroei. Baandynamiek speelt een belangrijkere rol. Zo moeten werknemers die een nieuwe baan vinden, veelal worden vervangen. In vergrijsde sectoren als de industrie moet daarnaast rekening gehouden worden met de vervanging van ouderen die met pensioen gaan. Tabel 5.2.2 geeft een overzicht van de aantallen vacatures die ontstaan. De meeste vacatures ontstaan in de detailhandel en zorg en welzijn. Ook in de industrie zien we veel vacatures. Hoewel de werkgelegenheid in de industrie afneemt, is het nog steeds een sector met veel werkgelegenheid.

Tabel 5.2.2 Indicatie vacatureontwikkeling per sector tot en met 2018

Sector	(Gemiddeld) aantal ontstane vacatures per jaar (x 1.000)		
	2013	2014	2015-2018
Detailhandel (incl. auto's)	121	130	151
Zorg en welzijn	94	99	108
Industrie	48	61	75
Specialistische zakelijke diensten	51	60	61
Horeca	52	54	60
Groothandel	43	50	54
Bouwnijverheid	18	28	46
Onderwijs	30	35	40
Vervoer en opslag	26	35	36
Informatie en communicatie	30	33	33
Verhuur en overige zakelijke diensten	22	28	33
Financiële dienstverlening	19	25	27
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	18	23	27
Landbouw, bosbouw en visserij	11	15	22
Openbaar bestuur	15	14	20
Overige diensten (incl. huishoudens)	16	17	20
Cultuur, sport en recreatie	13	13	17
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	11	13	14
Verhuur en handel van onroerend goed	5	7	8
Totaal	641	738	850

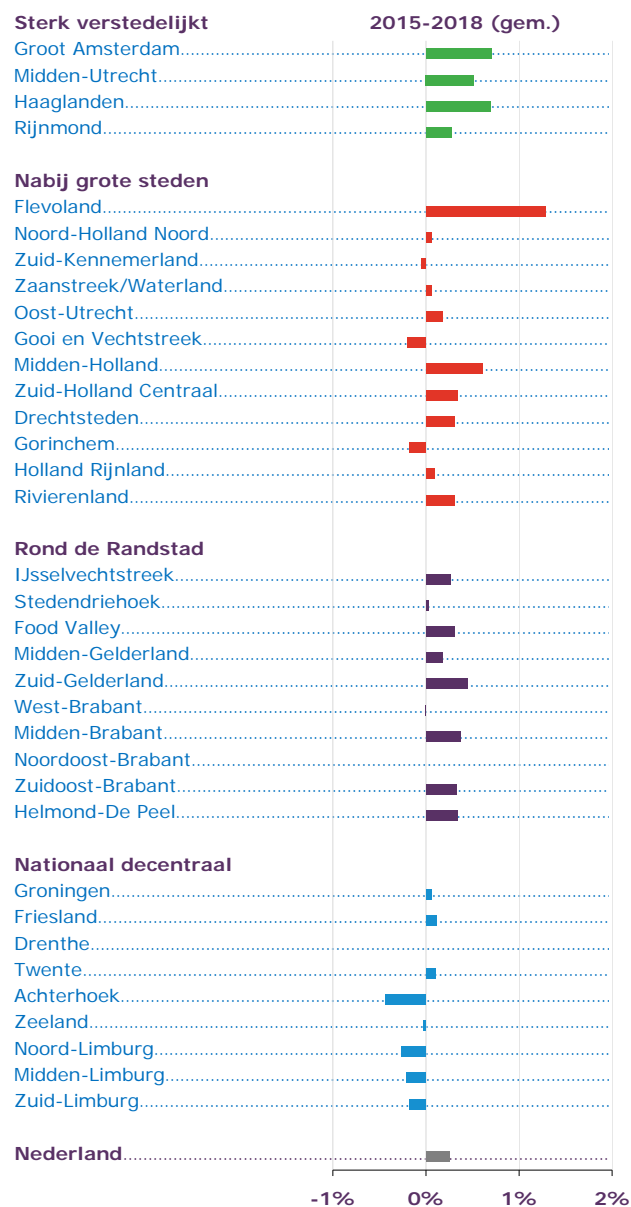
5.3. Indicatie regionale ontwikkelingen van de vraag

De werkgelegenheid op landelijk niveau groeit op de middellange termijn weinig. Op regionaal niveau is het beeld wisselend (figuur 5.3.1). De volgende regio's vallen op:

- Flevoland laat de hoogste groei van de werkgelegenheid zien. Hier is nog veel ruimte voor bedrijven en de regio heeft een behoorlijke bevolkingstoename. Dat is voor de bedrijvigheid in typische bevolkingsvolgende sectoren zoals de detailhandel gunstig.
- Zuid-Gelderland heeft een gunstige sectorsamenstelling met relatief veel werkgelegenheid in de sectoren zorg en welzijn en onderwijs.
- Groot Amsterdam en Midden-Holland maken een behoorlijke groei door vanwege een bovengemiddelde toename van de bevolkingsomvang.

Regio's aan de randen van het land, zoals Limburg en de Achterhoek, blijven achter bij de gemiddelde banengroei. Zij hebben veelal te kampen met een krimpende en vergrijsde bevolking. Dit drukt de groei van de werkgelegenheid in bevolkingsvolgende sectoren.

Figuur 5.3.1 Indicatie banenontwikkeling per arbeidsmarktregio 2015-2018

Box 5.1 Economische crisis zorgt voor meer faillissementen en meer UWV-faillissementslasten

Een arbeidsmarktindicator die de huidige moeizame ontwikkeling van de arbeidsmarkt en economie weerspiegelt, is het aantal faillissementen. Door afzetproblemen kan een bedrijf in betalingsmoeilijkheden komen en in het ongunstigste geval zijn schulden niet meer betalen. In 2000 waren er in totaal 4.500 faillissementen en in 2012 meer dan dubbel zo veel. Tweederde komt voor rekening van vennootschappen e.d. Het lage aantal faillissementen van begin deze eeuw werd in geen enkel jaar daarna meer gehaald.

Economische schade fors

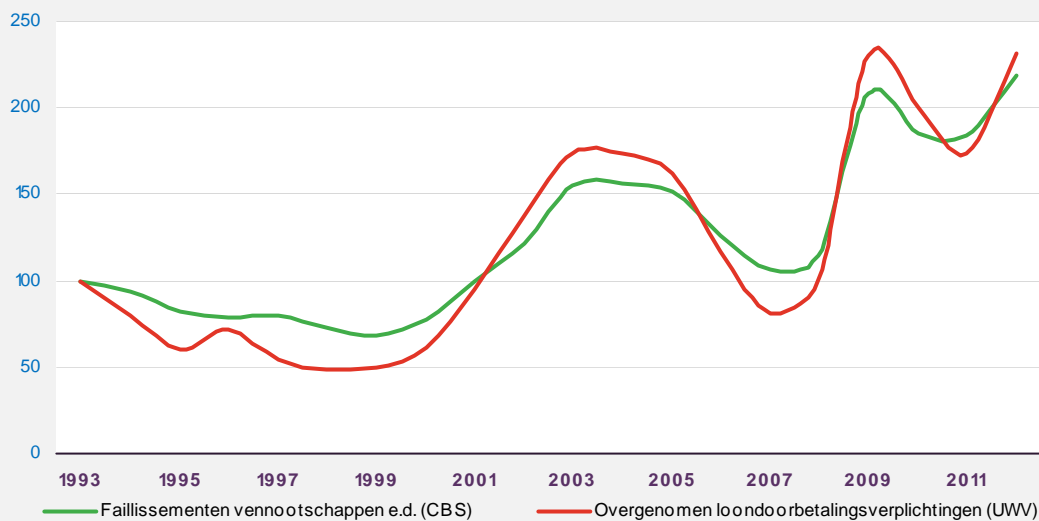
Bij de in 2010 afgewikkelde faillissementen was er een schuldbedrag van 4,6 miljard euro achtergebleven. Hiervan bleef 90% onbetaald. Dat komt neer op een schade voor de economie ter grootte van 0,8% van het totale bruto binnenlands product a). Wie hadden er vorderingen? Dat waren bijvoorbeeld de belastingdienst (BTW), UWV (premies sociale verzekeringen), banken (verstrekke leningen/hypotheke), klanten (vooruitbetaalde goederen) en leveranciers (niet betaalde facturen).

Daarnaast hebben werknemers vaak ook een vordering. Zij hebben namelijk vaak nog recht op achterstallig loon. Deze loonbetalingsverplichtingen neemt UWV over: achterstallig loon over maximaal 13 weken en het nog te betalen loon over de opzegtermijn (maximaal 6 weken). In 2012 nam UWV ruim 429 miljoen euro aan loondoorbetalingverplichtingen over (inclusief sociale werkgeverslasten). Het UWV treedt dan vervolgens als schuldeiser op (in plaats van de werknemer) bij de afwikkeling van het faillissement. In 2012 heeft UWV een bedrag verhaald van circa 82 miljoen euro.

Aantal faillissementen en faillissementsvorderingen

De overgenomen loondoorbetalingverplichtingen kennen zoals verwacht een hoge correlatie met het aantal faillissementen. In de figuur is de ontwikkeling van het aantal faillissementen en het bedrag aan overgenomen loondoorbetalingverplichtingen vanaf 1993 weergegeven. Uit de figuur wordt ook duidelijk dat er sinds 2000 sprake is van een oplopende trend. In 2006-2008 was er sprake van hoogconjunctuur en viel het aantal faillissementen en het bedrag aan overgenomen loondoorbetalingverplichtingen sterk terug. In 2011 zien we een soortgelijk effect.

Index (1993=100)

Aantal werknemers zonder werk

Over het aantal werknemers dat betrokken is bij een faillissement zijn geen precieze statistieken. Uit een onderzoek van enkele jaren terug blijkt dat er in 2004 bij de afgewikkelde faillissementen zo'n 19 duizend werknemers betrokken waren b). Inmiddels ligt het aantal betrokken medewerkers vermoedelijk hoger:

- Het duurt vaak meerdere jaren voordat een faillissement is afgewikkeld. Volgens onderzoek duurt de afhandeling bij bedrijven van een faillissement in 50% van de gevallen meer dan 2 jaar.
- Het aantal afgewikkelde faillissementen in 2004 heeft dan ook vaak betrekking op faillissementen uit 2002: een periode waarin het aantal ongeveer de helft was van het aantal in 2012.

Overigens behoudt een deel van de werknemers het werk bij een faillissement, als er een doorstart wordt gemaakt. Volgens het onderzoek waren dat er 3 duizend.

a) CBS, 'Faillissementen: oorzaken en schulden 2010', oktober 2011.

b) A.P.K. Luttikhuis, R.E. Timmermans, 'Insolventierecht in cijfers en modellen', Den Haag, 2007.

Verschillen met de voorgaande prognose

In deze bijlage vergelijken we de nieuwe arbeidsmarktprognose met die van januari jl. Onderstaande tabel geeft in de eerste cijferkolommen de voorgaande prognoses over 2012 en 2013 weer. In de laatste drie kolommen vatten we de actuele arbeidsmarktprognose samen. Aanpassingen in de arbeidsmarktprognose worden veroorzaakt doordat:

- De berekeningsmethode van de prognose verbetert (voortschrijdend inzicht).
- Historische gegevens door het CBS worden herzien.
- De CPB-prognose van economische groei verandert.

Prognose en gerealiseerde ontwikkelingen 2012

De prognose van de vraag- en aanbodkant van de arbeidsmarkt over 2012 is beperkt gewijzigd. Het aantal werkzoekenden liep eind vorig jaar zoals verwacht snel op.

Prognoses 2013

De actuele groeioprognose voor de economie en het aantal banen is vergelijkbaar met de voorgaande prognose. De prognose voor het aanbod op de arbeidsmarkt is hoger. We verwachten op basis hiervan en door de trendmatige ontwikkelingen van het aantal werkzoekenden (eind 2012 en begin 2013), meer werkzoekenden aan het eind van dit jaar.

	Voorgaande prognose		Actuele prognose	
	groei 2012	2013	groei 2012 (realisatie)	2013
Vraagkant				
BBP	-0,9%	-0,5%	-1,0%	-0,5%
Arbeidsproductiviteit	-0,3%	0,6%	-0,4%	0,6%
Arbeidsjaren totaal	-0,7%	-1,1%	-0,6%	-1,0%
Banen werknemers	-0,6%	-1,1%	-0,8%	-1,1%
Vacatures	-14,1%	-3,2%	-14,1%	-2,7%
Aanbodkant				
Bevolking 15-64 jaar	-0,1%	-0,2%	0,0%	-0,3%
Beroepsbevolking	1,1%	0,1%	1,1%	0,5%
Discrepantie				
Werkzoekenden	20%	14%	20%	22%

Bijlage II Sectorindeling

De indeling van de Nederlandse economie is gebaseerd op die van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Die gaat uit van de standaard bedrijfsindeling 2008: SBI 2008. Er zijn hoofdsectoren (aangegeven door een letter), maar soms wordt de prognose op een lager detailniveau gemaakt (aangegeven door een letter en een of meer getallen).

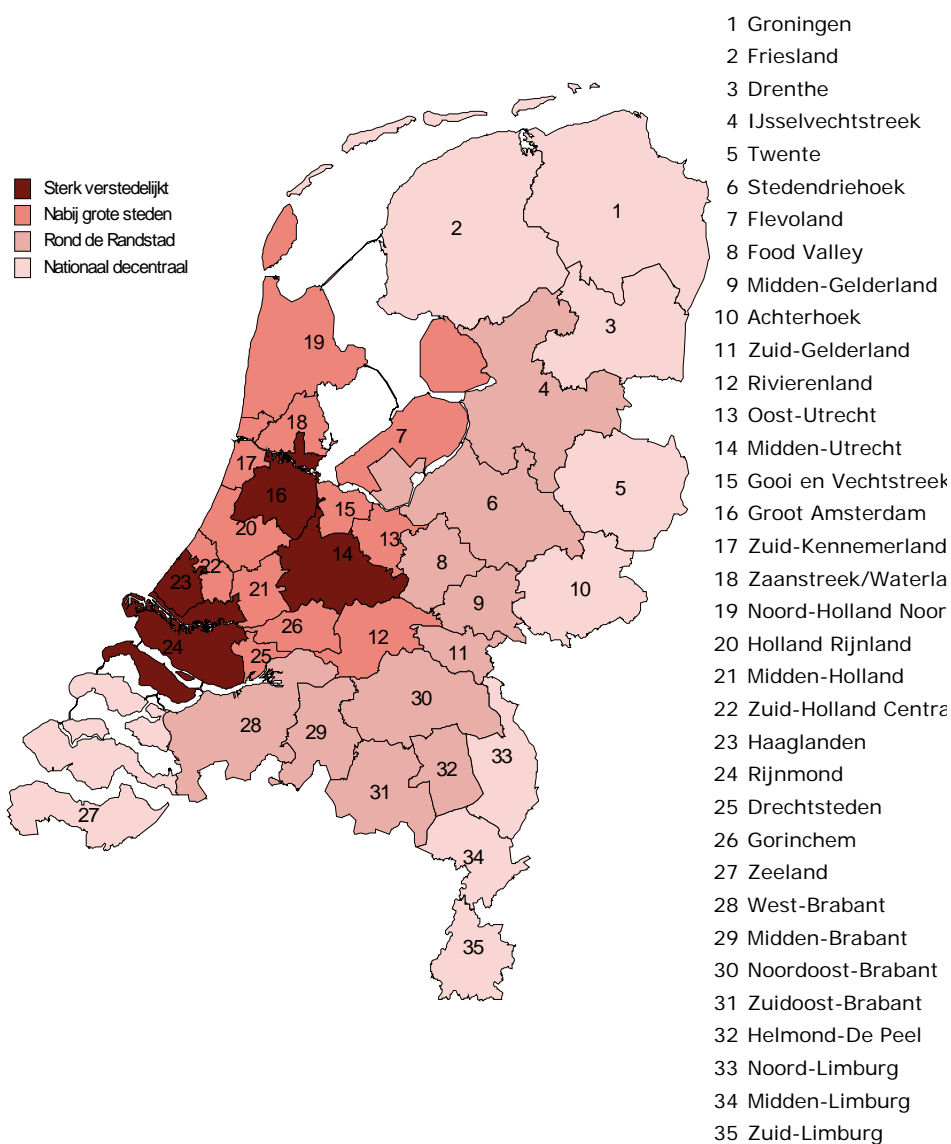
Tabel SBI-codes van de gehanteerde economische sectoren (landelijk)

SBI codes van de gehanteerde landelijke sectoren	
Landbouw, bosbouw en visserij	A
Industrie	B-E
Bouwnijverheid	F
Detailhandel (incl. auto's)	G: 45, 47
Groothandel	G: 46
Vervoer en opslag	H
Horeca	I
Informatie en communicatie	J
Financiële dienstverlening	K
Verhuur en handel van onroerend goed	L
Specialistische zakelijke diensten	M
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	N: 78
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	N: 81
Verhuur en overige zakelijke diensten	N: 77, 79-80, 82
Openbaar bestuur	O
Onderwijs	P
Zorg en welzijn	Q
Cultuur, sport en recreatie	R
Overige diensten (incl. huishoudens)	S-U

Tabel SBI-codes van de geclusterde economische sectoren (regionaal)

Sectoren uit de regionale prognose	Bijbehorende sectoren uit de landelijke prognose
Landbouw, bosbouw en visserij	Landbouw, bosbouw en visserij
Industrie	Industrie
Bouwnijverheid	Bouwnijverheid
Distributie	Groothandel Vervoer en opslag
Consumentendiensten	Detailhandel (incl. auto's) Horeca Cultuur, sport en recreatie Overige diensten (incl. huishoudens)
Zakelijke diensten	Informatie en communicatie Financiële dienstverlening Verhuur en handel van onroerend goed Specialistische zakelijke diensten Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling Schoonmaakbedrijven, hoveniers Verhuur en overige zakelijke diensten
Collectieve sector	Openbaar bestuur Onderwijs Zorg en welzijn

Indeling arbeidsmarktregios in 2013

Begrippenlijst

Added worker

Dit treedt op als tijdens een recessie juist extra mensen zich aanbieden voor arbeid. Dit om, als de partner werkloos wordt, het huishoudinkomen toch op peil te houden.

Arbeidsaanbod

Tot de aanbodzijde van de arbeidsmarkt worden alle personen gerekend (werkend of werkloos) die zich daadwerkelijk aanbieden op de arbeidsmarkt (zie Beroepsbevolking).

Arbeidsvolume/werkgelegenheid in arbeidsjaren

Arbeidsjaren zijn het aantal banen omgerekend in voltijdbanen.

Arbeidsjaar

Een arbeidsjaar komt overeen met de gemiddelde contractuele arbeidsduur van een voltijdwerknemer op jaarbasis. De omrekening per sector vindt plaats door het aantal banen te vermenigvuldigen met de verhouding van de gemiddelde arbeidsduur van alle banen (in diezelfde sector) en de gemiddelde arbeidsduur (in de betreffende sector) behorende bij voltijdbanen. Voor uitzendkrachten wordt bij dit laatste uitgegaan van de gemiddelde arbeidsduur van alle voltijdbanen in de economie.

Bij zelfstandigen en meewerkende gezinsleden wordt voor de gemiddelde arbeidsduur van voltijdbanen door het CBS uitgegaan van de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van de zelfstandigen en meewerkende gezinsleden die 37 uur of meer per week werken.

Arbeidsmarktregio

De arbeidsmarktregio's (35) voor het arbeidsmarktbeleid die vanaf 1 januari 2013 door gemeenten en UWV worden gehanteerd.

Arbeidsproductiviteit

Het totale inkomen (BBP) dat in het productieproces ontstaat, gedeeld door het totale arbeidsvolume (CBS).

Arbeidsvraag

Banen van werknemers (bezette arbeidsplaatsen) en vacatures (onbezette arbeidsplaatsen).

Banen van werknemers (CBS, Arbeidsrekeningen)

Werknemers zijn personen die arbeid verrichten tegen loon of salaris (Arbeidsrekeningen). De uitkomsten hebben betrekking op het totaal aantal banen van werknemers; mensen kunnen tegelijkertijd een baan hebben bij meerdere werkgevers. Alle banen tellen mee, ongeacht arbeidsduur.

De Arbeidsrekeningen zijn ondermeer gebaseerd op gegevens uit de loonaangifte van werkgevers ten behoeve van de heffing van sociale premies en de Polisadministratie van UWV.

BBP (CBS, Nationale Rekeningen)

Het bruto binnenlands product is de toegevoegde waarde van alle goederen en diensten die in het binnenland zijn geproduceerd. De prognoses zijn gebaseerd op de cijfers van het CBS van het BBP tegen zogenaamde basisprijzen. Er zijn constante prijzen van 2010 gebruikt. Dat wil zeggen dat de prijsontwikkeling is gevolgd van de goederen en diensten in de samenstelling van 2010. De toegevoegde waarde die op deze wijze niet door prijsontwikkelingen is verklaard, wordt toegeschreven aan volumeontwikkelingen. We gaan hierbij uit van het BBP zoals dat toegerekend kan worden aan economische sectoren (dus exclusief toegerekende BTW, Belastingen op invoer en subsidies op invoer).

Beroepsbevolking (CBS, Enquête Beroepsbevolking)

Volgens deze definitie worden tot de beroepsbevolking gerekend:

- personen die minstens twaalf uur per week werken, of
- personen die werk hebben aanvaard waardoor ze minstens twaalf uur per week gaan werken, of
- personen die verklaren minstens twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor minimaal twaalf uur per week te vinden (het is daarbij niet relevant of men al dan niet bij UWV staat ingeschreven als werkzoekende).

Personen van de beroepsbevolking die minstens twaalf uur per week werken, worden tot de werkzame beroepsbevolking gerekend. Personen van de beroepsbevolking die niet of minder dan twaalf uur per week werken tot de werkloze beroepsbevolking. Als leeftijdscriterium geldt 15-64 jaar.

Deeltijdfactor

Quotiënt van arbeidsvolume van werknemers en banen van werknemers volgens de Arbeidsrekeningen van het CBS.

Discouraged-worker effect

Indien, als gevolg van een teruggang in economische activiteiten en oplopende werkloosheid, iemand besluit zich terug te trekken van de arbeidsmarkt en zich niet meer beschikbaar stelt voor arbeid. Diegene telt daardoor niet mee in het arbeidsaanbod en de beroepsbevolking.

Discrepanties

De verhouding tussen vraagzijde en aanbodzijde op de arbeidsmarkt. Bij een aanbodoverschot overtreft de aanbodzijde de vraagzijde. Bij een vraagoverschot overtreft de vraagzijde de aanbodzijde.

Economische groei

Groei Bruto Binnenlands Product.

Labour hoarding

Indien een werkgever meer personeel in dienst heeft dan noodzakelijk is voor het huidige productieniveau. Dit kan gebaseerd zijn op de verwachting dat de productie zich zal herstellen zodat de aanwezige arbeidsreserve snel weer kan worden ingeschakeld.

Netto arbeidsaanbod

Het verschil tussen de groei van de beroepsbevolking en de groei van het aantal banen.

Niet-werkende werkzoekenden (NWW)

De bij UWV actueel ingeschreven werkzoekenden (15-64 jaar) zonder werk of die minder dan 12 uur per week werken met een inschrijfdatum, geen uitschrijfdatum en een 'datum niet-werkend' waarbij de reden van inschrijving gelijk is aan 'niet werkend' of 'geen beroep op dienstverlening'. In dit rapport 'werkzoekenden genoemd'.

Participatiegraad

De bruto participatiegraad omvat de werkzame en werkloze beroepsbevolking (15-64 jaar) in procenten van de bevolking (15-64 jaar).

De netto participatiegraad omvat de werkzame beroepsbevolking (15-64 jaar) in procenten van de bevolking (15-64 jaar).

Productie

Zie BBP.

Uitbreidingsvacatures

Het aantal uitbreidingsvacatures is het aantal nieuwe vacatures dat ontstaat dankzij de toename van het aantal banen van werknemers. Bij een krimp van het aantal banen is het aantal uitbreidingsvacatures negatief.

Uitzendarbeid

De arbeidsovereenkomst, waarbij de ene partij als werknemer door de andere partij als werkgever in het kader van de uitoefening van het beroep of bedrijf van die werkgever ter beschikking wordt gesteld van een derde om krachtens een door deze aan die werkgever verstrekte opdracht arbeid te verrichten onder toezicht en leiding van de derde (ABU).

Upgrading

Door een toenemende complexiteit van de te verrichten werkzaamheden kunnen er voor een bepaald beroep door werkgevers hogere opleidingseisen worden gesteld. In dat geval spreekt men van upgrading van de kwalificatie-eisen (ROA).

Vacatures (CBS, Vacature Enquête)

Een vacature is een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden. De aantallen vacatures in de UWV Arbeidsmarktprognose zijn altijd de vacatures die in een kalenderjaar ontstaan. De gegevens uit de CBS vacature-enquête vormen de basis. In de CBS vacature-enquête worden bijvoorbeeld ook tot vacatures gerekend:

- Vacatures waarvoor de sollicitatieprocedure zoveel tijd zal kosten dat de feitelijke indiensttreding niet op korte termijn valt te verwachten.
- Vacatures waarvoor uitzendkrachten of ander tijdelijk personeel wordt gezocht.
- Open plaatsen voor leerlingen en personen in opleiding, mits het daarbij gaat om een arbeidsovereenkomst (dus geen onbetaalde stageplaatsen).

Tevens wordt op het enquêteformulier van het CBS benadrukt dat een open plaats alleen dan als vacature dient te worden gezien als normale of externe werving is toegestaan. Open plaatsen bij reorganisaties of afslankingen die alleen mogen worden bezet door medewerkers van wie een arbeidsplaats verdwijnt, mogen niet als vacature worden geteld.

Op het formulier van de vacature-enquête worden nog voor twee economische activiteiten een uitzondering gemaakt:

Bij uitzendbureaus, WSW-instellingen en banenpools (werkgelegenheidsprojecten) moeten alleen de vacatures voor het vaste personeel worden opgegeven.

In het onderwijs dient kortdurende ziektevervangings niet als vacature meegeteld te worden.

Vacaturegraad

Het aantal openstaande vacatures per 1.000 banen van werknemers (indicator discrepantie CBS).

Vacaturepercentage

Aantal ontstane vacatures in een jaar als percentage van het aantal banen van werknemers.

Vervangingsvacatures

Het aantal vervangingsvacatures is hier gedefinieerd als het aantal vacatures dat vervuld moet worden om na vertrek van werknemers het aantal banen van werknemers op het oorspronkelijke peil te houden. Het aantal vervangingsvacatures is derhalve het verschil tussen het totaal aantal vacatures en het aantal uitbreidingsvacatures.

Werkgelegenheidsfunctie

Duiding van het relatieve aantal banen in een regio. Dit is berekend als het quotiënt van het aantal banen van werknemers in een regio per duizend inwoners tussen 15 en 65 jaar in diezelfde regio.

Werkloosheid (CBS-definitie), werkloze beroepsbevolking

Alle personen van 15-64 jaar zonder werk (of met werk van minder dan twaalf uur per week) die minstens twaalf uur per week willen werken, daarvoor direct beschikbaar zijn en bovendien actief zoeken naar werk (ongeacht of men bij een UWV staat ingeschreven als werkzoekende).

Werknemers

Werknemers zijn personen die arbeid verrichten in loondienst.

Werkzoekenden

De bij UWV ingeschreven werkzoekenden; voorheen *niet-werkende werkzoekenden* genoemd.

Werkzoekendenpercentage

De omvang van het aantal werkzoekenden uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking.

Zelfstandigen

Zelfstandigen zijn personen die een inkomen verdienen door arbeid te verrichten in het bedrijf of het beroep dat zij zelfstandig uitoefenen. Hiertoe worden ook de meewerkende gezinsleden van zelfstandigen gerekend tenzij zij uitdrukkelijk een arbeidsovereenkomst zijn aangegaan (CBS).

Zelfstandige Zonder Personeel (ZZP)

Zelfstandige zonder personeel. De Belastingdienst heeft daarvoor een verklaring arbeidsrelatie (VAR) opgesteld.

Lijst van afkortingen

AMR	Arbeidsmarktregio
BBP	Bruto Binnenlands Product
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CPB	Centraal Planbureau
EU	Europese Unie
HBO	Hoger beroepsonderwijs
LBO	Lager beroepsonderwijs
NWW	Niet-werkende werkzoekenden; in dit rapport werkzoekenden genoemd
UWV	Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen
WO	Wetenschappelijk onderwijs
WW	Werkloosheidswet
WWB	Wet werk en bijstand
ZZP	Zelfstandige Zonder Personeel

Colofon

Uitgave

UWV

Afdeling Arbeidsmarktinformatie en -advies

Postadres

Postbus 58285

1040 HG Amsterdam

Inlichtingen

Tel. 020 – 687 1367 en 020 – 687 1368

Redactie

Arie Vreeburg

Menno de Vries

Michel van Smoorenburg

Disclaimer

Alles uit deze uitgave mag worden overgenomen, echter uitsluitend met bronvermelding.

UWV © 2013

